

Unutarnje biće čovjeka i život između smrti i novog rođenja

SD 153

Rudolf Steiner

Ciklus od šest predavanja održanih za Uskrs u Beču od 9. do 14. travnja 1914, uz dva prethodna javna predavanja u Beču, 6. i 8. travnja 1914. godine i govor u Beču 14. travnja 1914

SADRŽAJ

Javno predavanje, Beč, 6. travnja 1914. 4

Zadaća i cilj znanosti duha i duhovno potrage u sadašnjosti

Novi način spoznaje znanosti duha, usporediv s kopernikanizmom, koji je u svoje vrijeme bio nov. Metodologija znanosti duha za postizanje unutarnje snage povećanjem običnih sila duše: od pozornosti do imaginacije, od moći jezika do inspiracije, od moći uzdizanja do intuicije. Mogućnost da svi ljudi razumiju duhovne činjenice nepristranim primanjem. Spiritualizam kao materijalističko praznovjerje. Potreba povratka na aktivnost duše, kako bi se prevladale posljedice materijalizma, da ljudi kao više životinje ne mogu razlikovati dobro od zla.

Javno predavanje, Beč, 8. travnja 1914. 23

Što znanost duha ima za reći o životu, smrti i besmrtnosti ljudske duše?

Unutarnja priprema duhovnog istraživača; njegov 'dolazak pred vrata smrti'. Pojava duhovnih činjenica i procesa izvan sjećanja u imaginaciji. Formiranje klice duše koja se razvija tek u sljedećem životu, u 'nadsjećanju' koje se nalazi iza sjećanja. Besmrtnost duše. Izgled ploče života nakon smrti. Naknadno razrađivanje onoga što je ostalo neispunjeno i nedovršeno iz prošlog života. Prijelaz u duševnu kreativnost, koja osvjetljava duhovna bića i procese duše. Blaženstvo. Izmjena između duhovne društvenosti i usamljenosti. Ponoć duhovne egzistencije. Pogled na prošle živote na Zemlji i aktivna čežnja za stvaranjem kompenzacije za njih u novom životu. Formiranje duhovnog arhetipa novog ovozemaljskog života i okretanje prema novom roditeljskom paru. Temeljita organizacija novog tijela iz duhovnog u djetinjstvu. Zločinci kao duhovno prerano rođena djeca. - Jačanje snaga inteligencije ranom smrću zbog nesreće, snage volje zbog umiranja zbog bolesti. Podaci o vremenu za iskustva između smrti i novog rođenja.

UNUTARNJE BIĆE ČOVJEKA I ŽIVOT IZMEĐU SMRTI I NOVOG ROĐENJA

I Prvo predavanje, Beč, 9. travnja 1914. 43

Četiri unutarnje sfere ljudskog duševnog života: opažanje, mišljenje, osjećanje, volja. Duhovna iskustva kroz njihovo jačanje u prostoru izvan tijela.

II Drugo predavanje, Beč, 10. travnja 1914. 54

Izlazak iz tijela jačanjem moći pamćenja. Doživljaj čisto vremenskog

	prije utjelovljenja. Religioznost, iskušenje, obrazovanje u prenatalnoj vremenskoj struji.	
III	Treće predavanje, Beč, 11. travnja 1914. Stvaranje fantoma u osjetima osjetila. Slike u sjeni misli; blago sjećanja. Nerođeni u osjećaju i volji. Živa percepcija i unutarnji pogled u pretkršćansko doba. Djelo Krista.	63
IV	Četvrto predavanje, Beč, 12. travnja 1914. Razlika između iskustava u duhovnom svijetu i na fizičkom planu. Preobrazba mudrosti u životne snage; stvaralačka snage volje koja osjeća; propitivanje stvari. Priprema u zemaljskom za poticanje života u duhovnom.	74
V	Peto predavanje, Beč, 13. travnja 1914. Procesi između smrti i ponoći. Imaginativni pogled na napuštene ovoje. Razvoj svijesti u duhovnom svijetu: oslobađanje zemaljskih sila duše sjećanja, osjećanja i volje, kreativne svjetlosti duše. Društvenost i izolacija u duhovnom. Ponoć svijeta. Novo shvaćanje svog bivanja u svijetu.	86
VI	Šesto predavanje, Beč, 14. travnja 1914. Iskustvo duše od ponoći nadalje: vremenski učinak prošlosti kao duhovnog vanjskog svijeta. Pretvaranje prošlih događaja i djela u vještine. Stvaranje karcinoma u društvenom životu. Gledišta u stvaranju duhovno-eterskog arhetipa za sljedeći život na Zemlji. Duhovni višak snage kroz djelovanje Krist impulsa.	97
	Govor, Beč, 14. travnja 1914. O Johannesbau u Dornachu. (prije predavanja)	108

JAVNO PREDAVANJE

Beč, 6. travnja 1914.

Zadatak i cilj znanosti duha i duhovna potraga sadašnjice

Svatko tko želi obliku duhovno znanstvenog svjetonazora o kojem ću raspravljati danas i prekosutra, pripisati bilo kakvu vrijednost, prvo će se morati upoznati s neobičnom kontradikcijom svojstvenom razvoju čovječanstva, da duhovna struja, duhovni impuls, može biti, iz određene više perspektive, izrazito suvremen, a ipak upravo tu suvremenost suvremenici u početku oštro odbacuju, odbacuju na način koji je, moglo bi se reći, potpuno razumljiv.

Kopernikov poticaj za novo razumijevanje kozmosa i prostora u zoru modernog doba bio je nesumnjivo pravovremen, s obzirom na to da je razvoj čovječanstva upravo u vrijeme Kopernika zahtijevao taj poticaj. Ali taj se poticaj dugo vremena pokazao nepravovremenim, utoliko što su mu se protivili svi oni koji su se držali starih načina razmišljanja, predrasuda starih stoljećima i tisućljećima. Zagovornicima znanosti duha, ovaj duhovno znanstveni svjetonazor u tom smislu čini se suvremenim, a ipak nije usklađen s perspektivom iz koje ga mnogi naši suvremenici još uvijek moraju prosuđivati. Unatoč tome, vjerujem da ću tijekom današnjeg i predavanja prekosutra, moći pokazati da nešto poput čežnje za ovim duhovno znanstvenim svjetonazorom postoji u podsvjesnim dubinama ljudske duše danas, i da nešto poput nade za njega živi.

Kako se u prvom redu predstavlja, ova znanost duha, želi biti pravi nastavak duhovnog rada prirodne znanosti, kakav se provodio posljednjih stoljeća. I bilo bi potpuno pogrešno vjerovati da je ova znanost duha nekako inherentno razvila opoziciju prema velikim trijumfima, nemjerljivim postignućima, i dalekosežnim istinama koje je znanstvena misao donijela posljednjih stoljeća. Naprotiv, ono što je prirodna znanost bila i jest za razumijevanje vanjskog svijeta, ova znanost duha teži biti za razumijevanje duhovnog svijeta. Stoga bi se čak mogla nazvati i djetetom znanstvene misli, iako će se u to u većini krugova i danas sumnjati.

Kako bismo ponudili predodžbu, ne dokaz već predodžbu namijenjenu poticanju razumijevanja, o odnosu između znanosti duha (o kojoj se ovdje raspravlja) i znanstvenog svjetonazora, recimo sljedeće: promatrajući veliki, značajan razvoj prirodnoznanstvenog znanja tijekom tri do četiri stoljeća, prepoznavamo da je, s jedne strane, donio nemjerljive istine preko golemog horizonta ljudske spoznaje, a s druge strane, da je to mišljenje proželo praktični život. Svugdje vidimo, u područjima tehnologije i trgovine, učinke zakona i spoznaja prirodne znanosti, sada integriranih u svakodnevni život,

Rudolf Steiner - Unutarnje bića čovjeka i život između smrti i novog rođenja

kako sjaje. Ako želimo shvatiti kako se znanost duha, dok ovdje govorimo, odnosi prema tom napretku, možemo početi s usporedbom. Možemo pogledati poljoprivrednika koji obrađuje svoje polje i ubire njegove plodove. Veći dio tih plodova ugrađen je u ljudski život, koristi se za ljudsku prehranu; ostaje samo mali dio. To se koristi za sjetvu novog sjemena. Samo se za ovaj posljednji dio može reći da slijedi pokretačke sile, unutarnje živototvorne i oblikovne sile svojstvene klijanju zrna, samom klijanju ploda. Ono što se unosi u žitnice, uglavnom skreće s vlastitih inherentnih razvojnih procesa, takoreći, usmjerava se u sporedan tok, koristi se za ljudsku hranu i ne nastavlja ono što izravno leži u sjemenu, što su njegove vlastite pokretačke snage.

Dakle, znanost duha, na koju se ovdje misli, izgleda približno kao ono što su donijeli uvidi prirodne znanosti u posljednjim stoljećima. To je većinom korišteno za stjecanje uvida u vanjske, osjetilne prostorne činjenice, i korišteno je za dobrobit čovječanstva. Ali upravo od ideja koje je promišljanje prirode pružilo u posljednjim stoljećima, nešto može ostati u ljudskoj duši - nešto što se ne koristi za shvaćanje ovoga ili onoga u osjetilnom svijetu, što se ne koristi za izgradnju strojeva ili održavanje industrije - već nešto što je oživljeno tako da sačuva vlastiti smjer, poput žita koje se ponovno koristi za sjetvu i dopušta mu se da slijedi vlastite prirodne procese. Upravo kada se čovjek bavi veličanstvenim plodovima znanja koje nam je donijela prirodna znanost, kada dopusti da to živi u njegovoj duši, kada ima sposobnost pitati: kako se život duše može osvijetliti i razumjeti kroz koncepte i ideje koje pruža prirodna znanost, kako se može živjeti s tim idejama, kako se iz njih mogu razumjeti glavne pokretačke snage čovjekovog duševnog života? - kada ljudska duša ima osjećaj kako postaviti pitanja stečenim duhovnim blagom - postaviti ih ne u teoriji, već punim bogatstvom svog duševnog života - tada se pojavljuje ono što može ući u ljudsku kulturu tek u našem vremenu, kada se prirodna znanost već neko vrijeme njeguje, takoreći, na vlastitom tlu.

I u drugim aspektima, ova znanost duha može se nazvati djetetom znanstvene misli; samo što duh treba istraživati na drugačiji način od prirode. Upravo ako se duhu želi pristupiti na istoj sigurnoj, metodičnoj i znanstvenoj osnovi kao što prirodna znanost pristupa prirodi, tada se znanstveno razmišljanje mora transformirati i oblikovati tako da postane prikladan alat za razumijevanje duha. Ova predavanja ponudit će neke uvide u to kako se to može postići. Upravo kada se čvrsto stoji na tlu prirodne znanosti, shvaća se da se duhovno znanje ne može steći metodama koje ona koristi. Prosvijetljeni umovi više su puta govorili o tome kako, polazeći od sigurnih temelja prirodne znanosti, ljudi moraju prepoznati ograničenja svojih spoznajnih sposobnosti. Prirodna znanost i kantovstvo - da navedeno samo neke - pridonijeli su uvjerenju da su spoznajne moći ljudskog uma ograničene, da čovjek ne može prodrijeti, svojom spoznajom, u područja gdje leži izvor s kojim se duša mora osjećati povezanom; gdje čovjek prepoznaje

da ne djeluju samo sile koje se mogu shvatiti kroz prirodnu znanost, već i druge sile. U tome je za znanost duha, prirodna znanost sasvim opravdana. Upravo za one spoznajne sposobnosti koje su prirodnu znanost učinile velikom, i na kojima prirodna znanost kao takva mora ostati, ne postoji mogućnost prodiranja u duhovnu oblast.

Ali druge spoznajne sposobnosti drijemaju unutar ljudske duše, sposobnosti koje se ne mogu koristiti u svakodnevnom životu ili prenijeti u običnu znanost, ali koje se iz ove ljudske duše mogu izvući, i koje, kada se izvuku, kada se, takoreći, izvedu iz podzemnih dubina ljudske duše, tada čovjeka preobražavaju u nešto drugo: prožimaju ga novom vrstom spoznaje, vrstom spoznaje koja može prodrijeti u područja zatvorena za puku prirodnu znanost. To je - ne stavljam poseban naglasak na taj izraz, ali pojašnjava stvar - vrsta duhovne kemije kroz koju se može prodrijeti u duhovne oblasti egzistencije, ali kemije koja, doduše, samo nalikuje vanjskoj kemiji u smislu zdrave logike i metodičkog razmišljanja: to je kemija samog duševnog života čovjeka. - I iz te perspektive, kako bismo se bolje razumjeli, dopustite mi da ponovno ponudim sljedeću analogiju: ako pred sobom imamo vodu, ta voda ima određena svojstva. Dolazi kemičar i pokazuje da ta voda sadrži vodik i kisik. Uzmimo vodik: gori, plinovit je, potpuno je drugačiji od vode. Može li netko, ne znajući ništa o kemiji, gledajući vodu ikada reći da sadrži vodik? Voda je tekućina, ne gori, čak gasi vatru. Vodik gori, plin je, ukratko: može li gledajući vodu itko reći da sadrži vodik? - Pa ipak, dolazi kemičar i odvaja vodik od vode. Ljude možemo usporediti s vodom, kako nam se čine u svakodnevnom životu, kako se čine konvencionalnoj znanosti. U njima je ujedinjeno fizičko i duhovno. Vanjska znanost i svjetonazor izgrađen na njoj, potpuno su u pravu kada kažu: da, u ovoj osobi koja stoji pred nama, ne može se razaznati da u njoj postoji duhovna dimenzija; i razumljivo je da bi svjetonazor potpuno porekao tu duhovnu dimenziju. Ali to je potpuno isto kao i poricanje prirode vodika.

Međutim, postoji potreba za dokazom da se duhovno-duševno uistinu može predstaviti u duševno-duhovnoj kemiji, odvojenoj od ljudskog bića, odvojeno od fizičko-tjelesnog. To je moguće. Da takva duhovno-duševna kemija postoji, to je ono što znanost duha ima za reći čovječanstvu danas, baš kao što je Kopernik morao reći čovječanstvu, iznenađenom time, da Zemlja nije mirna, već se vrtoglavom brzinom kreće oko Sunca, dok samo Sunce stoji nepomično. I baš kao što su kopernikanski spisi bili na indeksu zabranjenih knjiga sve do 19. stoljeća, tako će, u određenom smislu, i uvidi znanosti duha dugo ostati na indeksu zabranjenih knjiga, uz one svjetonazore koji se ne mogu osloboditi stoljetnih predrasuda, ukorijenjenih način razmišljanja. Ipak, da ova znanost duha već može, do određene mjere, osvojiti srca i duše, da nije sasvim izvan potrage našeg vremena, za to imamo mali dokaz, kojim se ne želim hvaliti, ali koji se može spomenuti kao svjedočanstvo o, rekao bih, suvremenoj relevantnosti znanosti duha za naše duše. Doista, u poziciji

smo, čak i u našem vremenu, izgraditi slobodno učilište za ovu znanost duha na slobodnom švicarskom tlu; i već možemo nazrijeti, kroz razumijevanje prijatelja ove duhovne struje, njezin amblem u novoj, dvostruko kupolastoj rotondi, koja će se, također u svom arhitektonskom stilu, uzdizati s visina Dornacha, blizu Basela, kao prvi vanjski spomenik onome što ova znanost duha ima doprinijeti suvremenoj kulturi. Činjenica da je ova zgrada već u izgradnji, da se oblici njezinih kupola već uzdižu iznad rotonde, omogućuje nam da o znanosti duga danas govorimo s još većom nadom i unutarnjim zadovoljstvom, unatoč svim protivljenjima, unatoč svim nerazumijevanjima na koja nailazi i s kojima se još mora susresti u širokim krugovima.

Ono što sam nazvao duhovnom kemijom, međutim, nije nešto što se može postići vanjskim metodama vidljivim oku, metodama uzrokovanim vanjskim djelovanjem. Ono što se može nazvati duhovnom kemijom odvija se isključivo unutar same ljudske duše, a ta djelovanja su intimne duševno-duhovne prirode, djelovanja koja ne ostavljaju dušu kakva jest u svakodnevnom životu, već na nju djeluju na takav način da se transformira, da postaje potpuno drugačiji instrument za spoznaju nego što obično jest. I to nisu nekakvi, moglo bi se reći, čudesni procesi, bilo kakvi procesi izvedeni iz praznovjerja, koji se primjenjuju u duhovnoj kemiji, već su to potpuno unutarnji, duhovno-duševni procesi koji se nadograđuju na ono što je prisutno u svakodnevnom životu: sile duše koje su uvijek tu, koje nam trebaju u svakodnevnom životu, ali koje se, rekao bih, samo usputno koriste u svakodnevnom životu, ali koje se moraju neizmjereno povećati, moraju narasti do neograničene snage, ako čovjek želi doći do duhovno spoznaje.

Jednu silu koja djeluje u cijelom našem duševnom životu, gotovo usputno, ali koju moramo neizmjereno njegovati, možemo nazvati: pažnja. Što je pažnja? Pa, ne dopuštamo da život, dok teče pred našom dušom, jednostavno prođe kako se oblikuje; mi se iznutra budimo kako bismo usmjerili svoj duhovni pogled prema ovome ili onome. Izdvajamo pojedinačne stvari, unosimo ih u polje svijesti, i koncentriramo svoje duševne snage na te detalje. I možemo reći: samo na taj način naš duševni život, koji zahtijeva aktivnost, moguć je u svakodnevnom životu, ako možemo razviti takav interes koji ističe pojedinačne događaje, činjenice i bića iz prolazne struje egzistencije. Ta je pažnja apsolutno neophodna u običnom životu. Sve će se više shvaćati, pogotovo kako znanost duha počne prodirati u dušu, da je ono što ljudi nazivaju pitanjem pamćenja u biti samo pitanje pažnje, a to će baciti važno svjetlo na sva pitanja obrazovanja. Može se čak reći da što se više truda ulaže, kako u razvoju tako i u kasnijem životu pojedinca, da se duša opetovano angažira na aktivnost pažnje, to se pamćenje više jača. Ne samo da postaje učinkovitije za stvari na koje smo obratili pažnju, već što se češće možemo angažirati u toj aktivnosti pažnje, to se naše pamćenje više razvija i postaje intenzivnije. I još nešto: tko danas nije čuo za taj tužni fenomen duše, koji bi se mogao nazvati diskontinuitetom svijesti. Danas

postoje ljudi kojima nedostaje potpuni retrospektivni pogled na svoje živote, koji kasnije ne znaju: bio si sa svojim 'Ja' prisutan u ovom ili onom iskustvu; koji ne znaju kroz što su prošli. Može se dogoditi da takvi ljudi napuste svoj dom jer su izgubili koherentnost svog duševnog iskustava; da napuste svoj dom bez smisla ili razloga, da lutaju svijetom kao da su izgubljeni u vlastitom 'Ja', tako da ga tek nakon mnogo godina mogu ponovno otkriti i ponovno se povezati s onim što su sami doživjeli. Takve pojave nikada ne bi vodile do tragedije do koje često dovode, kada bi se znalo da taj integritet, ta svijest potpuno svjesna sebe, ovisi i o pravilnom razvoju pažnje.

Dakle, vježbanje pažnje je nešto što nam je apsolutno potrebno u običnom životu. Duhovni istraživač mora na tome graditi, mora to razviti u značajno unutarnje snaženje duše, mora to produbiti, u ono što bi se moglo nazvati meditacijom, koncentracijom. To su tehnički izrazi za tu stvar. Kao što u običnom životu, potaknuti samim životom, usmjeravamo svoju pažnju na ovaj ili onaj objekt, tako i duhovni istraživač, kroz unutarnju metodologiju duše, usmjerava sve snage svoje duše prema jednoj predodžbi, slici, osjećaju, impulsu volje, štimungu koji može promatrati, koji su savršeno jasni njegovoj duši i na koje koncentrira sve svoje duševne moći; ali toliko koncentrirano da je, kao što su samo u dubokom spavanju, potisnuo svu osjetilnu aktivnost usmjerenu prema vanjskom svijetu, da je zaustavio svako mišljenje i nastojanje, sve brige i emocije života, kao što su samo u dubokom spavanju. Što se tiče običnog života, čovjek je doista takav kao da je u dubokom snu; samo što ne gubi svijest već je održava potpuno budnom. Sve snage duše, koje su inače raspršene u vanjskim iskustvima, u brigama i zabrinutostima egzistencije, koncentriraju se na jednu predodžbu, osjećaj ili nešto drugo proizvoljno postavljeno u središte života duše. Tako se snage duše koncentriraju, a ono što inače samo drijema, ovom životu doprinoseći tek kao između redaka, osnažuje se, utiskuje u ljudsku dušu; i zapravo se događa da, kroz ovo unutarnje jačanje ljudske duše u aktivnosti koncentracije, u neizmjereno pojačanoj pažnji, ova duša uči sebe doživljavati u sebi na takav način da postaje sposobna svjesno se otrgnuti od fizičkog osjetilnog tijela, baš kao što se vodik ekstrahira iz vode kemijskim putem.

Međutim, to je unutarnji duševni razvoj, koji se odvija godinama, ako istraživač duha želi omogućiti svojoj duši, kroz takvu usmjerenu pažnju i koncentraciju, da se odvoji od fizičkog tijela. Tada dolazi vrijeme kada istraživač duha zna kako povezati značenje s riječju - oh, s tom riječju koja današnjem svijetu zvuči tako paradoksalno, koja svijetu izgleda toliko fantastično: doživljam sebe kao duhovno biće izvan svog tijela i znam da je ovo tijelo izvan moje duše - pa, baš kao što je stol izvan mog tijela. Znam da duša, ojačana iznutra, može sebe doživjeti na ovaj način, čak i da tijelo vidi kao strani objekt, to tijelo sa svim njegovim iskustvima u običnom vanjskom životu. U onome u čemu je inače, čovjek postaje potpuno vanjsko biće, i sebe doživljava kao duhovno-duševno biće odvojeno od svog tijela, a to duhovno-

duševno biće tada pokazuje sasvim drugačije kvalitete nego kada je povezano s fizičkim osjetilnim tijelom i koristi intelekt vezan za mozak.

U prvom redu se moć mišljenja odvaja od fizičkog iskustva. - Budući da ne želim govoriti u apstrakcijama, već izvijestiti o stvarnim činjenicama, molim vas, nemojte se uvrijediti na moju želju da iskreno i bez predrasuda opišem ono što danas zvuči tako paradoksalno. - Kada istraživač duha počinje povezivati smisao s riječima: sada živiš u svojoj duši, znaš, da je tvoja duša uistinu duhovno biće, u kojem doživljavaš, kada si izvan svojih osjetila i svog mozga; tada on u prvom redu doživljava sebe kao da je izvan svog mozga, svoje glave, tka i živi. Da, on zna da se, dok je netko u fizičkom tijelu između rođenja i smrti, uvijek iznova mora vraćati tijelu - istraživač duha točno zna kako treba promatrati trenutak kada se, nakon što je živio u čisto duhovno-duševnom, svojim mislima vraća u svoj mozak. On doživljava kako ovaj mozak pruža otpor, osjeća kako je, takoreći, uronjen u valove svog prijašnjeg, čisto duhovnog života, a zatim se vraća u svoj fizički mozak, koji sada, svojom vlastitom aktivnošću dalje slijedi, ono što duhovno-duševno donosi. Ovo iskustvo izvan tijela i ovo naknadno uranjanje u tijelo, među najšokantnijim su iskustvima istraživača duha.

Ali ovo mišljenje, koje sebe doživljava isključivo unutar sebe i djeluje izvan mozga, predstavlja se drugačije od običnog mišljenja. Obične misli su sjenovite u usporedbi s mislima koje sada stoje pred istraživačem duha poput novog svijeta, kada je izvan svog tijela. Misli su prožete unutarnjom slikovitošću. Stoga ono što se pojavljuje pred duhovnim okom nazivamo 'imaginacijama' - ne zato jer vjerujemo da sadrže nešto fantastično ili umišljeno, već zao što se ono što se percipira zapravo doživljava, imaginira na slikovit način; ali ta imaginacija je uranjanje u same stvari, čovjek doživljava stvari i procese duhovnog svijeta, a stvari i procesi duhovnog svijeta predstavljaju se duši u imaginacijama. - Dakle, mišljenje se može odvojiti od fizičkog-tjelesnog života, a istraživač duha može znati da je u svijetu duhovnih procesa i bića.

Ali i druge sposobnosti ljudi mogu biti odvojene od čisto tjelesno-fizičkog. Kada je mišljenje odvojeno, istraživač duha, nakon svega što je opisano, u prvom redu sebe doživljava u svom čisto duhovnom-duševnom biću; ali ono što tamo doživljava sa stvarima i procesima u duhovnom svijetu, potpuno je drugačiji način i vrsta opažanja od običnog opažanja. Kada netko opaža stvari na uobičajeni način, one su tamo, a on je ovdje; stoje mu nasuprot. Nije to tako, od trenutka kada u duhovno-duševnom iskustvu doživimo duhovni svijet oko sebe, svijet koji se uistinu pojavljuje s istom nužnošću, kao što se boje i svjetlost uzdižu oko osobe rođene slijepe nakon operacije. Ne, čovjek duhovni svijet ne doživljava na isti način kao i vanjski svijet. To iskustvo je takvo da čovjek, ne samo da ima stvari i biće duhovnog svijeta pred sobom, već u njih uranja cijelim svojim bićem. Tada se zna: stvari i bića

opažaš tako što si se u njih ulio samim svojim bićem, i ono što je u njima opažaš na takav način da se odražavaju u slikama koje vidiš. Osjećaš da je sva percepcija odraz. Osjećaš se u stalnoj aktivnosti. Stoga bi se ovo oživljavanje imaginativnog svijeta misli moglo nazvati duhovnom mimikom, duhovnom 'igrom izražavanja'. Čovjek se odvaja svojim duševno-duhovnim od tjelesnog; ali to duševno-duhovno je u stalnoj aktivnosti i uranja u procese duhovnog svijeta, i oponaša ono što u njima živi kao njihove vlastite snage; i čovjek se osjeća toliko povezan s tim bićima da se to uranjanje može usporediti sa stajanjem pred drugom osobom, sposobnošću da se nasluti što živi u njoj, i imajući takvo unutarnje iskustvo zajedništva, da bi čovjek u vlastitom izrazu lica morao pokazati izraz tuge ako bi drugi bio tužan, a izraz radosti u vlastitom izrazu lica ako bi drugi bio radostan. Dakle, čovjek duhovno-duševno doživljava ono što drugi doživljava; sam postaje izraz toga. U svom duhovnom izražaju čovjek sam utjelovljuje bit stvari. To je aktivna percepcija na koju je čovjek usmjeren. Može se reći da istraživanje duha postavlja potpuno drugačije zahtjeve ljudskoj duši od vanjskog istraživanja, koje pasivno prihvaća stvari; zahtijeva da duša bude u stanju unutarnje aktivnosti, sposobna uroniti u stvari i bića, i sama postati izraz onoga što joj stvari nude.

Kao što se moć misli, kao duhovno-duševno može odvojiti od fizičko-tjelesnog, duhovnom kemijom, tako se i druga moć, koju ljudi inače koriste samo unutar tijela, koja je, takoreći, ulivena u tijelo, može odvojiti od njega. Koliko god to čudno zvučalo, ta druga moć je moć govora, moć koju inače koristimo u svakodnevnom životu kada govorimo.

Što se događa kada govorimo? Naše misli žive u nama, naše misli vibriraju u našem mozgu; to je povezano s govorim aparatom, mišići se pokreću; ono što doživljavamo iznutra prelijeva se u riječi i živi u riječima. Ne možemo li reći - a iz perspektive znanosti duha, moramo reći - da govoreći, ono što je u našoj duši, izlijevamo u tjelesno-fizičko. - Povećanjem pažnje, kako je opisano, i dodavanjem nečeg drugog - aktivnosti koja je obično već prisutna i također se mora intenzivirati do neograničenog stupnja - događa se oslobađanje moći govora od fizičkog osjetilnog tijela. Ta moć je predanost.

To znamo iz trenucima, kada osjećamo religiozno, kada smo predani u ljubavi ovom ili onom biću, kada stvari i njihove zakone možemo slijediti s rigoroznim istraživanjem, kada možemo zaboraviti sebe sa svim svojim osjetima i mislima. Znamo je, tu predanost. Ona zapravo teče samo između redaka običnog života. Istraživač duha ovu moć mora povećati do beskonačnosti; mora je njegovati bez ograničenja. On, zapravo, mora biti sposoban predati se struji egzistencije kao što je struji egzistencije inače predan samo - bez da išta doprinosi onome što doživljava - u dubokom spavanju, kada sva aktivnost njegovih udova miruje, kada su sva osjetila tiha, kada je čovjek jednostavno predan i ništa ne radi; ali tada, pri

spavanju, pao je u nesvijest. Ali ako čovjek unutarnjom snagom volje, može prizvati da više puta i kao vježbu za svoju dušu potisne svu osjetilnu aktivnost, potisne svako kretanje udova, stavi svoj fizički osjetilni život u stanje u kojem se inače nalazi samo u dubokom snu, a dok ostaje budan, potpuno osvjetljavajući svoju unutarnju svijest, i razvijajući osjećaj, senzaciju, uronjenosti u struju egzistencije, ne želeći ništa osim onoga što svijet od njega želi: ako više puta izazove taj osjećaj, ako ga izaziva odvojeno od pažnje, tada duša postaje sve jača.

Međutim, dvije vježbe - ona pažnje i ona predanosti - moraju se vježbati odvojeno, jer si proturječe. Dok pažnja zahtijeva najveću koncentraciju, usmjerenu na objekt - duboku meditaciju - predanost, pasivna predanost struji egzistencije, zahtijeva neizmjereno pojačanje osjećaja kojeg nalazimo u religijskom iskustvu ili odanosti voljenom biću. Plodovi koje čovjek izvlači iz takvog neizmjernog pojačanja predanosti i pažnje, upravo su to što odvaja svoj duhovno-duševni život od fizički-tjelesnog. I tako se snaga, koja se inače ulijeva u riječ, koja se aktivira time što ne ostaje u sebi već pokreće živce, ta se snaga može odvojiti od vanjske aktivnosti govora, može ostati u sebi u duševno-duhovnom. Tu se snaga govora - kako je možemo nazvati - istragne iz svog osjetilno-fizičkog, a čovjek doživljava ono što se, Goetheovim riječima može nazvati duhovnim sluhom, duhovnim slušanjem.

Opet, imamo slučaj da čovjek doživljava sebe izvan tijela, ali sada na način da uranja u stvari i opaža unutarnju suštinu stvari; ali ih također opaža, na način da ih ponovno stvara u sebi, kao unutarnjom gestom, ne samo kao izrazom lica, već unutarnjom gestom, kao unutarnjim izrazom. Duševno-duhovno, otrgnuto od tijela, očituje se kao da pokušavamo, kroz posebnu predispoziciju povezanu s našim talentom za imitaciju, kroz svoju gestu izraziti ono što nas zaokuplja. Ono što se radi isključivo kroz posebnu predispoziciju, duša otkinuta od tijela radi kako bi percipirala. Ona uranja u stvari, a sile koje djeluju u njima, ponovno aktivno stvara. Sva ta percepcija u duhovnom svijetu je aktivna angažiranost, i percipirajući aktivnost u koju se čovjek mora uključiti - jer ponovno izgrađuje unutarnje tkanje i bit stvari - čovjek te stvari percipira. U vanjskom, osjetilnom svijetu, sluh je pasivan; mi slušamo. - Govor i sluh teku zajedno u duhovnom slušanju. Uranjamo u suštinu stvari; čujemo njeno unutarnje tkanje. Ono što je Pitagora nazvao glazbom sfera, nešto je što istraživač duha istinski može postići. On uranja u bit stvari i bića duhovnog svijeta i sluša, ali sluša govoreći. Govoreći sluša, slušajući govori, pri uranjanju u bit stvari, to je ono što čovjek doživljava. Ono što iz toga proizlazi, to je istinska inspiracija.

I treća unutarnja aktivnost, treća vrsta unutarnjeg iskustva, može se pojaviti kod istraživača duha dok nastavlja razvijati svoju pojačanu pažnju i predanost. Ono što se javlja, u i oko, istraživača duha dok sebe doživljava izvan svog tijela, želio bih raspraviti na sljedeći način.

Promotrimo dijete. Osobitost je ljudskih bića - ne mogu detaljno o tome govoriti, želim ukazati samo na ono što je važno u svrhu današnjeg predavanja - osobitost je ljudskog bića u razvoju da ono tijekom djetinjstva mora odrediti svoju orijentaciju u prostoru, da mora odrediti svoj način pozicioniranja unutar prostora. Čovjek se rađa nesposoban hodati ili stajati, u početku mora koristiti sve četiri, kako kažemo ovdje u Austriji. Zatim razvija one unutarnje sile koje bih htio nazvati silama uspravljanja, i kroz to se u čovjeku pojavljuje nešto što su toliki duboki duhovi osjetili toliko značajnim, rekavši: budući da se čovjek može uzdići u vertikalnom smjeru, zna kako usmjeriti svoj pogled u nebesko prostranstvo, njegov pogled nije uprt samo u zemaljsko carstvo. Ali bitna je stvar da se čovjek, kroz unutarnje sile, kroz unutarnje jačanje i iskustvo, razvija, takoreći, iz svog bespomoćnog vodoravnog života u uspravan okomiti život. Prirodoslovac će već prepoznati da je ono što je prisutno u čovjekovoj unutarnjoj aktivnosti, nešto sasvim drugačije od nasljednih sila koje životinjama daju njihovu moć usmjeravanja u svijetu. Sile koje pokreću životinje u ovom ili onom smjeru prema okomici, djeluju sasvim drugačije od onih u ljudima, u kojima djeluje zbroj sila, izvlačeći ih iz njihovog bespomoćnog stanja, i radeći iznutra kako bi ih usmjerile prema tom prostornom smjeru kojim su oni u najistinitijem smislu riječi, zemaljska bića, kojim prvi put postaju ono što jesu kao ljudska bića na Zemlji. Te sile uglavnom djeluju prikrivene. Do njih se može doći samo kroz određeno uranjanje u znanost duha; ali to je cijeli sustav, golem niz sila. Ne koriste se sve tijekom djetinjstva, kada čovjek uči stajati i hodati. U ljudima drijemaju moći upravo takve vrste; ali one ostaju neiskorištene u vanjskom osjetilnom životu i u vanjskom životu znanosti.

Kroz vježbe pojačane pažnje i predanosti koje duša izvodi, čovjek postaje iznutra svjestan sila koje su ga držale uspravnim kao dijete. Postaje svjestan duhovnih sila usmjeravanja, duhovnih sila kretanja, te kao rezultat toga, može svojom unutarnjom mimikom, unutarnjim oponašanjem, unutarnjim gestama, također i unutarnjoj fiziognomiji, svoje duhovno-duševno može dodati. Kada se duhovno-duševno tako odvoji od fizičkog-tjelesnog, kada čovjek kao istraživač duha, može povezati smisao s riječima: doživljavaš sebe u duhovno-duševnom - tada dolazi i vrijeme kada postaje svjestan sila koje su ga uspravile, koje su ga postavile okomito na Zemlju kao fizičko osjetilno biće. Sada koristi te sile u čisto duhovno-duševnom, i stoga ih može koristiti drugačije nego inače u životu; dolazi do toga da tim silama daje različite smjerove, iz samog sebe ih drugačije oblikuje nego što je to činio u svom fizičkom iskustvu tijekom djetinjstva. Sada zna kako razviti unutarnje pokrete, kako se prilagoditi svim smjerovima, kako svom duhovnom dati drugačiju fiziognomiju nego kad je bio zemaljsko biće; sposoban je uroniti u druge duhovne procese i bića; zna kako se povezati s njima, tako da sile, koje ga inače od puzajućeg djeteta transformiraju u uspravnog čovjeka, tako da te sile transformira unutar duhovnih stvari i bića, tako da postane sličan

tim stvarima i bićima, i tako ih sam izražava i time percipira. To je prava intuicija. Jer istinska percepcija duhovnih bića i procesa je uranjanje u njih, preuzimanje njihove vlastite fiziognomije. Dok se procesi u tim bićima doživljavaju kroz unutarnju mimiku, dok se kretanje duhovnih bića doživljava oponašajući njihove geste; ako sada netko može sebe preobraziti u stvari i procese, može preuzeti vlastiti oblik duhovnog, time opaža što je, takoreći, sam postao.

Nisam vam imao namjeru općenito opisati način na koji istraživač duha uranja u duhovne svjetove, htio sam što konkretnije opisati ovo duhovno-duševno iskustvo odvajanja od tjelesnog, od fizičke osjetilne percepcije i uranjanje u duhovni svijet tako što se u njemu aktivno percipira. Ali postalo je jasno da svaki korak u duhovni svijet mora biti popraćen aktivnošću, da sa svakim korakom moramo znati da nam stvari ne predstavljaju svoju bit, već da o stvarima i procesima duhovnog svijeta možemo znati samo ono što smo u stanju reproducirati i ponovno stvoriti aktivnim sudjelovanjem u percepciji. To je velika razlika između duhovnog znanja i običnog vanjskog znanja, ovo drugo se pasivno predaje stvarima, dok duhovno znanje mora živjeti u neprestanoj aktivnosti, čovjek mora postati ono što želi percipirati.

Čak i danas, moglo bi se reći čak i danas, općenito se oprašta ako se govori o duhovnom svijetu. Ljudi to još uvijek trpe. Ali našem vremenu se i dalje čini paradoksalnim da netko može reći: čovjek se može odvojiti od svakog gledanja, slušanja, svih osjetilnih percepcija, svih misli vezanih za živce i mozak, i tada, dok sve doživljeno u fizičkoj egzistenciji nestaje pred njim, može se osjećati okružen, znati da je okružen potpuno novim konkretnim svijetom, doista, svijetom u kojem su procesi i bića čisto duhovna, baš kao što su procesi i bića ovdje fizičke vrste. Znanost duha se ne bavi nekim nejasnim panteizmom, niti općenito načinom duhovnog života. Govoriti o panteističkom duhovnom biću, u odnosu na znanost duha, je kao reći: odvest ću te na livadu, tamo nešto niče, to je priroda; zatim ih odvedete u laboratorij i kažete: to je priroda, pan-priroda! Sve cvijeće i kukci i drveće i grmljem svi kemijski i fizički procesi: pan-priroda! Ljudi bi teško bili zadovoljni takvom pan-prirodom; jer znaju da se stvari mogu istinski razumjeti samo ako se može pratiti ono pojedinačno. Kao što vanjska znanost ne govori o pan-prirodi, tako ni znanost duha ne govori o općem duhovnom načinu; ona govori o stvarnim, opipljivim, konkretnim duhovnim procesima i entitetima. Ne smije se ustručavati izazivati naše vrijeme, rekavši: kao što sada stojimo u fizičkom svijetu, u prvom redu oko sebe vidimo ljude kao fizička bića među onim što bi se moglo nazvati hijerarhijama fizičkih bića - minerala, biljaka, životinja i ljudi - tako to i nestaje s našeg duhovnog horizonta kada se uronimo u duhovni svijet; ali pojavljuju se duhovne oblasti, duhovne hijerarhije: u prvom redu bića jednaka ljudima, bića koja su viša od ljudi; i baš kao što životinje, biljke i minerali u fizičkom svijetu potječu od ljudi, tako se bića i stvorenja uspinju

više od ljudi u više oblasti egzistencije - pojedinačna duhovna bića i stvorenja.

Kako se ljudska duša postavlja u duhovni svijet, kakav je njen život u duhovnom svijetu, prema znanosti duha koja je u načelu danas iznesena; kako ljudska duša treba živjeti u ovom duhovnom svijetu kada u trenutku smrti napušta svoje fizičko tijelo, kada nakon prolaska kroz vrata smrti prelazi put u čisto duhovnom svijetu - to će biti tema predavanja prekosutra. Predavanje prekosutra bavit će se specifičnim nalazima znanosti duha o ovom životu poslije smrti.

Ono što je znanost duha razvila kao svoju metodu - pa, to se odmah primjećuje - bitno se razlikuje od onoga što naši suvremenici priznaju kao takvo, na temelju obrazaca mišljenja koji su se formirali tijekom stoljeća i koji su jednako ukorijenjeni u odnosu na ovu znanost duha, kao što su obrasci mišljenja prošlih stoljeća bili ukorijenjeni u odnosu na kopernikanski sustav svijeta. Ali kako znanost duha mora razmišljati u odnosu na zahtjeve našeg vremena ako želi ispravno razumjeti sebe i ako se želi ispravno ponašati u odnosu na zahtjeve našeg vremena?

Prvi prigovor, koji se lako može iznijeti u naše vrijeme glasi: da, znanstvenik duha govori o tome da duša prvo mora razviti posebne moći; zatim može pogledati u duhovni svijet. Za nekoga tko još nije razvio te moći, tko još nije postigao sposobnost stvaranja duhovnih slika, za odvajanje misli, za odvajanje govornih moći, odvajanje moći orijentacije u prostoru, odvajanje moći za orijentaciju među bićima, duhovni svijet uopće nije važan! Takav prigovor je kao reći: za nekoga tko ne zna slikati, slike nisu važne. - To bi bilo strašno. Samo netko tko je naučio slikati može slikati slike. Ali bilo bi tužno kada bi samo netko tko zna slikati našao slike razumljivima i shvatljivima. Naravno, samo slikar ih može naslikati; ali kada slika stoji pred osobom, ljudska duša posjeduje sasvim prirodne moći da razumije sliku, čak i ako je ne može naslikati. I ljudska duša ima u sebi jezik koji je povezuje sa živom umjetnošću. Tako je i sa znanošću duha. Otkriti i opisati činjenice, procese i bića duhovnog svijeta - to može učiniti samo netko tko je sam postao istraživač duha; ali ako istraživač duha pokuša - kao što se danas pokušalo, naprimjer, u vezi s metodom znanosti duha - ono što istražuje u duhovnom svijetu odjenuti, riječima običnih misli i ideja, tada je ono što on predstavlja razumljivo svakoj duši, čak i onoj koja nije istraživač duha; to je istina samo ako duša može otkloniti sve što dolazi iz suvremenog obrazovanja, sve što dolazi od obrazovanja koje se pretvara da stoji na čvrstom tlu prirodne znanosti, ali u istini to ne čini, već samo vjeruje u to. Samo kad bi se duša odrekla svih predrasuda, samo kad bi se istinski predala, kao da promatra sliku, onome što istraživač duha ima za reći, tada bi rezultat duhovnog istraživanja bio razumljiv svakoj duši. Ljudske duše su predisponirane za istinu i osjećaj istine, a ne za osjećaj neistine i netočnosti,

ako samo uklone ostatke koji se nakupljaju od predrasuda. Duboko u ljudskoj duši leži tajni, intimni jezik, jezik kojim svatko u svakoj fazi obrazovanja i razvoja, može razumjeti duhovnog istraživača, ako samo to želi.

Upravo je to ono što znanstvenik duha pronalazi u istraživanju našeg vremena. U prošlim vremenima, ljudi su vjerovali da nešto o duhovnom svijetu mogu znati isključivo kroz religijska uvjerenja; u novije vrijeme te iste duše mogle su vjerovati da se određeno znanje može graditi samo na vanjskim činjenicama; u našem vremenu duše to jednostavno još ne znaju u svojoj svijesti, kako bi se moglo reći - još nije čvrsto utvrđeno ono što mogu shvatiti u konceptima, predodžbama i osjećajima - ali za znanstvenika duha to je jasno: živimo u vremenu kada se u dubinama ljudskih duša, onim dubinama o kojima same te duše malo znaju, ukorjenjuje čežnja za znanost duha, nada za tu znanost duha. Sve više će postajati jasno da stare predrasude moraju nestati. Posebno u pogledu mišljenja, tada će se mnogo toga spoznati. Čak i danas će još uvijek biti mnogo ljudi - posebno onih koji vjeruju da stoje na čvrstom tlu filozofije - koji će reći: nije li Kant to dokazao, nije li fiziologija to dokazala, da ljudska bića ne mogu svojim znanjem prodrijeti ispod osjetilnog svijeta? I sada se pojavljuje ova vrsta znanosti duha, želeći se boriti protiv Kanta, želeći pokazati da ono što moderna fiziologija tako jasno pokazuje, nije istina! - Da, znanost duha ne želi pokazati da je ono što Kant govori iz njegove perspektive i ono što moderna fiziologija govori iz njezine perspektive, pogrešno; ali vrijeme, još uvijek tajna potraga našeg vremena, naučit će da postoji još jedno gledište o ispravnom i neispravnom osim onog na koje smo navikli. Razmotrimo kako se životna praksa - plodna životna praksa - odnosi prema tim pitanjima.

Netko bi mogao rigoroznim argumentima dokazati da ljudi nisu sposobni vidjeti, naprimjer, stanice svojim očima. Takav način razmišljanja mogao bi biti potpuno točan, jednako točan kao i Kantov dokaz da ljudi, sa sposobnostima koje Kant prepoznaje, ne mogu prodrijeti u bit stvari. Pretpostavimo da mikroskopska istraživanja još nisu postojala, i da je dokazano da ljudi ne mogu vidjeti najmanje dijelove; to može biti istina. Dokaz bi mogao savršeno funkcionirati u svakom pogledu i ništa se ne bi moglo prigovoriti rigoroznom dokazu da ljudi ne mogu vidjeti najmanje podorganizme većih organizama svojim očima. Ali to nije poanta stvarnog napretka istraživanja; poanta je pokazati, unatoč valjanosti ovog dokaza, da se fizičkim alatima - mikroskopima, teleskopima i drugima - može postići ono što je očito nemoguće ako ljudske sposobnosti nisu time oboružane. Oni koji kažu da su ljudske sposobnosti ograničene imaju pravo; ali znanost duha im ne proturječi, ona samo pokazuje da je moguće duhovno jačanje i poboljšanje ljudskih spoznajnih moći baš kao što postoji fizičko jačanje, i da se unatoč valjanosti suprotnog načina razmišljanja, plodonosno duhovno istraživanje mora pozicionirati upravo izvan takve razlike ispravnog i

neispravnog. Ljudi će naučiti da više ne inzistiraju na onome što se može dokazati ograničenim dokaznim sredstvima koja su im dostupna; shvatit će da život postavlja drugačije zahtjeve na razvoj čovječanstva od onoga što je ponekad tako lako i logički sigurno.

I još jedna stvar mora se istaknuti ako se stvarna, a ne samo umišljena, potraga našeg vremena želi povezati s onim što duhovno istraživanje zaista ima za zadatak, za cilj. Još jednom moramo ukazati na uistinu ogroman napredak prirodne znanosti. S obzirom na ovaj veliki, značajan napredak prirodne znanosti, ne čudi da sada postoje umovi koji vjeruju da na čvrstim temeljima prirodne znanosti mogu podići svjetonazor, koji, međutim, ne odražava snage o kojima se danas raspravlja. Sada postoji raširena, rekao bih, materijalistički obojena duhovna struja; ali sebe naziva nečim plemenitijim, jer je izraz 'materijalistički' pao na zao glas, monistička duhovna struja: ova monistička duhovna struja, čija je vodeća figura nesumnjivo Ernst Haeckel, istaknuta figura na svom području prirodne znanosti, koje je feldmaršal Wilhelm Ostwald. Ovaj duhovni pogled pokušava konstruirati svjetonazor, proširujući uvide koji se mogu steći isključivo iz poznavanja prirode. Suvremeni diskurs o takvom pothvatu doći će do sljedećeg zaključka: sve dok prirodna znanost ostane usredotočena na istraživanje zakona vanjske osjetilne egzistencije, na činjenje da veze unutar te vanjske osjetilne egzistencije budu prisutne u duši, do tada prirodna znanost stoji na čvrstom tlu. I zaista je postigla nešto veliko; postigla je veliko djelo temeljitog gašenja svijetla života starih predrasuda. Kao što je Faust stajao pred prirodom i pribjegao vanjskoj, materijalnoj magiji, tako danas svatko tko razumije prirodnu znanost više ne može pribjegavati takvoj materijalnoj magiji. - Ali nešto je sasvim drugo, ako sam duhovni život, duž putova koji su okarakterizirani, nameće unutarnju magiju duši. - Protiv svih praznovjernih duhovnih struja, protiv svega što nastoji objasniti vanjsku prirodu naprimjer, na način na koji objašnjavamo sat, kada kažemo: unutra su mali duhovi; za razliku od svih objašnjenja prirode koja iza prirodnih pojava nalaze ovo ili ono, prirodna znanost je postigla veliki podvig u negaciji toga, također kao svjetonazora. I razmotrimo kako funkcionira takozvani znanstveni pogled na prirodu, sve dok se umovi bave uklanjanjem starih, nezdravih koncepata svih vrsta duhovnih bića koja su izumljena iza prirode. Sve dok se može postaviti front protiv takvih duhovnih nastojanja, znanstveni svjetonazor se bori protiv onoga protiv čega se morao boriti.

Ali ova borba, koja je u određenom smislu već imala svoj vrhunac, već je postigla svoju svrhu; i danas je potraga našeg vremena usmjerena na pitanje: kojim sredstvima možemo izgraditi svjetonazor u kojem ljudska duša ima svoje mjesto? Ovaj znanstveni svjetonazor, ovaj Haeckel-Ostwaldov materijalizam, potpuno se raspada kada čovjek istinski shvati samog sebe. Potrazi našeg vremena postajat će sve jasnije, da se, poput vojnika, pristaše čisto materijalističkog svjetonazora izvrsno bore protiv starog praznovjerja,

ali su poput ratnika koji su islužili svoju svrhu, i sada im nedostaje talenta za razvoj u miru, za razvoj industrije ili za obrađivanje zemlje. Prirodnu znanost ne bi trebalo omalovažavati kada postane svjetonazor kako bi se borila protiv praznovjernih predodžbi. Sve dok mislioci takvog pogleda na svijet mogu ostati angažirani u borbi, oni i dalje od te borbe posjeduju nešto u dušama što ih održava, ali kada se nastoji izgraditi istinski svjetonazor u kojem duša ima mjesto, to je poput ratnika kojem nedostaje talenta za umijeće mira. Tu stoji s pitanjem svoje duše, recimo, u vrijeme mira u životu svijeta, i ne uspijeva razviti svjetonazor.

Takvo će se raspoloženje sve više nametati u dušama; istraživač duha već može percipirati ta raspoloženja u dubinama duša. Tamo gdje te duše još nisu svjesne toga, vlada čežnja za onim što duhovno istraživanje želi donijeti svijetu. To je tajna današnjeg vremena. Ali dok ovaj duhovno istraživački svjetonazor može biti, moglo bi se reći, potpuno suvremen iz više perspektive, on je nepravovremen za mnoge naše suvremenike koji još nisu duboko pogledali u ono što sami istinski žele. Stoga ova znanost duha u početku predstavlja svjetonazor kojemu, čini se, nedostaje čvrsti znanstveni temelj. Drugi svjetonazor, onaj takozvanog monizma, želi biti izgrađen isključivo na temelju vanjske znanosti. Ovaj svjetonazor, danas se može vidjeti u svom naličju, kamo mora voditi, ako duša svoje nade i čežnje istinski želi vidjeti ispunjene. U aktivnosti duhovnog istraživanja o kojoj smo govorili, duša pronalazi ono što je istinski uzdiže u duhovnu zajednicu: duhovni svijet otkriva se u opažajnoj aktivnosti, u aktivnoj percepciji. Kroz znanost duha, zauzvrat, čovjek može spoznati pravi duhovni svijet, duhovnu stvarnost. Takozvani monistički svjetonazor nema ništa za reći o toj duhovnoj potrazi našeg vremena.

Ta potraga našeg vremena, ta potraga ljudskih duša, ne može se potisnuti, pa se dio naših suvremenika već navikao strukturirati svoje misli o duhovnom na takav način da te misli teku poput znanstvenih: da se vanjsko promatra s pasivnom predajom. Što je od toga nastalo? Ono što se od tada dogodilo jest da je dio naših suvremenika - oni koji se bave ovim to znaju - u biti upao u zamku želje da se duhovno promatra na isti način na koji se promatra osjetilno. Ne kažem da se neke stvarno istinite stvari ne mogu postići na ovaj način; ali metoda takvog pristupa razlikuje se od metode znanosti duha. Ono što se naziva spiritualizmom, duhovna bića i procese nastoji promatrati izvana, bez aktivne unutarnje percepcije, bez uzdizanja u duhovno svjetove - izvana pasivno, kao što se promatraju fizički osjetilni procesi. Čije je dijete tak čisto vanjski, možemo reći materijalistički, spiritizam? To je dijete one duhovne struje koja stoji na takozvanom monističkom stajalištu, i predaje se praznovjerju materijalizma, pukoj djelotvornosti vanjskih prirodnih zakona. Koji spiritizam, kako će reći neki suvremenici, istinsko dijete Haeckelova monizma? - Vrijeme će pokazati da se to dijete snalazi kao i svako drugo. Mnogi očevi, mnoge majke, imaju

najljepše misli o svemu što bi se trebalo razviti u djetetu, a ipak ponekad ispadne pravo derište. Nije važno što monizam sanja kao pravo dijete kulture; važno je što se zapravo događa. Puko vjerovanje u materijalno će roditi vjerovanje da i duhovi mogu djelovati i otkrivati se samo materijalno. I što više raste čisti monistički materijalizam, to će više spiritističkih društava i spiritističkih pogleda cvjetati posvuda kao nužna antiteza. Što više slijepi sljedbenici Haeckela i Ostwalda uspijevaju potisnuti istinsku znanost duha u pitanjima svjetonazora, to će više vidjeti da njeguju spiritizam, drugu stranu istinskog duhovnog istraživanja. Koliko god duhovni istraživač čvrsto stajao na tlu istraživanog, spoznajnog, spoznajnog duhovnog života, ne može slijediti metodu koja nastoji materijalizirati duh i pasivno se predati onome što duh jest, kada se on može samo aktivno iskusiti.

Ali također želim okarakterizirati potragu našeg vremena, koja još uvijek ne može sebe iznutra razumjeti u odnosu na nešto drugo. Čovjek koji zaslužuje određeno poštovanje kao filozof, napisao je neobičan esej u jednom vrlo čitanom časopisu. U njemu piše, naprimjer, da su Spinoza i Kant nekim ljudima prilično teški za čitanje. Čovjek se uroni u njihovo djelo, ali koncepti se samo vrte i vrte - pa, svakako se ne može poreći da se za mnoge ljude, kada pokušaju proniknuti u Kanta ili u Spinozu, koncepti vrte u zbrci. Ali taj filozof nudi savjet kako to predstaviti sebi drugačije, u skladu s potragom našeg vremena. On kaže: danas imamo opremu, tehnološki naprednu, putem koje se ono što se duši predstavlja u tek apstraktnim mislima Kanta i Spinoze, a što te duše zbunjuje, može prilično živo predočiti pred njima, tako da se čovjek tome može pasivno prepustiti u percepciji. Filozof želi pokazati, s nekom vrstom kinematografa, kako Spinoza sjedi, prvo meljući staklo, zatim ga obuzima misao o proširenju - to se prikazuje u izmjenjivim slikama. Slika proširenja pretvara se u sliku razmišljanja i tako dalje. I tako bi se cijela Spinozina etika i svjetonazor, mogli živo konstruirati na kinematografski način. Time bi se pozabavili vanjskom potragom našeg vremena. Značajno je da je urednik dotičnog časopisa čak dodao i komentar: dakle, vjekovna metafizička potreba ljudi mogla bi se zadovoljiti izumom koji, iako se nekima čini kao trik, u potpunosti je u skladu s vremenom.

Sada, iz određene perspektive, moglo bi biti potpuno u skladu s potragom našeg vremena - ali samo onom vanjskom - kada bi se ispred kinematografa mogla čitati: Spinozina 'Etika' ili Kantova 'Kritika čistog uma'. Zašto ne? To je prilagođavanje pasivnoj predaji koja se danas toliko voli. Toliko se voli, da se ne može vjerovati da duhovno mora imati stvarnost, onu kojoj se može pristupiti samo aktivno poduzimajući svaki korak. Naše vrijeme još ne prihvaća da čovjek u sebi samom, u svom duhovno-duševnom, izražava suštinu stvari. Pogledajmo poster! Pokušajmo pogoditi misli ljudi koji stoje ispred njega. Predavanje koje ne koristi slajdove, već samo razmatra to kako duša sukreira misli, neće privući toliko ljudi kao predavanje gdje se

duhovno-duševno navodno demonstrira slajdovima, gdje se treba samo pasivno predati.

Svatko tko zaviri u potragu našeg vremena, gdje ona iskazuje svoje najdublje, još nesvjesne nade i čežnje, zna da u dubini duše leži poriv za aktivnošću; poriv da se ponovno nađe kao duša u punoj aktivnosti. Ljudska duša može biti slobodna, sa sigurnom unutarnjom podrškom, samo ako može razviti unutarnju aktivnost. Ljudska duša može pronaći svoj put i orijentirati se u životu, samo ako postane svjesna da nije samo ono što joj svijet pasivno daruje, već kada zna da je prisutna u onome što je sposobna iskusiti kroz aktivnost; a od duhovnog svijeta može vidjeti samo ono što je sposobna vidjeti kroz aktivnost. Razmišljajući o onome što znanost duha nudi, razumijevanje se mora razviti u sudjelovanje, u aktivnu angažiranost; ali kroz to znanost duha postaje zadovoljenje najdubljih, podsvjesnih poriva u dušama sadašnjice, kroz to susreće najintimniju potragu našeg vremena. Jer, u vezi sa stvarima o kojima se ovdje govori, naše vrijeme je vrijeme prijelaza. Oh, lako je reći, pa i trivijalno je reći: živimo u vremenu prijelaza; jer svako vrijeme je vrijeme prijelaza. Stoga je uvijek ispravno reći da živimo u vrijeme prijelaza. Ali kada se naglašava da se živi u vremenu tranzicije, važno je upravo koji aspekt tog vremena se nalazi u tranziciji. Ako naše vrijeme želimo opisati u njegovoj prijelaznoj fazi, moramo reći: bilo je nužno - jer je samo tako prirodna znanost i sve što je iz nje izraslo, moglo doći do svojih postignuća - da čovječanstvo stoljećima prolazi kroz obrazovanje u pasivnosti; jer samo na taj način, kroz predanost materijalističkim istinama, moglo se postići ono što se moralo postići, upravo na temelju prirodne znanosti. Ali život se ritmički odvija. Poput njihala koje se njiše gore, a zatim opet dolje, tako se i ljudska duša, ako je neko vrijeme opravdano obrazovana u vjernoj, pasivnoj predanosti, mora probuditi da ponovno otkrije sebe; da bi shvatila sebe u sebi, mora se probuditi na aktivnost. Jer što je postala kroz pasivnost? Pa, što je postala kroz pasivnost, hrabro ću to reći rečenicom koja radikalno zvuči, koja će sigurno mnogima zvučati previše paradoksalno. Ali s druge strane, sam čin uživljanja u znanost duha, kao što je zapravo slučaj, pokazuje da čovjek ne može doći do posljedica znanstvenog svjetonazora ako ne naglasi taj radikalni rezultat. Čovjek nema hrabrosti izvući prave zaključke, čak ni oni koji tvrde da stoje isključivo na temelju onoga što donosi istinska prirodna znanost. Kad bi netko posjedovao tu odlučnost, čuo bi čudna šaputanja koja kruže u potrazi našeg vremena.

Na početku starozavjetnih dokumenata su riječi - danas neću govoriti o njihovom unutarnjem značenju; svatko te riječi može shvatiti kako mu odgovara; netko ih može smatrati slikom, drugi izrazom činjenice: u onome što imam reći o tim riječima, svatko se može složiti - riječi su: "Bit ćete kao Bog i spoznat ćete - ili razlikovati - dobro od zla"! Ove riječi nam odzvanjaju od početka Starog zavjeta. Kako god ih netko odlučio tumačiti, mora priznati da izražavaju nešto značajno za ljudsku prirodu i ljudsku dušu. Pripisuju se

iskušavatelju koji prilazi čovjeku i šapuće mu na uho: "Ako me slijediš, bit ćeš poput boga i moći ćeš razlikovati dobro od zla". Može se osjetiti, da bez ove kušnje, sklonost prema drugom a ne samo dobru, ne bi bila izražena; da bi bez ove kušnje nastala samo sklonost prema dobru, tako da je sva ljudska sloboda na određeni način, povezana s onim što ove riječi izražavaju. Ali one izražavaju da je čovjeka, u određenom smislu, iskušavatelj pozvao da pogleda dalje od sebe i sebe vidi kao biće drugačije od onoga što jest: da se prema dobru i zlu odnosi poput boga. Kao što sam rekao: što god netko mislio o ovim riječima i iskušavatelju, danas sigurno ne zahtijevam da se on prihvati kao stvarno biće - iako izreka "Običan narod nikad ne osjeti vruga, čak ni kad ga drži za ovratnik", zvuči sasvim istinito za one koji vide kroz stvari. Onaj tko je u stanju malo oslušivati potragu našeg vremena, u toj potrazi ponovno čuje njegov šapat. Približava se. Nazovite ga glasom duše ili kako god hoćete: tu je - može se reći bez ikakvog praznovjerja. A za one koji imaju hrabrosti izvući konačne zaključke čisto znanstvenog svjetonazora, on iznosi riječi veoma osobite, riječi neobične mudrosti. Samo oni ljudi koji tvrde da stoje na tlu čisto znanstvenih načela, nemaju hrabrosti za ovu konačnu posljedicu. Ipak, oni u svoje osjećaje i misli uključuju vjerovanje u razliku između dobra i zla, što bi zapravo morali poreći, ako bi zaista htjeli stajati isključivo na tlu prirodne znanosti. Jer istina je da čim se netko postavi na tlo čiste prirodne znanosti, ne samo da Sunce jednako sja na dobro i na zlo, već se, prema zakonima prirode, jednako lako čini zlo kao i čini dobro, što proizlazi iz ljudske prirode. I tako, izvlačeći logičan zaključak, iskušavatelj šapuće ljudima: zar ne vidite, vi ste samo poput visoko razvijenih životinja. Vi ste poput životinja i ne možete razlikovati dobro od zla. - To je ono što naše vrijeme čini prijelaznim razdobljem, da iskušavatelj u našem vremenu ponovno govori glasom suprotnim onome koji je koristio u Starom zavjetu: vi ste samo razvijene životinje i stoga, ako razumijete sebe, ne možete razlikovati dobro od zla.

Da je netko imao hrabrosti za takvu posljedicu, to bi bilo otjecanje čistog, pasivno stečenog svjetonazora. Da se naše vrijeme može sačuvati od ovog glasa - govoreći čisto slikovito - da se znanje o duhovnom životu može unijeti u potragu našeg vremena: to je zadatak, to je cilj znanosti duha. Oni koji se danas još uvijek protive ovoj znanosti duha sa stajališta neke druge znanosti, morat će se uvjeriti da je ta borba poput borbe protiv kopernikanstva. Sada kada dobivamo više pažnje u svijetu koji nas je prije ignorirao, zahvaljujući izgradnji naše slobodne visoke škole znanosti duha u Dornachu, glasovi naših protivnika sve su glasniji. I kada sam nedavno u svom tekstu "Koja je svrha znanosti duha i kako je tretiraju njezini protivnici?", prigovorio da protivnici znanosti duha danas stoje na istom tlu kao i protivnici Kopernika, jedan je čovjek, osjećajući se osobno napadnutim, s pravom rekao: Da, jedina je razlika u tome što su ono što je Kopernik rekao bile činjenice, dok znanost duha iznosi samo tvrdnje. On ne shvaća

jadnik, da su za ljude njegova uma činjenice kopernikanizma tada bile samo tvrdnje, prazne tvrdnje, i ne shvaća da danas praznim tvrdnjama naziva ono što su, pred pravim istraživanjem, upravo činjenice - iako činjenice duhovnog života. I tako, i iz znanstvene i iz religijske perspektive, mogu se nalaziti prigovor za prigovorom protiv ove znanosti duha. Kao što su ljudi u vrijeme Kopernika govorili: ne možemo vjerovati u rotaciju Zemlje oko Sunca, jer to nije u Bibliji, tako ljudi danas kažu: ne vjerujemo u ono što znanost duha ima za reći, jer to nije u Bibliji. Ali ljudi će se pomiriti s onim što znanost duha ima za reći, baš kao što su se pomirili s onim što je Kopernik imao za reći.

I stalno iznova, moramo se prisjetiti čovjeka duboko učenog i svećenika, koji je radio na sveučilištu i koji je, kada je održao svoj inauguracijski govor o Galileju, izgovorio ove prekrasne riječi: Tada su oni koji su vjerovali da se osporavaju religijske ideje stajali protiv Galileja; ali danas - rekao je ovaj učenjak preuzimajući rektorat - danas istinski religiozna osoba zna da se sa svakom novom istinom koja se otkrije, dodaje dio izvornom otkrivenju božanskog vodstva svijeta i slavi božanskog poretka svijeta. - Stoga bi se mogla skrenuti pozornost protivnika na nešto što je moglo biti, čak i ako nije bilo. Pretpostavimo da je prije Kolumba netko istupio i rekao: ne smijemo otkriti ovu novu zemlju - onu koju je on kasnije otkrio - dobro živimo u staroj zemlji; Sunce ovdje tako lijepo sja. Ali znamo li hoće li Sunce sjati i u zemlji koja tek treba biti otkrivena? - Tako se duhovnom znanstveniku u odnosu na njegova religijska uvjerenja, čine oni koji vjeruju da su njihovi religijski osjećaji uznemireni otkrićima znanosti duha. Mora imati kolebljive religijske predodžbe, slabu vjeru, da bi vjerovao da Sunce njegovog religijskog osjećaja neće sjati nad svakom novootkrivenom zemljom, baš kao što Sunce koje sja nad starim svijetom sja i nad novim. I onaj tko nepristrano razmatra činjenice morao bi biti siguran da je to tako. Ali naše vrijeme, u svojoj potrazi, kako sve više postaje prožeto znanošću duha, bit će njome dotaknuto na načine koje mnogi danas ne mogu ni zamisliti.

Razumljivo je da znanost duha još uvijek ima mnogo protivnika. Ali čovjek se u ovoj znanosti duha osjeća zajedno sa svim onim duhovima čovječanstva koji su, čak i ako još nisu proučavali znanost duha, osjećali one veze između ljudske duše i duhovnih svjetova koje upravo znanost duha otkriva. Dakle, u vezi s onim što je rečeno o novoj riječi iskušavatelja, čovjek se osjeća u skladu, naprimjer, sa Schillerom, i njegovom slutnjom duhovnog svijeta. Iz vlastitih prirodoznanstvenih studija, Schiller je svakako stekao dojam da se čovječanstvo moralo uzdići iznad puke animalnosti i da ljudska duša sudjeluje u duhovnom svijetu. Na tlu znanosti duha, čovjek se osjeća duboko u skladu s vodećom figurom u razvoju modernog svjetonazora kada to može sažeti, kao u osjećaju, ono što bi inače zahtijevalo opsežnije objašnjenje, Schillerovim riječima:

Sada je pala tupa barijera animalnosti,
I čovječanstvo je stupilo naprijed bez oblaka!

I uzvišeni stranac, misao,
Izronila je iz zapanjenog mozga!

Potvrđujući da se animalnost povukla i da čovjek pripada duhovnom svijetu, potvrđujući takve tvrdnje, znanost duha danas stoji pred potragom našeg vremena.

I - na samom kraju - možemo se prisjetiti duha koji je radio ovdje u Austriji, duha koji je duboko u svojoj duši osjećao tamnu čežnju za onim, što znanost duha treba uzdići do izvjesnosti. Osjećao ju je, moglo bi se reći, stojeći sam u svom mišljenju i promatranju, držeći se duhovnih vizija, iako je, kao liječnik, mogao u potpunosti stajati na tlu prirodne znanosti. S njim, s Ernst Freiherrn von Feuchtersiebenom, njegovateljem i odgojiteljem duše, neka se to izrazi kao ispovijed znanosti duha, neka se ono što je predstavljeno na današnjem predavanju sažme, sažeto upravo u Feuchtersiebenovim riječima, u kojima nešto odjekuje onim što duša može osjećati kao svoju najvišu moć; ali to može osjetiti samo kada je sigurna u svoju povezanost s duhovnim svijetom. Ernst von Feuchtersieben kaže - ono što bi se moglo ponuditi kao moto za znanost duha: "Ljudska duša ne može skriti da u konačnici svoju istinsku sreću može dohvatiti samo kroz širenje svog unutarnjeg posjeda i bića".

Širenje, jačanje, osiguranje ovog unutarnjeg bića, ovog unutarnjeg duhovnog bića duše, ono je što znanost duha treba ponuditi potrazi našeg vremena.

JAVNO PREDAVANJE

Beč, 8. travnja 1914.

Što znanost duha ima za reći o životu, smrti i besmrtnosti ljudske duše?

Iako je u nekim aspektima već teško raspravljati o temeljima znanosti duha, na kakvu se ovdje misli, za način na koji je to učinjeno na predavanju prekjučer, može se s pravom reći da su informacije predstavljene u vezi s nalazima istraživanja koje će biti predmet današnjeg predavanja, u određenom smislu, zapravo rizik u svijetlu suvremenog načina razmišljanja i navika mišljenja. Jer ako se već moraju uočiti mnogi paradoksi u onome što je prekjučer na predavanju izneseno, s obzirom na načine mišljenja i navike mišljenja, onda će se iz takve perspektive sasvim sigurno i razumljivo, teško vidjeti ozbiljno istraživanje u onome što će se danas reći. U današnjim širokim krugovima, puno je sklonosti u tome vidjeti samo brbljanja neobičnog fantasta. Toga se mora biti potpuno svjestan kada se govori o tim stvarima; svjestan da je sve ono što kasnije uđe u opću svijest - velik dio toga, velik dio onoga što kasnije postane uobičajeno - u trenutku kada se prvi put pojavi nešto paradoksalno, nešto fantastično.

Želio bih ovo reći na početku, da bi karakterizirao koliko je istraživač duha svjestan svega što se može osjetiti, kada prenosi rezultate svog istraživanja, koji se danas čine prilično paradoksalnim.

Prije nego budem raspravljao o nalazima istraživanja, želio bih u nekoliko riječi okarakterizirati temeljnu dispoziciju istraživača duha. Ova dispozicija se sasvim razlikuje od dispozicije na bilo kojem drugom području istraživanja. Dok u svom razumijevanju vanjskog života i konvencionalne znanosti, čovjek ima određeno opravdanje za osjećaj da moći spoznaje posjeduje u sebi, da ih samo treba primijeniti, da tako kažem, i da tada može prosuditi sve što sama priroda i što istraživač predstavlja iz prirode - dok u tom istraživanju sav trud čovjek posvećuje upravo zadatku istraživanja, zadatku promatranja stvari i prepoznavanja njihovih zakona putem razuma - stav istraživača duha prema istini, prema težnji za znanjem, sasvim je drugačiji. Dok se udubljuje u duhovno istraživanje, sve više osjeća potrebu da sav rad duše, svu unutarnju težnju, prije svega posveti pripremi; i sve više dobiva osjećaj: ako se želi približiti bilo kojoj istini iz ovog ili onog područja, uvijek želi čekati, nastaviti se pripremati, jer je svjestan da: što više truda i rada posveti tom putu duše koji se mora proći prije nego što se započne istraživanje, to je više pripremljen za primanje istine. Jer primanje istine - to je ono čime se istinska znanost duha bavi. I taj osjećaj, to raspoloženje, preplavljuje dušu tako snažno, da čovjek osjeća sveto poštovanje prema dopuštanju stvarima da se približe, i opetovano radije

čeka važne, bitne uvide duhovnog istraživanja nego da im dopusti da prerano uđu u svijest. To stvara vrlo posebno raspoloženje u samom istraživaču duha, ono raspoloženje koje postupno prožima sav unutarnji rad duše o kojem se raspravljalo prekjučer i koje istraživaču duha daje određeni stav prema istini, naime stav svetog poštovanja prema istini.

Nakon što sam ovo rekao, sada bih želio ući u ono, rekao bih, bez predrasuda, što će biti rečeno o važnoj, značajnoj, i svakoj duši tako bliskoj temi, ove večeri. Svakako, nisu najgori umovi našeg vremena oni koji se još uvijek drže mišljenja da su istine vjere značajne, i da su istine znanja također značajne, te koji vjeruju da je sve što čovjek može sebi predočiti, kao ono što nadolazi rođenje i smrt, samo stvar vjere, a ne rigorozno dokazive znanosti. Upravo je to strogo odvajanje vjere i znanja ono što znanost duha ukida. I čovjek se osjeća u skladu s onim što je dugo nastojalo ući u suvremene duhovne težnje, kada se istine koje leže iza smrti razvijaju na način kako se to ovdje čini; čovjek se osjeća u skladu s tim kada stalno ima na umu da se veliki Lessing uhvatio u koštac s jednom od temeljnih istina ove znanosti duha, s njom se uhvatio u koštac čak i u djelu koje je napisao, poput svog duhovnog testamenta, neposredno prije smrti kao zreli plod svog mišljenja i promišljanja: u svom 'Obrazovanju ljudskog roda'. Lessing se ne ustručava reći da koncept ponovljenih zemaljskih života ne mora biti pogrešan, jednostavno zato jer se pojavio, takoreći, kao nešto s čime se čovječanstvo prvi put susrelo, prije nego što su predrasude škola i filozofa bacile neku vrstu oblačnog vela na ono što je čovječanstvo znalo o zagrobnom životu na početku svog kulturnog razvoja. - Stoga se čovjek osjeća u skladu - a moglo bi se navesti još mnogo umova - s najvećim figurama koje su svojim nastojanjima doprinijele kulturnom razvoju čovječanstva, upravo kada stoji na temeljima ove znanosti duha.

Prekjučer je rečeno da se stvari duhovnog života, njegovi procesi, mogu istraživati samo ako osoba, kroz ono što je prekjučer opisano, istinski uspije ojačati uspravane moći unutar svoje duše, ojačati ih do te mjere da ta duša pronade mogućnost - rečeno je, kao analogija: kao što kemičar izdvaja kisik iz vode - da duša istraživača duha pronade mogućnost, kroz vježbe duše, da se povuče iz fizičko-tjelesnog i sebe doživi odvojeno od fizičkog-tjelesnog, tako da sada može pridati značenje riječima: doživljavam sebe kao duševno-duhovno biće izvan svog tijela, a moje tijelo, sa svime što mu pripada u osjetilnom svijetu, stoji preda mnom kao što vanjski predmet stoji preda mnom kada ga gledam očima ili dodirujem rukama. - Čak i kada sam zadnji put mogao održati neka javna predavanja ovdje, mogao sam skrenuti pozornost na značajan trenutak koji se događa u životu istraživača duha, kada je ovaj istraživač istinski sazrio kroz vježbe koje sam spomenuo prekjučer. - Svatko tko želi saznati više o tim vježbama naći će to u mojoj knjizi 'Kako se stječe uvid u više svjetove?' i u mojoj 'Skici tajne znanosti'. I ovdje ću samo načelno istaknuti što istraživač duha doživljava. Kada je

doveo svoju dušu do točke u kojoj može napustiti tijelo, to iskustvo dolazi jednog dana, ili bi se moglo reći jedne noći; jer oboje je moguće: usred običnih događaja dana, usred noći, i ako se pravilno pripremi, neće poremetiti nijedno. Može se dogoditi na stotinu različitih načina; želio bih opisati samo tipični karakter. Može se dogoditi na ovaj ili onaj način, ali uvijek će se manifestirati na tipičan način, što je ono što ću sada opisati: osoba doživljava iznenadno buđenje iz spavanja; zna da se događa nešto što nije san. Odvojena je od svake vanjske percepcije, svih briga, svih strasti, svega što je povezuje s danom. Ili se događaj događa usred dana, gdje predodžbe moraju prestati, gdje nešto sasvim drugo ulazi u nečije predodžbe, ulazi u nečiju svijet. Ono što tada ulazi može biti ovako - uvijek će biti slično onome kako to opisujem; želim što konkretnije opisati kako se ovaj šokantni događaj zapravo može dogoditi za istraživača duha - čovjek može imati osjećaj: sada si kao u kući koju je udario grom. Tvoja okolina se ruši poput kuće koju je udario grom. Munja prolazi kroz tebe. Osjećate kako se sve s čime ste materijalno povezani odvaja od vas kroz elemente; osjećate se odvojeni od sebe, održavajući se kao duhovno biće. To je najdublji, najšokantniji dojam koji se može zamisliti. Od ovog trenutka nadalje, ili od sličnog, čovjek zna što znači iskusiti sebe u duši izvan svog tijela. I istraživači duha svih doba, za ovo iskustvo su koristili jedan izraz koji se čini savršeno prikladnim svakome tko ga je iskusio. Jer u svakom dobu, baš kako su različite kulture diktirale, postojala je neka vrsta istraživanja duha. Današnje se razlikuje od onih iz ranijih vremena; ono je sukladno napretku moderne prirodne znanosti. Ali ono što se njime postiže, postizano je i metodama koje su omogućile različite kulture. Stoga su istraživači duha najrazličitijih epoha, iskustvo na koje se upravo aludira opisali riječima: čovjek je kao čovjek stigao na vrata smrti. - I doista, ono što se u prvom redu može predstaviti kao iskustvo prolaska kroz smrt, događa se. To se ne događa odmah neposredno kao stvarnost; jer se istraživač duha vraća u svoje tijelo i sve je kao prije; on ponovno percipira vanjski svijet. Ali sve što doživljava slika je onoga što se zapravo događa kada čovjek prođe kroz vrata smrti, kada završava vanjski, fizički život i počinje život nakon smrti.

Ako netko želi razumjeti kako istraživač duha dolazi do stvari o kojima se ovdje govori, mora shvatiti da kroz pažljivo pripremljenu dušu, što je spomenuto, dolazi do točke u kojoj stvari može sasvim drugačije percipirati nego vanjskim osjetilima; može istinski zaviriti u one sfere egzistencije o kojima će se raspravljati.

Prvo do čega istraživač duha dolazi, prevladavši trenutak kao što je stajanje na pragu smrti, u određenom smislu, moglo bi se nazvati: čovjek doseže onkraj ljudskog pamćenja. Ljudsko pamćenje, sposobnost prisjećanja, nešto je što živi, u našoj duši kao početak, moglo bi se reći, nečeg duhovnog. To vide čak i vanjski filozofski istraživači, koji ne znaju ništa o znanosti duha. Francuski istraživač Bergson, koji je postigao tako briljantan uspjeh, u

ljudskom pamćenju je već vidio nešto čisto duhovno, nešto što nema nikakve veze s biološkim ili fiziološkim procesima. A kad se prevladaju predrasude prirodne znanosti, kojih se danas gotovo svi drže, tada ćemo shvatiti kako u riznici našeg pamćenja već postoji nešto za ljudsku dušu, što je, takoreći, početak prijelaza od onoga što je vezano za osjetila i mozak, do nečeg čisto duhovno-duševnog. Time što takoreći, vraćamo svoje predodžbe u pamćenje, čuvamo ih, ne kroz nekakve tjelesne procese, već čisto u duši. Ovo mogu samo nagovijestiti. Prirodnoznanstveno opravdanje onoga što je upravo rečeno, zahtijevalo bi mnogo vremena i zasebna predavanja. Sada, baš kao što u običnom životu percipiramo sjećanja koja proizlaze iz riznice naše duše, koja, kako se čine, nemaju ništa što bi nas moglo navesti da ih odbacimo kao iluzije ili halucinacije, tako se pred dušom istraživača duha pojavljuju duhovni procesi i duhovne činjenice, ali sada ne iz riznice duše, već iz duhovnih svjetova; i tada se shvaća da iza onoga što nazivamo riznicom sjećanja, ljudska duša može doživjeti nešto drugo. Istraživač duha vidi sljedeće: sada si izvučen iz svog tijela sa svojom dušom; sada možeš istinski promatrati, jer ono što si stekao kroz osjetilni svijet - riznicu sjećanja - postalo je poput vanjskog objekta. Ali ova riznica sjećanja je poput vela koji prekriva nešto što uvijek živi u duši, samo nesvjesno, što je uvijek u njoj; ali što je prekriveno, zastrto, sjećanjem i pamćenjem. Da, u tim dubinama ljudske duše postoji nešto što uvijek živi u njoj; ali šireći svoja sjećanja po svojoj duši, čovjek prekriva ovo duhovno-duševno. Kako se istraživač duha uspinje u duhovno-duševno, on doista ima, moglo bi se reći, svoja sjećanja vezana za svoje duhovno-duševno biće poput repa kometa, ali kroz ta sjećanja on može vidjeti nešto što bi se moglo nazvati: sile višeg reda od sila koje čuvaju sjećanja za nas. Da se na taj izraz ne bi gledalo tako namršteno - ali teško je pronaći prikladne izraze za te oblasti, koje nemaju nikakve veze s osjetilnim svijetom - mogao bi se primijeniti izraz: iz sjećanja se uzdiže do nadsjećanja. Postupno se ulazi u ono što se prekjucher nazivalo imaginativnom predodžbom. Dok se kod sjećanja uvijek ima osjećaj: slike sjećanja se uzdižu, predstavljaju se pred dušom dok im se pasivno predajete - sada se uranja u ono što leži iza sjećanja i zna se da se mora aktivno iznijeti ono što se tada uzdiže kao imaginacija, kao sadržaj nadsjećanja. Ali se također zna, kroz dušu pripremljenu za te stvari, da je ono što se otkriva kao da leži iza sjećanja oduvijek bilo tu, da je bilo samo prekriveno sjećanjem, i zna se, prepoznavajući to u suštini, da je ono što se gura dolje u dubine koje leže ispod riznice sjećanja, i samo nešto što sada djeluje na naš fizički organizam, što je aktivno u njemu. Dolazi se do još jednog, sasvim slučajnog otkrića. Dolazi se do sljedećeg otkrića - i to otkriće je izvanredno značajno za odnos između duhovnog istraživanja i prirodne znanosti. Prirodna znanost nam se danas predstavlja rekavši: sve što ljudi osjećaju, misle i hoće, vezano je za procese njihovog živčanog sustava. U tome je u pravu; međutim, njezine metode ne mogu otkriti kako je duševni život povezan sa živčanim sustavom, kako je, naprimjer, mišljenje povezano s

mozgom. Treba ići u mnogo dublje temelje duše. Kada se pristupi duhovnom istraživanju shvaća se: da, potpuno je točno na naše obične predodžbe svakodnevnog života, također i za znanstveni rad, da su sve misli koje formiramo, i svi osjeti, naprimjer, vezani za mozak; ali kako su vezani za mozak? Dublje duševno, o kojem obična svijest ne zna ništa, koje se otkriva samo duhovnim istraživanjem, prvo, recimo, procesira određeni dio mozga, prvo šalje svoj rad u osjetila i mozak; i budući da ovo podsvjesno duševno aktivira živčani sustav, živčani sustav postaje ogledalo koje odražava ono što se događa u običnom životu. Ono što se događa u običnom životu, odraz je duševno-duhovnog. Kao kad bi ovdje visilo ogledalo i vi, približavajući mu se, ne biste vidjeli sebe već samo svoj odraz, tako je i razvijanjem svakodnevnih misli, osjećaja i volje. Dublje duševno posebno djeluje na živčani sustav i mozak, a ono što tamo nastaje omogućuje percepciju. Dakle, upravo duševno-duhovno procesira oko i u njemu izaziva određene procese. Kada se ti procesi pokrenu, oko reflektira natrag u duševno-duhovno ono što nazivamo bojom. Dakle, dublje duševno-duhovno djeluje unutar tijela. I to je ono do čega će istraživanje duha voditi: da se prepozna da smo mi sami ti koji živimo unutar svojih percepcija, i koji, svojim dubljim bićem, pripremamo tijelo tako da ono postane zrcalni aparat za ono što duša doživljava. Tako je u običnom, vanjskom, prostornom životu. Ali u trenutku kada naše predodžbe postanu sjećanja, mora se dogoditi nešto drugo; ako predodžbe ne žele samo proletjeti pored nas poput snova, kako bi postaje sjećanja, moramo usmjeriti svoju pažnju. Na sve što će postati sjećanje, sve što će ostati u našoj duši, moramo se koncentrirati dulje nego što je nužno, recimo, za puku sliku predodžbe. Dojam boje ne bi ostao u našem sjećanju ako bismo ga gledali dovoljno dugo samo da prizovemo boju. Ako ga gledamo dulje, obraćamo se onoj moći koja sve to čuva u našoj duši kao sjećanje. Mi, takoreći, guramo natrag našu duševnu aktivnost u dublje biće, a ono se ne otkriva kao fizičko tijelo, već kao nešto finije, eteričnije od fizičkog tijela; i ono što se u duhovnom istraživanju može opisati izrazom na koji se 'mrgode', danas prilično nepopularnim, 'etersko' - iako riječ nema značenje koje se obično s njom povezuje - predstavlja se kao etersko tijelo koje je već duhovne prirode.

Ali naša duša ne stvara samo te slike sjećanja; također djeluje mnogo više kroz svoju interakciju s vanjskim svijetom u životu između rođenja i smrti. I ovdje istraživač duha otkriva izvanrednu činjenicu, da naša sjećanja ostaju predodžbe, samo zato jer ih etersko tijelo zadržava, ne dopušta im da uđu u fizičko tijelo. Kad bi se ulila u fizičko tijelo, kad bi se u njemu aktivirala, te predodžbe bi postale formativne sile, životne sile fizičkog tijela i organizirale bi ga. Puštajući naše predodžbe da ostanu predodžbe, ne dopuštajući im da prijeđu u organske sile, zadržavamo njihov karakter kao sjećanja, zadržavamo ih u njihovoj moći predočavanja. One mogu ostati sjećanja.

Ali duša također razvija daleko jače sile u životu od onih koje razvijaju sjećanja, a te jače sile su također inicijalno pohranjene unutar duše. Međutim, one leže poput super sjećanja iza riznice običnog sjećanja; one su u nama. To je ono što istraživač duha doživljava kada gleda kroz sjećanje, u ovu riznicu super sjećanja, on zna: u tvojoj duši živi nešto što ne može djelovati na tvoje fizičko tijelo, nešto što leži ispod površine sjećanja, ali također ne dolazi do izražaja u tvom fizičkom tijelu sada, kakvo je između rođenja i smrti. Postoji nešto što ne ostaje puka predodžba, ali niti ne postaje organski djelatna sila. Istraživač duha to doživljava, dok je izvan svoga tijela. Ali u isto vrijeme doživljava nešto drugo, što, kada mu ta činjenica postane jasna, može izraziti govoreći: da, doživljavam nešto u svojoj duši što je u njoj, što, u određenom smislu, ne nalazi primjenu jer ne može ući u tijelo, koje je formirano od rođenja ili, recimo, začeca, jer tamo ne nalazi mjesta. I dok se istraživač duha sada udubljuje u to što sam ovdje naznačio, on to doživljava na takav način da to može prepoznati, baš kao što se prepoznaje klica koja je u biljci. Biljka se razvija od korijena do ploda, u kojem je klica. Ali predispozicija klice je već u cijeloj biljci. Ono što je klica, nema svrhu za ovu biljku, ne može u nju uroniti svoje snage; pa ipak, tamo je, to je potencijal za sljedeću biljku, recimo, sljedeće godine. Uranjanjem - istraživač duha uranja u nešto što je u njemu - jezgra duše, klica duše, za koju zna da se formira u ovom životu između rođenja i smrti, ali u tom životu ne razvija svoje snage; uranja u dublje slojeve duše i leži spremna za sljedeći život, baš kao što u plodu biljke leži klica spremna za sljedeću biljku, koja se ne bi mogla razviti bez prethodne.

Dakle, čovjek dolazi do uvida u sklad uzastopnih ljudskih zemaljskih života sa svom vanjskom prirodom, kada razumije kako uroniti u duševno. Važno je da istraživač duha nikada ne izgubi iz vida ovo: ono što morate iskusiti, to može samo biti nešto u čemu ste opetovano i dosljedno svjesni vlastite aktivnosti; jer ako niste, ne razumijete kako je do toga došlo, onda to postaje iluzija, halucinacija ili puka fantazija. Potpuno je pogrešno prigovoriti: da, kako istraživač duha može znati da ono što otkriva nije halucinacija, nije iluzija, nije fantazija? Uostalom, to bi mogla biti sebi sugerirana iluzija. Ako bi istraživač duha pristupio onome što doživljava kako je opisano, na način na koji patološki um pristupa halucinaciji, tada bi prigovor bio potpuno opravdan. Jer to se umu predstavlja poput vanjske percepcije, ne može vidjeti kroz to. Ali istraživač duha, kroz odgovarajuće pripreme, upravo to uči - kao što možete pročitati u mom djelu 'Kako se stječe uvid u više svjetove' - da može razlikovati ono što samo podsjeća na vanjski svijet, od onoga što je fantazija i halucinacija, prema kojima ostaje pasivan; da to mora razlikovati od onoga što se predstavlja na takav način baš kao što se zna za slovo ili riječ: da ono što je napisano na papiru, da to ne znači to, već nešto drugo. Jer istraživač duha ono što percipira ne koristi kao što se koriste halucinacije, već na način da se to može usporediti s duhovnim čitanjem u

spisu imaginacija koje se pred njim predstavljaju. Tek kada čovjek u svom umu nauči slobodno koristiti ono što je predstavio kroz vlastitu aktivnost, tako da u tome živi kao što živi u spisu kroz koji vidi značenje; tek uzdižući se na takav, iznutra ojačan način, do onoga što ulazi u pogled duše, može postići istinsko percipiranje procesa i bića duhovnog svijeta. Tada, budući da se postupno usklađuje s elementom naše duše koji nije isti kao i tijelo, tada dolazi do razumijevanja bića za koje se može reći da mu pripada osobina besmrtnosti.

Znanost duha nije špekulativna filozofija, koja promišlja moguće osnove besmrtnosti duše: znanost duha pokazuje kako pristupiti samoj duši i otkriva što ta duša istinski jest. Ona ogoljuje dušu, takoreći; i tada postaje jasno da ono što je ogoljeno kao duša nije rezultat vanjske tjelesnosti, već je ta tjelesnost rezultat onoga što je ogoljeno. Jer kada, netko u sebi otkrije jezgru duše, osjeća, iz nje doživljava, da je to sjeme budućeg zemaljskog života, tada u tom sadržaju svijesti koji leži iznad riznice sjećanja, doživljava i ono što je u čovjeka uvučeno kao tjelesno-fizičko prije nego što je započeo svoju egzistenciju kao fizičko biće rođenjem ili, recimo, začecem. Kao što je sama duša ta koja je, prostorno, kako percipiramo, pripremila svoj mozak tako da odražava njezin sadržaj, tako čovjek doživljava da je duhovno-duševno, koje je prodrlo u čovjeka, postojalo u duhovnom svijetu prije rođenja, prije začeca, i u tom svijetu steklo moći da se ujedini s onim što je dano u smislu fizičke supstancijalnosti od oca i majke, da se prožme tom supstancijalnošću i da je organizira. Čovjek doživljava da čovjek, kada uđe u svijet, nije proizvod samo oca i majke, već da se duhovno ujedinjuje s materijalnim, s onim što je dano od oca i majke; duhovno, koje silazi iz duhovnih svjetova gdje je živjelo između posljednje smrti i ovog začeca. I istraživač duha, upoznavajući u duši ono što leži izvan sjećanja, također može naučiti prepoznati kako se duša ponaša kada tjelesno takoreći, više ne ograničava aktivnost ovog duhovno-duševnog, kada smrt zadesi osobu. Kada smrt zadesi čovjeka, duša u početku živi - to je činjenica koja se predstavlja duhovnom istraživanju - u onome što tijekom života nije postalo fizičko-tjelesno; živi u svojoj riznici sjećanja. U prvom razdoblju nakon smrti, pred dušom se otkriva velika slika sjećanja, koja obuhvaća sve što je osoba doživjela između rođenja i smrti. Čak se i oni događaji koji su tijekom života zaboravljeni, ponovno pojavljuju. To iskustvo cijelog nečijeg sjećanja, traje samo nekoliko dana. Istraživač duha može prozreti ono što se pojavljuje kao prvo iskustvo nakon smrti jer shvaća prirodu sjećanja. Kada je duša izvan tijela, tada za istraživača duha sadržaj svijesti uistinu postaje nešto, baš kao i za preminulu osobu kada prođe kroz vrata smrti. Pred istraživačem duha, čim napusti tijelo, pojavljuje se ono što čini cjelokupni njegov misaoni sadržaj, ali sada kao svijet; baš kao što čovjek normalno oko sebe ima planine i oblake i zvijezde i Sunce i Mjesec i rijeke i gradove, tako i izvan svog tijela, pred sobom ima tabelu onoga što je doživio; samo može vidjeti kroz tu

tabelu, može vidjeti učinke. Navikavajući se - da upotrijebimo trivijalan izraz - da se istinski te stvari vide kada je izvan tijela, postupno postaje sposoban svjesno baciti pogled na ono što duša doživljava nakon smrti, što je doživjela nakon posljednje smrti, što je čeka nakon smrti koja dolazi. Prvo se širi ta slika sjećanja, misli koje su se nakupile. Ali iza toga, pojavljuje se jedna druga sila duše. Sada kada je smrt prošla, tu silu duše tijelo više ne sputava; sada djeluje na takav način, da ta slika sjećanja nestaje iz nečije okoline nakon nekoliko dana.

Kao što sam spomenuo na početku, neizbježno se susrećemo s nekim smjelim temama na današnjem predavanju, ali ne možemo ih izbjeći, ako nećemo govoriti općenito. Pokušao sam opisati što je duhovno istraživanje otkrilo o trajanju ovog početnog iskustva nakon smrti. Pokazalo se da ovaj retrospektivni pogled na misaone slike iz iskustava posljednjeg života, kod nekih ljudi traje kraće, kod drugih dulje; ali općenito traje onoliko dugo koliko i snaga koja osobi omogućuje da tijekom života ostane budna ako je spriječena da zaspe. Jedna osoba može ostati budna jedva jednu noć a da je ne savlada san, dok druga može više noći. Ova unutarnja snaga borbe protiv sna, mjera je dana koliko ovo sjećanje nakon smrti traje. Zatim nestaje, a pojavljuje se nešto drugo.

Ono što se sada pojavljuje može se u potpunosti istražiti samo ako je netko s tim već upoznat kroz izvantjelesna iskustva; ali za ta iskustva duše vrlo je teško pronaći riječi, potpuno su različita od onih koja se doživljavaju u svakodnevnom životu. Naš jezik oblikovan je za osjetilni svijet. Ono što leži izvan osjetilnog svijeta, duša doživljava sasvim drugačije nego ono u osjetilnom svijetu. Stoga vas molim da me ispričate ako se neki izrazi čine nespretnima ili paradoksalnima; ali možete biti sigurni: ako netko pokuša opisati, koristeći najobičnije riječi jezika, ono za što je teško pronaći riječi, tada neće moći opisati izravno iz iskustva duše, što je doživio osvrćući se unatrag. - Ono što duša sada doživljava, ono što istraživač duha doživljava izvan tijela, to bih želio opisati izrazom - to nije ni osjećaj ni volja, to je nešto između osjećaja i volje - ono što bih nazvao 'voljnim osjećajem', 'osjećajnom voljom'. Ovu moć duše, koju čovjek razvija u sebi, ne posjeduje u običnom životu. Čovjek je doživljava samo kao istraživač duha. To je, kao da se volja kreće s nama u svijetu; i kao da ta volja, krećući se, nosi na svojim krilima ili svojim valovima, ono s čime smo sada suočeni kao s osjećajem, tako da se čini da postoji izvan nas, kao da igra na valovima volje. Dok smo inače taj osjećaj navikli percipirati kao nešto što je iznutra isprepleteno s nama, on sada postaje kao da se njiše i tka na valovima volje; a ipak znamo, kako se širimo u svijet tijekom ovog iskustva, znamo da ono što je vani kao voljni osjećaj, osjećajna volja, da ono što je vani poput percepcije boja i zvuka osjetilnog svijeta, prožima naše biće. Vani postoji osjećaj koji percipiramo kao svjetlost; ali istovremeno znamo da smo s njim povezani.

Ali u početnom razdoblju nakon ove retrospektive, čovjek u biti svoj jedini svijet doživljava kao onaj iz kojeg je otišao, takoreći, u trenutku smrti. Nakon što tabela sjećanja izblijedi, ta osjećajna volja, taj voljni osjećaj, razvija se i jača unutar duše; ali izražava samo stvari koje su još uvijek povezane s posljednjim zemaljskim životom; te stvari, ta iskustva, možemo okarakterizirati otprilike na sljedeći način: zemaljski život u njegovim iskustvima čovjeku nikada ne daje sve što mu je mogao dati. Mnogo toga ostaje, tako da možemo reći: nismo iskusili sve što se moglo iskusiti, sve što je moglo ostaviti dojam, između rođenja i smrti. Uvijek nešto, takoreći, ostaje između redaka života - nešto od želja, od nadanja, od ljubavi prema drugim ljudima i tako dalje. Neriješene stvari - da upotrijebimo trivijalan izraz - iz prošlog života ono su na što se s čežnjom duhovno osvrćemo, i doista, s čežnjom se osvrćemo u godinama koje dolaze. Tijekom tih godina, naš svijet je prvenstveno definiran onim što smo bili. Gledamo u svoju posljednju zemaljsku egzistenciju, gledajući u njoj ono što je ostalo nedovršeno. I samo živimo godinama u sferi u kojoj se ništa od toga ne može riješiti kako se to rješava na Zemlji, jer smo se za to odrekli tjelesnih organa, mi u duši izlazimo iz takvih veza s posljednjim zemaljskim životom.

I ovdje znanost duha mora uzeti u obzir trajanje tih iskustava, i može se reći sljedeće: vrijeme koje čovjek proživi, od najranijeg djetinjstva, do trenutka kada se može sjetiti unatrag, nema utjecaja na trajanje opisanih iskustava. Slično tome, vrijeme koje proživimo nakon dvadeset pete, dvadeset šeste ili dvadeset sedme godine, nema daljnjeg utjecaja. Godine od otprilike četvrte do dvadesetih, također pokazuju duljinu vremena - povezanog s posljednjim zemaljskim životom - u kojem čovjek mora skupiti iskustva u duhovnom svijetu i povući se iz zemaljskog života. Duhovnim promatranjem postaje jasno: vrijeme koje je bilo potrebno, takoreći, da se tijelo izgradi snagama koje teže uzlazno, nakon prethodnog duhovnog života, nakon prolaska kroz začecje i rođenje, do sredine dvadesetih - to jest, vrijeme koje je bilo potrebno da se život prožme fizičkim, organski plodnim snagama, da se prožme snagama koje žele i uživaju u životu - približno je isto vrijeme kroz koje se čovjek sada mora izvući iz posljednjeg zemaljskog života. Dakle, ako netko dosegne, recimo, dvanaest godina, moglo bi mu trebati samo pet godina da izađe iz posljednjeg zemaljskog života, ili možda sedam; ali ako netko dosegne, recimo, pedesetu godinu, godine nakon sredine dvadesetih ne doprinose ničim posebno značajnim produljenju upravo spomenutog razdoblja.

O ovom razdoblju mora se reći da se na određeni način događa nešto što se može nazvati: čovjek u svom okruženju percipira duhovne procese i duhovna bića. Već sam prekjucher naznačio, kada istraživač duha sebe doživljava u svom duhovno-duševnom, on je u istinskom duhovnom svijetu. Umrlo osoba ulazi u ovaj duhovni svijet; ali u početku je toliko zaokupljena svojim vezama sa svojim prethodnim svijetom, na način o kojem smo ranije raspravljali, da

vezu s onim što je u njegovom duhovnom okruženju može postići samo putem svog prethodnog života. Naprimjer, pretpostavimo da je netko prošao kroz vrata smrti. Retrospektivni pogled je završen. Živi u ovom vremenu odvajanja od svojih veza s prethodnim zemaljskim životom. Netko koga je volio još je uvijek u njegovom fizičkom tijelu. Onaj tko je još uvijek u fazi iskustva o kojoj raspravljamo, ne može izravno gledati dušu koja je još uvijek na Zemlji; ali dolazi do svojevrstne promjene: u prošlom zemaljskom životu voljeli smo osobu koja je ostala; gledamo osjećaj ljubavi kada smo u fazi o kojoj sada raspravljamo. Osjećaji su naš vanjski svijet. Gledajući ih, pronalazimo put do duše koja je još uvijek na Zemlji. Slično tome, kroz osjećaje moramo pronaći put do duše koja je već prošla kroz vrata smrti. Stoga se može reći: čovjek živi s drugim ljudskim dušama kao duša nakon smrti, ali isprva zaobilaznim putem kroz vlastiti život.

Ali sve više i više, unutar čovjeka razvija se sila, duševna sila, koju poznaje samo istraživač duha kada sebe duhovno-duševno doživljava izvan tijela. Za tu silu sada više uopće nema nikakvog izraza. Za drugu silu barem se još uvijek može reći: 'voljni osjećaj' ili 'osjećajna volja', jer ima nešto slično volji i osjećaju. Čak i ako su volja i osjećaj objektivizirani, oni i dalje imaju nešto slično stvarima vani koje su na valovima volje i osjećaja, nešto slično impulsima osjećaja i volje koje inače imamo u životu. Ali ono što duša sada doživljava, što se u njoj budi kao sila, što se ona više udaljava, na opisani način, od svog posljednjeg zemaljskog života, mogu opisati samo izrazom koji u običnom jeziku može zvučati nespretno, ali koji je ipak značajan; mogu to samo imenovati: stvaralačka duševna sila, duševna stvaralačka sila. To je nešto što duša sada izravno doživljava. Duša potpuno doživljava da čovjek prelazi u aktivnost; ali istovremeno, ta se kreativna snaga istinski razvija, istinski zrači iz duše u svoju okolinu i - opet, pomalo je nespretno, ali se izraz mora koristiti da bi se razumjelo - ta snaga je nešto što zrači u svoju okolinu poput duhovnog svijetla, osvjetljavajući duhovne procese i bića svuda oko nas, tako da ih možemo vidjeti; baš kao što, kada Sunce izlazi, kroz Sunce vidimo vanjske objekte, tako duhovne procese i bića vidimo kroz vlastiti unutarnji sjaj, koji se izliva. Sada dolazi vrijeme kada je duša u duhovnom okruženju, u mjeri u kojoj se u njoj budi ta kreativna moć kako bi osvijetlila ovaj svijet. I ovdje religije nisu koristile beznačajan izraz kada kažu, da bi opisale život nakon smrti: ovaj osjećaj bivanja u stvaralačkoj snazi, ovo smještanje u duhovno okruženje koje postaje vidljivo kroz čin slanja vlastite stvaralačke snage u njega, ovo iskustvo sebe u izlivanju svjetlosti je osjećaj blaženstva. Tako se u ovom svijetu čak i bol doživljava kao blaženstvo. Ovdje duša sada doživljava svoj daljnji život.

Sada je stvar da duša može proći ovo iskustvo, upravo opisano, samo u naizmjeničnim stanjima. - Međutim, ulazim u područja koja su za običan život u potpunosti u području fantazije; ali nakon preliminarnih informacija koje su sada dane, mogu objasniti i ove stvari; jer mora biti jasno da

istraživač duha nikada neće tvrditi ništa drugo osim da se takve stvari mogu razumjeti samo kroz izvantjelesno iskustvo. - Duša, dakle, doživljava naizmjenična stanja. Nije uvijek u stanju u kojem zrači svojim duhovnim svjetlom prema van, tako da su ljudske duše i druga bića oko nje i da doživljava duhovne procese. Duša ne živi uvijek u vanjskom duhovnom svijetu; nego se to stanje mora izmjenjivati sa stanjem u kojem duša osjeća kako se to zračenje duhovnog svjetla, takoreći, otupljuje. Duša postaje iznutra otupljena; više ne može zračiti svoju svjetlost prema van, mora se povući u sebe. I sada dolazi trenutak kada, u međuvremenu između smrti i novog rođenja, duša živi potpuno samotnim životom. To traje dugo. Ako se to želi usporediti s običnim životom, može se reći: kao što se u običnom životu mora izmjenjivati spavanje i budnost, tako se nakon smrti mora izmjenjivati život koji se izliva u vanjski svijet i život unutarnje samoće. U ovom potonjem stanju, sve što je netko prethodno doživio u stanju ekspanzije apsorbira, ali duša zna: sada si potpuno sama sa sobom. Kao što čovjek postaje nesvjestan pri spavanju, tako se ovdje povlači u sebe, ali ne postaje nesvjestan. Duša doživljava povišenu svijest upravo u tim vremenima samoće, ali je doživljava na takav način da zna: duhovni svijet je vani, ali ti si sam sa sobom; sve što doživljavaš, doživljavaš u sebi. Ono što čovjek doživljava u sebi, odjek je onoga što je doživio izvan sebe. Samo na taj način unutarnji sjaj može se ponovno rasplamsati i ponovno izaći iz duše. A onda se čovjek ponovno duhovno probudi i ponovno doživi drugo stanje.

Jedno je od najznačajnijih iskustava istinski naučiti povezati značenje s riječima da, tijekom vremena između smrti novog rođenja, duša živi u duhovnom društvu i u samoći; da ta izmjena stanja društvenog iskustva i samoće u duhovnom svijetu, iako tijekom mnogo duljih razdoblja od dana i noći, znači nešto slično onome što spavanje i budnost znače za fizičko iskustvo. Na ove odnose aludirao sam u svojoj preposljednoj knjizi 'Prag duhovnog svijeta'. Ali kako duša nastavlja živjeti između smrti i novog rođenja, postupno doživljava otupljenje, blijedeće svog sjaja. Moglo bi se reći: iskustva unutarnje samoće postaju sve jača. Postupno postaju toliko intenzivna da čovjek iznutra doživljava cijeli svijet, moglo bi se čak reći cijeli kozmos. Uistinu, postaje toliko intenzivno da je opravdano reći: čovjeka obuzima nešto poput osjećaja straha od sebe samog, kada otkrije što leži duboko u duši, a što se sada pojavljuje otprilike u sredini života, između smrti i novog rođenja.

A onda dolazi vrijeme koje sam pokušao prikazati u svojoj četvrtoj misterijskoj drami, 'Buđenje duše', nastojao sam prikazati ovo vrijeme kada je čovjek sposoban samo za unutarnja iskustva; kada noći samoće postaju sve duže; kada se čovjek više ne može duhovno probuditi do svijesti u kojoj zrači svojim svjetlom posvuda. Pokušao sam izraziti ono što čovjek tada doživljava simboličkim pojmom, izrazom: ponoć duhovne egzistencije između smrti i novog rođenja. To je vrijeme kada čovjek sve u dubinama svoje duše

doživljava kao svoj svijet, gdje samo zna: iza obala tvoje duše su duhovni svjetovi, gdje prebiva sve što postoji od duhovnih bića, gdje su sve ljudske duše, bilo neutjelovljene ili utjelovljene, i gdje su sva duga bića; ali to zna samo zato jer odjek toga nosi u sebi. I sada se u duši javlja nešto što se opet ne može opisati običnim riječima. Nije li istina da običan jezik koristi riječ 'čežnja' za najpasivniji aspekt duše? Kada čeznemo u fizičkom iskustvu, mi smo najpasivniji. Čeznemo za nečim, želimo nešto što nemamo - a čežnja sigurno ne može roditi ono za čime čeznemo. Možemo samo ostati pasivni. Ali moći duše poprimaju potpuno drugačiji karakter kada je duša izvan tijela. Iz dubine samoće, iz onoga što duša doživljava na opisani način tijekom ponoći u svijetu duha, rađa se čežnja da se ponovno živi u svijetu iz kojeg je netko bio otrgnut u svojoj samoći. I ta čežnja sada postaje aktivna, i iz nje proizlazi nešto što je duhovno stvarno, organizirajuća sila. Ona zaista postaje nova moć percepcije. Ta duhovna čežnja sada rađa novu duševnu silu, zauzvrat silu koja može percipirati vanjski svijet, ali svijet koji je istovremeno i vanjski i unutarnji: vanjski, jer zaista postoji izvan našeg bića; unutarnji, jer ga promatramo kao svijet koji smo doživjeli u prethodnom životu, svijet naše ranije zemaljske inkarnacije. To, rođeno iz naše čežnje, sada postaje naš vanjski svijet. Gledamo na sve što je ostalo neriješeno u prethodnom životu, i u nama ta čežnja gradi sile kako bi stvorile ravnotežu za loše, glupe, zle i ružne stvari koje je duša napravila u prethodnom zemaljskom životu, kako bi ih iskupila u novom životu.

To je vrijeme kada se svaki čovjek može osvrnuti na svoje prethodne zemaljske živote, vrijeme kada su, između smrti i novog rođenja, uistinu sva djela njegovih prošlih života pred njegovim očima - pred njegovim duhovnim okom - i u njemu se budi tendencija stvaranja takve ravnoteže u novom zemaljskom životu, da nova zemaljska iskustva ispunjavaju i nadoknađuju ono što je doživljeno u prethodnim zemaljskim životima. Sreo sam ljude koji su rekli da su sasvim zadovoljni jednim životom; čak i jednu osobu koja je bila na rubu nečeg smislenog o ponovljenim zemaljskim životima - ali onda mi je napisala razglednicu s najbliže željezničke stanice rekavši da ne želi ništa znati o sljedećem zemaljskom životu. Ali poanta nije u tome da stvorimo predodžbu o tim ponovljenim zemaljskim životima, već u tome da se svaka duša, u upravo opisanom stanju, osvrće na svoje prethodne zemaljske živote, i istovremeno upija tendenciju da iskusi novi zemaljski život koji uravnotežuje prethodne. I čovjek dalje doživljava, da postoje ljudi koji su mu nešto dugovali, ili kojima je on nešto dugovao: to dolazi pred dušu kao dodatak vlastitom zemaljskom životu. I javlja se tendencija da ponovno živi s onima kojima je nešto dugovao, kako bi se nadoknadilo ono što je dugovao. I ista tendencija javlja se i kod drugih ljudi. To u raznim ljudima koji su prije živjeli na Zemlji u isto vrijeme budi snage; pokreću se duhovne snage koje teže prema dolje, prema Zemlji. Zato se u novom zemaljskom životu okupljaju ljudi koji su prije bili zajedno. Ono što te duše

duguju jedna drugoj mora se uravnotežiti. Kao što sam rekao, tendencije tamo konvergiraju. I tada se taj život između smrti i novog rođenja odvija dalje: sve više se tendencije o kojima govorimo utiskuju, jačaju. Postaju žive tendencije. I iz onoga što je netko iskustio u prethodnim zemaljskim životima, čovjek stvara arhetip, duhovni arhetip novog zemaljskog života.

On to sada sam oblikuje, kako vrijeme prolazi; on sada stvara ono što se ujedinjuje s materijalnom supstancom koju su dali otac i majka, kako bi ušao u novi zemaljski život. I ovisno o naslijeđenim osobinama oca i majke prisutnim u materijalnoj supstanci, i mogu li one biti povezane s duhovnim arhetipom, duhovni arhetip je privučen materijalnom. Dakle, može se reći: izborni afinitet između naslijeđenih karakteristika i arhetipa, određuje prema kojem se paru roditelja duša osjeća magnetski privučena, u koji život čovjek ulazi. Kroz to se ljudsko biće vraća na Zemlju, ponovno se ujedinjuje sa zemaljskim tijelom. I duhovno istraživanje sada može vidjeti što se razvija u djetetu, moglo bi se reći, na tako tajanstven način - svatko tko razumije kako promatrati djetetov život vidjet će da je tako - kako se iznutra postupno pojavljuju izražajne crte, kako se vješti pokreti razvijaju iz nespretnih, kako ono što tako jasno djeluje iznutra modelira i oblikuje tijelo; u svemu tome istraživač duha vidi ono što je prošlo kroz iskustva između smrti i novog rođenja, o kojima smo upravo govorili, kako se sve više povezuje s tijelom -to je ono što vidi istraživač duha. Sada razumije zašto u početku ne mogu postojati sjećanja na ta iskustva prije rođenja: sile koje bi mogle postati sile sjećanja, troše se na organiziranje tijela. Dijete bi se sjećalo svega iz prošlosti, jer posjeduje te sile; ali te se sile transformiraju; kao što se pritisak koji vršim kada prstom prelazim preko stola transformira u toplinu, tako se i te sile sjećanja transformiraju u sile koje organiziraju. Ono što dijete unutarne organizira, ono što čini mozak plastičnim kako bi dijete kasnije moglo misliti, da bi moglo razviti moć pamćenja u svom fizičkom tijelu: to je transformirana, moć pogleda unatrag; u obliku u kojem može razviti retrospekciju nestaje, i organizira tijelo. A duhovno koje organizira tijelo je transformirano duševno, koje se ulilo u tijelo. I tako razumijemo život u kojem se trenutno nalazimo, razumijevajući što se dogodilo izvan života, nakon smrti. Ono što je u ljudskom biću aktivno tijekom zemaljskog života, prisvojilo je svoju moć između smrti i novog rođenja. Sile koje se pojavljuju isključivo duhovno su, preobražene moći sjećanja, koje se ulijevaju u tijelo i organiziraju ga.

Prirodoslovci će jednog dana otkriti kako sile svojstvene nasljeđivanju također kod ljudi doživljavaju iscrpljenost u vrijeme, kada se javlja sposobnost nasljeđivanja. Određene niže životinje umiru istovremeno kada dosegnu zrelost da rode drugo biće; sile koje ljudi moraju razviti kako bi imali fizičko potomstvo i nešto im prenijeli, moraju biti zaključene s njihovom spolnom zrelošću; ovo mogu samo nagovijestiti. Prirodna znanost i znanost duha zajedno, moći će pružiti važne uvide u to. Ali u svemu što

djeluje kao fizička sila kod ljudi, duhovno je na djelu. Duhovne sile su u fizičkom tijelu aktivne upravo na način da ga prožimaju. Fizičko tijelo je, takoreći, odraz duhovnog. I u osnovi, do toga odraza dovode procesi koji su destruktivni. Uvijek postoje destruktivni procesi kada vidimo boje, kada čujemo zvukove; čak i kada stvaramo sjećanja, u sebi provodimo destruktivne procese. To je osnova nužnosti spavanja, kako čovjek ne bi dopustio da ti destruktivni procesi djeluju sami.

Dakle, živimo prožimajući i osnažujući svoja tijela silama koje stječemo izvan njega, a život se može razumjeti samo kada uzmemo u obzir duhovno-duševno aktivno unutar života. Znanost duha nema toliko sreće kao druge, da o smrti kod biljaka i životinja može govoriti na isti način kao i kod ljudi. Ono što sam upravo rekao odnosi se samo na ljude. Na taj način, duhovno istraživanje proširuje našu perspektivu izvan onoga što leži između rođenja i smrti. Doista, kroz duhovno istraživanje, objašnjivi postaju čak i detalji. Lako mogu zamisliti da bi oni od cijenjenih slušatelja, koji imaju interes za nalaze duhovnog istraživanja, željeli čuti o specifičnostima; ali mogu ponuditi samo nekoliko primjera.

Dopustite da započnem s primjerom koji, unatoč svojoj paradoksalnoj prirodi, može izgledati kao prava životna misterija, posebno samom istraživaču duha. To je postojanje kriminalnih priroda. Duhovno istraživanje sigurno ne zauzima stav da kriminalci zaslužuju samo sažaljenje i da ih ne treba kažnjavati. Nije na duhovnom istraživaču da se miješa u poslove vanjskog svijeta; ali razumijevanje onoga što susrećemo ono je što istraživač duha traži, i on to nastoji razumjeti iz dubina duhovnog svijeta. Ovdje se pitamo: što je sa životom koji se otkriva kao kriminalni? Pa, lako je nešto reći, ali istraživač duha sam mora izvući odgovore na takva pitanja, a također se mora, u osnovi, također se mora hrvati govoriti o tim stvarima, jer se suvremenom svjetonazoru čine toliko paradoksalnim. Kada se kriminalac vidovito ispita, ispada da su naravi kriminalaca vrsta duhovnog preranog rođenja. Postoji način da svaka duša siđe iz duhovnih svjetova i ujedini se s fizičkom materijalnošću, što je, u određenom smislu, normalno stanje; ali tendencije koje vode do ovog normalnog stanja presijecaju se s drugim tendencijama, tako da većina ljudi - ali posebno kriminalci - silaze u zemaljski život mnogo ranije nego što bi se to trebalo dogoditi. To se pokazuje kao neobična pojava. Sada, to ima još jednu posljedicu. Istinski se prožeti cijelom tjelesnošću, stajati u zemljinoj tjelesnosti kao potpuno ljudsko biće, moguće je ako se netko inkarnira barem približno u normalno vrijeme. Ali ako postoje razlozi, zbog prethodnih zemaljskih života, za raniji silazak na Zemlju, sa sobom nosi nešto što živi u podsvijesti, čega uopće nije svjestan. Jer u dubini duše živi nešto što je poput olakog shvaćanja zemaljskog života, jer se nije sišlo u vrijeme kad se moglo najsavršenije povezati s fizičkim. Dakle, čovjek je povezan sam površno. Ali toga nije svjestan. To postaje unutarnja dispozicija duše: ne shvaćati potpuno život. I

tako se može dogoditi da u svojoj običnoj svijesti netko ima čak abnormalno razvijen instinkt za samoodržanje, tako da je neprijateljski raspoložen socijalno prema svijetu, razvija najjači egoizam, tako da postaje kriminalac - a ipak, u njegovoj unutarnjoj prirodi, koju ne poznaje, postoji određena površnost, lakoća života, želja da se ovom životu ne pridaje nikakva vrijednost. To je uzrokovano duhovnim preranim rođenjem. Ako je to slučaj, onda i ovaj život nastaje na takav način da osoba može hraniti neodoljivi instinkt za samoodržanjem kroz ono što ne zna, što je olako shvaćanje života, a to je ono što se vidi kako niče u dušama kriminalaca. Tek kad sam znao da je to tako, nešto drugo mi je postalo jasno. Postoji rječnik lopovskog govora. Čovjek iznutra razumije osebujnu prirodu jezika kriminala, to olako shvaćanje života riječima koje dolaze iz podsvijesti duše - to se razumije samo kada se zna ono što je upravo gore naznačeno. Međutim, treba stalno iznova naglašavati, da se u ukupnosti ljudskih života na Zemlji, ono što jedan život počini uravnotežuje, tako da se zločinac, upravo kroz ono što doživljava kao posljedicu svojih zločina, uzdiže u druge živote na Zemlji u kojima se postiže ravnoteža.

Ali i druge stvari postaju jasne kada misterije života razmatramo kroz duhovno istraživanje. Ovdje imamo ljude koje zadesi nesreća. Nevjerojatno je da se ispostavlja, da kod ljudi koje nesreća odnese u vrijeme kada inače još ne bi napustili Zemlju, odnosno u vrijeme kada se još ističu zemaljsko-fizičke sile; naprimjer, ako nekoga pregazi lokomotiva u trideset petoj godini, a da nije tražio smrt, sile koje su još uvijek mogle biti aktivne, još su prisutne u njegovom tijelu. Napuštanjem fizičkog svijeta, te sile ne nestaju u ništavilu, naprotiv, čovjek vidi kako se duševno-duhovno, moći inteligencije, sile preciznijeg mišljenja mogu ojačati upravo kroz takav događaj, tako da se osoba može ponovno roditi s jačim intelektualnim moćima od nekoga tko umre prirodnom smrću. Treba se upoznati s činjenicom da duhovno istraživanje, promatrajući život iz šire perspektive, mora o nekim stvarima govoriti drugačije nego što se govori u običnom životu. Netko tko rano umre u svom zemaljskom životu, recimo, od bolesti, tko mnogo podnosi kroz tu bolest, kroz tu bolest priprema svoju dušu na taj način da mu snaga volje može ojačati. Rana smrt od bolesti jača snagu volje.

Da, neke stvari mogu doista izgledati kao čista fantazija; ali također sam svjestan - i mislim da smijem ovo dodati - da snosim određenu odgovornost kada raspravljam o tim stvarima i da o njima ne bih raspravljao, da ne poznajem sredstva duhovnog istraživanja kojima se te stvari mogu spoznati s istom sigurnošću kao i stvari vanjskog svijeta. Smatrao bih to najvećom neozbiljnošću, kada bi se o ovim stvarima govorilo, kada duša ne bi posjedovala znanje, prožeta raspoloženjem koje je upravo naznačeno.

Dakle, ljudski život postaje istinski shvatljiv kroz ono što postoji izvan fizičkog života; i baš kao što se život odvija između rođenja i smrti, on je

rezultat života koji postoji izvan rođenja i smrti. Nekome se to može činiti kao obezvredjivanje života. Da se cijenjenim slušateljima ne bi tako činilo, želio bih ukratko nešto ponoviti. Netko bi mogao reći: ovdje smo svjesni da ono što doživljavamo u zemaljskom životu, da smo si sami navukli. To je istina. Ali kada doživimo nesreću - doživljavamo je jer smo prethodno u svoje duše usadili tendenciju da uđemo u tu nesreću. Kao što alpska biljka ne uspijeva u ravnici već traži visine, tako i ljudska duša traži uvjete u kojima je nesreća može zadesiti; ona urasta u ono što doživljava kao sudbinu. Kao što je prirodno da ta biljka živi u Alpama, tako je prirodno da ljudska duša uroni u nesreću kada tu tendenciju apsorbira kroz uvid: samo prevladavanjem ove nesreće možeš postati savršeni, u pogledu u kojem bi ostao nesavršeni da te nesreća nije zadesila. Kad netko kaže: tako smo postali kovači vlastite nesreće; i kad se kaže da ne bismo trebali samo trpjeti i podnositi svoju nesreću, već da smo je u određenom smislu čak i zaslužili od izvanzemaljskog: to nam ne može biti utjeha! - tada se nasuprot tome mora reći ono što sam već razjasnio kroz analogiju: ako je netko živio u izobilju od očeva džepa do osamnaeste godine, a da nije ništa naučio, a njegov otac tada bankrotira, onda se iz perspektive vanjskog promatrača može činiti kao velika nesreća ako mu život sada zada težak udarac. I u pravu je ako sada svoj život smatra nesretnim. Ali pretpostavimo da navrší pedeset godina i pogleda svoj život iz drugačije perspektive, tada sebi kaže: da me nije zadesila nesreća, ne bih postao ono što sam sada. Za mog oca to je bila nesreća; za mene je to bio katalizator za razvoj mog života. - Slično tome, nismo uvijek u stanju pronaći pravu perspektivu za nesreću u trenutku kada je doživimo. Prije rođenja stojimo na sasvim drugačijem gledištu nego nakon njega: na stajalištu da se to mora doživjeti u životu, stvarajući ravnotežu za ono što se dogodilo ranije. Time sebi stvaramo nesreću koju kasnije podnosimo s patnjom i na koju se s pravom žalimo, jer je tada gledamo isključivo iz perspektive fizičkog-zemaljskog iskustva.

Želio bih još nešto reći o vremenu koje prolazi između smrti i novog rođenja. Kratko razdoblje retrospektive nakon smrti, koje traje samo nekoliko dana, već sam spomenuo; vrijeme koje slijedi je dulje, traje desetljećima. O tome koliko dugo traje to razdoblje, istraživač duha dolazi na sljedeći način. Prvo se mora zapitati, kako bi u sebi razvio moći da to vidi: što je to u tvojoj duši, što se, kada sebe doživljavaš izvan tijela, čini kao nešto u duši što duša može nositi kroz smrt? I tu, izvanredno, čovjek doživljava da uzima nešto iz tijela, dok sve ostalo ostavlja iza sebe. Kao istraživač duha, čovjek za sobom ostavlja strasti, sjećanja i tako dalje, kada napušta tijelo; ali sa sobom nosi ono osvojeno, sa sobom nosi ono što može steći samo u zemaljskom životu, recimo, nakon dvadesete. To nije nešto što se danas voli čuti, jer ljudi se danas smatraju zrelima i za najveće stvari čak i prije dvadesete godine. Možete to vidjeti u novinama, mnogi ljudi koji nisu navršili dvadeset godina pišu članke i zaključke. Ali istina je sljedeća: ono što čovjek istinski doživi

kroz sebe, što postaje pohranjena mudrost života, događa se zato što je nešto već doživio i na ranije iskustvo se osvrće sa kasnijim. Ta unutarnja razrada kroz prevladavanje, to unutarnje iskustvo duše, klica je prethodnik - kako se ispostavilo - onome što duša potom doživljava između smrti i novog rođenja. I tako duša mora živjeti u neprestanom procesu prevladavanja, u transformaciji sila. Normalno, između smrti i novog rođenja duša ostaje u duhovnom svijetu sve dok se ima što transformirati. Promatrano s druge strane, razmislite o sljedećem: proživljavamo život u određeno doba; upijamo ovo ili ono, doživljavamo ovo ili ono, pripadajući ovom ili onom narodu. Prolaskom kroz smrt oblikovali smo svoja životna iskustva. Ali Zemlja se mijenja. Ne mijenjaju se samo fizički uvjeti. Neka se cijenjeni slušatelji prisjete kako se transformiralo područje oko vremena osnivanja kršćanstva, gdje se sada nalazi Beč. Ali u još kraćim razdobljima mijenja se kulturni krajolik Zemlje, duhovni sadržaj naše okoline, iz kojeg crpimo naša sjećanja, našu riznicu sjećanja. Sada, duša se obično ne vraća u novi zemaljski život sve dok ne može ući u potpuno novo duhovno okruženje. Ispada da se duša ne rađa bez smisla, već na takav način da može iskusiti nešto novo. Da bi to učinila, mora promijeniti sve što je iskusila u prethodnom zemaljskom životu, naprimjer, sposobnost izražavanja na određenom jeziku. To mora transformirati; mora steći drugu jezičnu sposobnost. To je, dakle, vrijeme - traje stoljećima. Obično obuhvaća nešto poput jednog do jednog i pol tisućljeća. Ali kao što sam rekao, određene okolnosti mogu dovesti do preranog duhovnog rođenja.

Vrijeme pritišće; ne mogu dalje objašnjavati specifične okolnosti. Želio bih samo dodati, da svaki od cijenjenih slušatelja koji bi mogao otići s osjećajem: da, sve je ovo uistinu nevjerojatno; kako uopće itko može znati išta o tome! - neka bude svjestan onoga što sam spomenuo na početku, da su stvari koje su kasnije postale očite, uvidi koji su prodrli u sve duše, u početku objavljujane kao paradoksi. I svatko tko se danas želi baviti znanošću duha, mora biti upoznat s time koliko je razumljivo da se nešto može prihvatiti kao puka fantazija, nešto što će se tako sigurno ukorijeniti u umovima, kao što je bio kopernikanski svjetonazor, kojeg su isprva mnogi smatrali fantazijom, čak i nečim štetnim. Ali još jednom mogu skrenuti pozornost na sliku koja se predstavlja istraživaču duha, i svakom tko je u stanju razumjeti znanost duha u smislu spomenutom prekjucher, kako bih dao snažnu svijest o istini koja će postupno prevladati. Čak i ako se mora probijati kroz najuže pukotine, tako da je pritišću najjače mase predrasuda, ipak će prevladati. Ta će svijest postati jača kada se okrenemo Giordanu Brunu; tu se pred nama pojavljuje slika: stajao je pred čovječanstvom na način da je razbio stoljetne predrasude rekavši: ljudi vjeruju da se, kada pogledaju gore u golemi prostor iznad, prostire plavi nebeski svod; Sunce i planeti okreću se oko njega, a plavi nebeski svod je zid, plavi zid! - U to vrijeme, Giordano Bruno je mogao reći: ovaj zid vam se tako čini samo zato što vaša percepcija doseže samo

dotle. Vi sami konstruirate tu granicu; ona uopće ne postoji. Otkrivaju se beskonačnosti prostora. A beskonačnosti prostora ispunjene su beskonačnim svjetovima.

Danas istraživač duha mora misliti o ovom proširenju ljudskog pogleda u beskonačnost prostora; mora se sjetiti kako je Giordano Bruno prvi skrenuo pozornost na činjenicu da su granice prostora na nebeskom svodu stvorene samo ograničenjima same ljudske percepcije; mora istaknuti da i za vrijeme ljudskog iskustva postoji takav svod. Promatrajući ljudski život fizičkim organima percepcije i razuma, čovjek vidi te granice, granice rođenja i smrti, baš kao što se nekoć vidjela granica prostora u plavom nebeskom svodu, koja, međutim, zapravo ne postoji. Slično tome, granica ljudskog iskustva između rođenja, ili recimo začeca, i smrti, samo je nametnuta ograničenjima ljudske percepcije. A iza rođenja ili začeca, i smrti, proteže se vremenska beskonačnost, a unutar te vremenske beskonačnosti ugrađena su ponavljanja ljudskog zemaljskog života, i unatrag i naprijed, i oni životi koji teku između smrti i novog rođenja. Međutim, ne mogu elaborirati činjenicu da su sva ta ponavljanja nekoć imala početak, da je čovjek rođen iz duhovnog i ovdje pronašao svoje prebivalište - u to vrijeme, sama Zemlja nastala je iz duhovnog svijeta - i da, nakon što prođe kroz ta zemaljska ponavljanja, kada sama Zemlja otpadne od ljudskih duša, čovjek tada prelazi u jedan drugi, dalje produhovljeni život. To se sada može dati samo naslutiti; više detalja može se naći u mojoj knjizi 'Tajna znanost'.

Čak i ako su, na naznačeni način, uvidi znanosti duha u suprotnosti s razmišljanjem našeg vremena, ipak se mora reći: u slutnjama onih koji su bili vođe čovječanstva - na isti sam način zaključio svoje razmatranje prekjučer - nalazi se ono što sada oživljava u znanosti duha. Znanost duha, na kakvu se ovdje misli, nije bila nešto što je čovječanstvo posjedovalo; jer je dijete našeg vremena i nastala je iz obrazovanja našeg vremena; ali oni koji su znali da su u svojim dušama povezani s duhom svemira, koji u svim ljudima talasa i tka, u svoje riječi su utisnuli ono što znanost duha može u potpunosti potvrditi. Znanost duha nam pokazuje kako možemo razumjeti život između rođenja i smrti, videći, u ovom fizičkom tijelu, u cijelom fizičkom životu, ono što je besmrtno, što može živjeti i u duhovnom svijetu, kako je na djelu i tka. Znanost duha nam pokazuje da imamo život unutar tijela kroz život izvan njega, tako da nitko ne može razumjeti život između rođenja i smrti, tko ne razumije život izvan tijela, na duhovnom svodu. Goethe to izražava ovim riječima - anticipirajući kasnije uvide znanosti duha - riječima koje ne samo da jasno pokazuju Goetheovu predanost besmrtnom životu, već izražavaju i kako je znao da prava vrijednost u razumijevanju sadašnjeg života, u doživljavanju zemaljske egzistencije, ovisi o prožimanju, osvjetljavanju i prožimanju ove zemaljske egzistencije onim što je izvanzemaljsko, nadzemaljsko i besmrtno. Stoga je upravo taj uvid znanosti duha, da se istinska unutarinja bit smrtnog prepoznaje kroz besmrtno, sažet,

kao u osjećaju, u riječima kojima je Goethe jednom izrazio svoje uvjerenje: onima koji ne žele izgraditi nikakav pogled o drugom životu iz osebujne biti sadašnjeg života, njima bih želio reći s Goetheom: "Nipošto ne bih htio biti lišen sreće, vjerovanja u budući nastavak; štoviše, želio bih reći s Lorenzom de Medici, da su svi koji se ne nadaju drugom životu također mrtvi za ovaj život."

UNUTARNJE BIĆE ČOVJEKA
I ŽIVOT IZMEĐU SMRTI I NOVOG ROĐENJA

PRVO PREDAVANJE

Beč, 9. travnja 1914.

Ovaj ciklus predavanja imat će za cilj opisati čovjekov unutarnji život u vezi sa životom između smrti i ponovnog rođenja, pokazati koliko su ta dva područja egzistencije usko isprepletana. Također će imati za cilj razviti smjernice, temeljene na već pruženim uvidima, koje istinski mogu orijentirati ljude u teškim životnim situacijama, smjernice koje su u mnogim aspektima sposobne ponuditi siguran temelj za dušu, kroz razumijevanje ovog unutarnjeg života. U tu svrhu, dragi moji antropozofski prijatelji, morat ćete se probiti kroz prva predavanja, koja su namijenjena uspostavljanju temelja; ona će voditi u ezoterijska znanstvena područja koja se nekim mogu činiti udaljenima, daleko od onoga što ljudski um lako shvaća. Ali kada dođemo do onoga što ova predavanja zapravo žele postići, vidjet ćete da se taj cilj može pouzdano postići samo ako se prvo prođe kroz naizgled daleke ezoterične uvide koji će biti predstavljeni.

Ako čovjekov unutarnji život promatramo apstraktno, on se predstavlja u tri oblika, na koje smo često skretali pozornost: u obliku mišljenja, osjećanja i volje; no da bismo taj unutarnji život potpuno razmotrili, moramo dodati i četvrti. Zapravo, ne pripadaju samo ova tri spomenuta područja unutarnjem životu čovjeka, već i ono što on čini od pukog osjetilnog promatranja. Ne puštamo da boje i zvukovi, dojmovi topline i slično, samo prolete pored naše svijesti; mi hvatamo te dojmove, činimo ih svojim percepcijama. I činjenica da se tih dojmova možemo sjetiti, da ih možemo zadržati, da ne znamo da je ruža crvena samo kada neposredno stojimo ispred nje, već da možemo, takoreći, crvenilo ruže nositi sa sobom, sačuvati boje kao predodžbu sjećanja, to svjedoči o činjenici da život osjeta, život percepcije, kroz koji dolazimo u kontakt s vanjskim svijetom, već pripada našem unutarnjem životu. Dakle, možemo reći: percepciju vanjskog svijeta moramo uključiti u naš unutarnji život, utoliko što je internaliziramo upravo kroz čin percepcije. Nadalje, moramo uključiti svijet misli, kroz koji u prvom redu stječemo znanje o onome što je blizu nas, a u znanosti i o onome što je udaljenije; kroz koji, u mnogo širem smislu nego kroz percepciju, vanjski svijet činimo svojim unutarnjim svijetom. Jer unutar svojih percepcija samo ne živimo; mi o njima razmišljamo i svjesni smo da kroz svoje razmišljanje možemo nešto naučiti o tajnama onoga što se opaža.

Onda u svoj unutarnji život moramo uključiti svoje osjećaje, a s osjećajima odmah ulazimo u ono područje čovjekova unutarnjeg života koje, takoreći, obuhvaća sve što nas, kao ljudska bića, dovodi u kontakt sa svijetom na način koji odgovara ljudskom dostojanstvu. To što možemo osjećati stvari, što možemo uživati u svojoj okolini, to je sam temelj naše istinske ljudske

egzistencije, a u određenom smislu, to je i sve što čini našu sreću i našu patnju. Sve se to odvija u plimi i oseci osjećaja: osjećaji, koji uzdižu naše živote, u kojima se osjećamo sretno i zadovoljno, koji nas pritišću i jačaju. Drugi osjećaji prodiru kroz životne događaje, kroz našu sudbinu, a također i kroz naš unutarnji život, koji znače našu patnju i našu bol. A izgovaranjem riječi 'osjećaj', ukazuje se na područje koje istinski obuhvaća i sreću i patnju ljudskog života.

Kada govorimo o onom četvrtom, volji, bavimo se nečim što nas, pak, čini vrijednima za svijet, što nas u svijet postavlja na takav način da ne živimo samo za sebe kroz spoznaju i osjećaje, već da na svijet možemo i utjecati. Ono što čovjek hoće, što je sposoban htjeti, i što iz volje teče u djela, predstavlja njegovu vrijednost za svijet. Stoga možemo reći: govoreći o oblasti volje, bavimo se onim elementom koji nam čovjeka pokazuje kao člana svijeta, a naš unutarnji život, dotječe u svijet kao član. Bilo da se radi o egoističnim, socijalno neprijateljskim afektima i strastima kriminalne prirode koji se ulijevaju u volju i odatle postaju članovi svijeta, prinoseći njegovoj pokvarenosti, ili o uzvišenim, čistim idealima koje idealist izvlači iz svoje veze s duhovnim poretkom svijeta i pušta da se ulijevaju u njegova djela, možda samo u riječi koje, nadahnjujući ili pokazujući ljudsko dostojanstvo, utječu na ljude - u oblasti volje uvijek se bavimo onim što ljudima daje njihovu vrijednost. Dakle, cijelo bogatstvo koje čovjek kao duševno biće istinski može posjedovati, izražava se kada imenujemo ove četiri oblasti: percepciju, misao, osjećaj i volju.

Za one koji dublje prouče ove četiri, moglo bi se reći unutarnje, sfere ljudske duševne prirode, postaje očita značajna razlika između dva i dva člana ovog četverostrukog ljudskog bića. Ali u običnom životu, ta razlika obično ne dolazi do svijesti ljudi; najviše dolazi do svijesti, kada o ove četiri sfere ljudske prirode razmišljamo na sljedeći način.

Kada govorimo o percepciji i razmišljamo o njoj, možemo imati osjećaj da se kroz percepciju nalazimo u određenom odnosu prema vanjskom svijetu. Kroz percepciju internaliziramo vanjski svijet; on nam pruža nešto što potom pripada našem unutarnjem biću kada obrađujemo osjet. Ali imamo osjećaj da smo morali strukturirati ovaj osjet na takav način da nam on, u određenom smislu, daje vjerne slike vanjskog svijeta. I svaki poremećaj percepcije, života osjeta, svaki poremećaj osjetila, ukazuje na činjenicu da kroz takav poremećaj naš unutarnji život postaje osiromašen, osiromašen upravo u onome što možemo primiti iz vanjskog svijeta.

Ako s percepcije prijedemo na mišljenje, možemo postati svjesni da i u vezi mišljenja imamo ovaj osjećaj: ne može nam biti dovoljno ako to mišljenje pretura samo po sebi i prepušta se samozadovoljstvu. U konačnici, misli imaju vrijednost samo ako nam predstavljaju nešto objektivno, nešto izvanjsko, ako su sposobne otkriti nešto što je izvan nas. Naše promišljanje

ne bi nas moglo zadovoljiti ako kroz to promišljanje ne bismo mogli nešto naučiti o vanjskom svijetu.

Ali ako prijedemo na svoje osjećaje i malo promislimo o njima, otkrit ćemo da su ti osjećaji, ili bolje rečeno naš emocionalni život, mnogo intimnije povezani s našim neposrednim unutarnjim bićem nego mišljenje i percepcija. Imamo predodžbu da ih mi sami, u prvom redu čisto izvana, moramo razvijati na fizičkoj razini ako želimo ispravno percipirati i osjećati neke suptilnosti vanjskog svijeta. Ako imamo misao i nazovemo je istinom, onda o takvoj istinitoj misli kažemo: ona se zapravo mora odnositi na sve naše bližnje, i ako samo pronađemo prave riječi da izrazimo misao, ona mora ponuditi mogućnost da i druge uvjerimo u tu misao. Kada stojimo pred prirodnim fenomenom, ili recimo, ljudskim umjetničkim djelom i razvijamo svoje osjećaje o njemu, znamo da nam, u osnovi, naša ljudska priroda, takva kakva jest, ne pomaže da u potpunosti shvatimo s čime smo suočeni. Možemo ostati potpuno ravnodušni prema glazbenoj ili slikovnoj kreaciji, jednostavno zato što nismo uvježbali svoje osjećaje da percipiraju suptilnosti. A ako slijedimo ovaj tok misli, otkrivamo da je ovaj emocionalni život nešto vrlo unutarnje, da ga ne možemo jednostavno prenijeti, onako kako ga doživljavamo u sebi, na druge ljude mislima. U svom emocionalnom životu mi smo, pod svim okolnostima, u određenom smislu, sami, ali istovremeno znamo da je ovaj emocionalni život izvor sasvim posebnog unutarnjeg bogatstva, činjenice unutarnjeg razvoja, upravo zato što je toliko subjektivan da ne može izravno teći u objekt, onako kako živi u nutrimi.

Isto moramo reći i o volji. Koliko u ljudi različiti u smislu onoga što možemo htjeti, u smislu onoga što se može prenijeti u naše postupke kroz volju! Upravo kroz tu sposobnost htijenja jedne stvari, a netko drugi druge, proizlazi istinska raznolikost ljudskog djelovanja. Kada se možemo radovati pronalasku životnog suputnika koji je, čisto iznutra i subjektivno, došao do iste perspektive osjećanja kao i mi, koji određene suptilnosti vanjskog svijeta može internalizirati na takav način da postoji razumijevanje neovisno o nama, a opet povezano s nama, tada osjećamo da su u takvom druženju naši životi obogaćeni. Svatko od nas u sebi mora razviti svoje osjećaje, ali možemo pronaći ljude s kojima takav osjećaj može rezonirati. Jer iako je osjećaj unutarnje iskustvo, moguće je da ljudi u svojim osjećajima rezoniraju zajedno. Dvije volje usmjerene prema jednom te istom objektu, dvije osobe koje žele učiniti jednu te istu stvar u istom trenutku, ne mogu postojati. Volje ne mogu zajedno teći u jedan objekt. Samu ručku, koju hvatamo, kojom okrećemo stroj, možemo uhvatiti samo mi sami. Čak i ako nam druga osoba pomaže, dio rada koji obavljamo svojom voljom je upravo polovica cijelog rada; mi radimo svoju polovicu, druga osoba drugu polovicu. Dva impulsa volje ne mogu koegzistirati u jednom objektu. Iako se svojom voljom smještamo u zajednički svijet, upravo smo tom voljom smješteni u svijet na takav način da je svaki od nas jedinstvena individualnost. Tako nam se

upravo pokazuje kako volja predstavlja cjelokupnu individualnu vrijednost ljudskog bića, kako je volja, takoreći, najdublja jezgra iz ove perspektive. Iz toga možemo zaključiti da su percepcija i mišljenje više vanjski u unutarnjem životu čovjeka, dok osjećaj i volja čine najdublju, istinski unutarnju stvar. Ali još jedna razlika proizlazi iz potpuno vanjskog, egzotičnog pogleda na ove četiri sfere čovjekova duševnog života.

Kad se suočimo s našom percepcijom svijeta, sasvim sigurno si kažemo: ova percepcija nam doista prenosi svijet, ali uvijek samo iz jedne perspektive. Kako je malen segment svijeta koji možemo učiniti svojim unutarnjim životom kroz našu percepciju! U toj percepciji smo ovisni o mjestu i vremenu; moramo reći da zapravo vrlo malo od onoga što je u svijetu ulazi u naš unutarnji život kroz našu percepciju. - A što se tiče naših misli, imamo osjećaj da bez obzira koliko se trudimo, uvijek mogu postojati daljnji koraci, uvijek svojim mislima možemo prodrijeti dalje. Ukratko, imamo osjećaj da svijet leži tamo vani, i da mi zahvaćamo samo mali dio tog svijeta svojom percepcijom, svojim mišljenjem.

Sasvim je drugačije s osjećajem. S osjećajem čovjek kaže sebi: oh, kakve mogućnosti osjećaja, sreće i patnje leže u meni! Što sve ne mogu izvući iz dubine svoje duše! I kad bih sve to izvukao, koliko bi profinjenija, koliko viša bila moja percepcija stvari svijeta! Dok, u pogledu percepcije i mišljenja, čovjek ima osjećaj da u svijetu ima mnogo toga, a da se kroz percepciju i mišljenje može doživjeti samo mali dio toga, u pogledu osjećaja, čovjek osjeća: dolje su beskonačne dubine; kad bi ih izvukao, moji bi osjećaji postajali sve bogatiji i bogatiji. Mogu izvući samo najmanji dio i transformirati ga u svoj stvarni osjećaj. Dakle, dok kroz percepciju i mišljenje samo mali dio svijeta mogu učiniti svojim unutarnjim svijetom, kroz osjećaje, u sferi stvarnog iskustva, u stvarnost mogu oživjeti samo mali dio onoga što u meni drijema kao potencijal.

I to je u još većoj mjeri istinito za volju. Ovu jednu točku želim samo nagovijestiti. Koliko duboko moramo osjećati da smo manjkavi u onome što postizemo, u usporedbi s onim što bismo mogli učiniti, što je inherentno u nama.

Dakle, slutimo da kroz svoju percepciju i mišljenje unosimo samo dio vanjskog svijeta u svoj unutarnji život, a slutimo, da kroz svoj osjećaj i svoju volju, možemo izvući samo dio onoga što leži u dubokim zakucima duše. Na taj način, četiri sfere našeg duševnog života podijeljene su, takoreći, na dva dijela: percepciju i mišljenje s jedne strane, te osjećaj i volju s druge strane.

Sasvim drugačije svijetlo baca se na ova četiri kruga našeg unutarnjeg života, kada ezotično pokušamo osvijetliti, ono što čovjek egzotično može razjasniti kroz promišljanje.

Znate, dragi moji prijatelji, da je noću, kada čovjek spava, veza između njegovoj 'Ja', njegovog astralnog tijela s jedne strane, i njegovog fizičkog tijela, njegovog eterskog tijela s druge strane, na određeni način drugačija nego kada je danju budan. Kada je danju budan, moglo bi se reći, fizičko tijelo, etersko tijelo, astralno tijelo i 'Ja', povezani su na normalan način. Ta se veza tijekom spavanja olabavi, toliko olabavi da se astralno tijelo i 'Ja' uklone iz sfere osjetila i sfere mišljenja - to jest, iz sfere instrumenata svijesti - i stoga se preko normalne svijesti širi tama noći: nesvijest. Sada, ako čovjek ojača svoju dušu ezoteričnim praksama do te mjere da postane percipirajuća i spoznavajuća - to jest, duhovno spoznavajuća i percipirajuća - u duhovno-duševnom, biće koje je noću nesvjesno izvan tijela, ako istinski doživi svoje duhovno-duševno kao bića izvan tijela, tada mu se otvara novi svijet, duhovno okruženje, baš kao što za čovjeka koji koristi svoja osjetila i svoj mozak, kojem služi mišljenje, postoji fizičko okruženje. To duhovno okruženje, koje se tada može promatrati, nipošto nije uvijek isto. Čovjek se, takoreći, može staviti u položaj duhovnog istraživača u različito vrijeme i na različite načine. I ono što čovjek duhovno percipira uvijek je pod utjecajem njegove namjere - ne intelektualne namjere, već namjere koja leži više nesvjesno i instinktivno unutar cijelog njegovog duševnog života - naime, onoga što zapravo želi spoznati. Naprimjer, ako čovjek napusti svoje tijelo kako bi uspostavio vezu s preminulom osobom, ta namjera utječe na cijelo njegovo polje duhovne svijesti. On, takoreći, previdi sve što ne pripada toj namjeri. Ako uspije, usmjerava svoju pažnju na preminulog i njegovu sudbinu, kako bi točno spoznao ono što želi vidjeti u preminuloj osobi. Ostatak duhovnog svijeta ostaje, takoreći - pa, izraz je nespretnan - nezapažen, neosvijetljen, a čovjek doživljava samo vezu s pokojnikom. Dakle, ono što čovjek vidi u duhovnom svijetu, ovisi o njegovim namjerama. Stoga je razumljivo, da se ono što opisuje vidovita svijest, može beskonačno razlikovati među različitim vidovitim pojedincima. Svaka osoba je možda vidjela upravo ono što je trebala vidjeti, prema svojoj inherentnoj sklonosti, kada je odvojila svoje duševno-duhovno od fizičko-tjelesnog.

Danas, i općenito na ovim predavanjima, želim opisati što vidovita svijest vidi kada uđe u duhovni svijet s namjerom da shvati unutarnji život čovjeka, ova četiri duševna kruga percepcije, mišljenja, osjećaja i volje, kako bih otkrio što zapravo navire i opada u ovoj čovjekovoj duši i uzrokuje sreću i patnju.

Pretpostavimo, dakle, da je vidovita svijest dovela do točke istinskog izlaska duhovno-duševnog iz fizički-tjelesnog, što ljudi inače čine samo u nesvjesnom stanju tijekom spavanja, i da to provodi s odlučnom tendencijom, s impulsom, da spozna unutarnji život čovjeka, da osjeti suočavanje s unutarnjim životom čovjeka, tada će mu se dogoditi ono što ću pokušati opisati.

Sljedeća stvar s kojom se suočava vidovita svijest je zapravo potpuni preokret cjelokupnog pogleda na svijet. Sve dok smo u fizičkom tijelu, svijet oko sebe gledamo svojim osjetilima i promišljamo ga svojim razumom. Vidimo svijet planina, rijeka, oblaka, zvijezda i tako dalje, i u jednom trenutku u ovom svijetu sebe doživljavamo, moglo bi se reći, kao nešto sićušno u usporedbi s ovim golemim svijetom. Kada vidovita svijest izvan tijela počne djelovati, taj je odnos praktički obrnut. Svijet koji inače prolazi pred našim osjetilima, svijet koji promatramo razumom vezanim za mozak, taj svijet nestaje iz vida, iz percepcije. Ne daje nam nikakve misli, da tako kažem. Ali čovjek se osjeća kao da je izliven u ovaj svijet, čovjek se istinski osjeća, izašavši iz svog tijela, na takav način da se taj osjećaj izražava na ispravan način kada se kaže: svijet koji si prije promatrao, u koji si sada izliven, u njemu si. Ispunjavaš sav prostor do određene granice, i sam tkaš u vremenu.

To je osjećaj na koji se čovjek mora naviknuti. To je osjećaj koji se može izraziti i rekavši: ono što je nekoć bio vanjski svijet, sada je postao unutarnji svijet. Ne kao da sada taj bivši vanjski svijet nosimo u sebi, ali osjećaj, osjet je tu: postao je unutarnji svijet. Živiš u prostoru, gdje su se nekoć širili tvoji osjetilni opažaji, o čijim si stvarima i procesima razmišljao, živiš unutar njega. - I malo biće koje je stajalo, takoreći, u središtu osjetilnog horizonta, čovjek, postaje, ako se na određeni način razvije vidovita svijest, zapravo sada svijet. Gledamo ga na isti način na koji smo prije gledali cijeli vanjski svijet raširen u prostoru i odvijajući se u vremenu. U određenom smislu postali smo svijet za sebe.

Zamislite samo, dragi moji prijatelji, kakav je to preokret čovjekova pogleda na svijet, kada ono što prije uopće nije bilo svijet, ono što smo nazivali 'Ja', kada to postaje svijet vani, prema kojem je sve usmjereno. Kao da iz svake točke u prostoru gledate prema jednoj središnjoj točki - i tamo vidite sebe. Kao da plivate naprijed-natrag u vremenu - i u točki vala ovog vremenskog toka, nađete se. Postali ste svoj vlastiti svijet.

To je prvi dojam kada, i to izričito ponavljam, netko razvije vidovitu svijest s tom tendencijom da razumije čovjekov unutarnji život. Tada je ovo prvi dojam. Izvanredno je: netko napušta tijelo s tendencijom da razumije čovjekov unutarnji život, a prva stvar s kojom se suočava je sam ljudski oblik. Ali kako je taj ljudski oblik transformiran! Ne može se dovoljno često naglasiti: čovjek mora napustiti tijelo s namjerom da razumije čovjekov unutarnji život. Tada će se sve što ću reći ostvariti. Naravno, ne mora se to uvijek dogoditi kada se razvije vidovitost.

Ovaj ljudski oblik, kako se drugačije predstavlja! Znaš da ono što gledaš, ono što vidiš, jesi ti. Da, to si ti, ti koji si se nekoć osjećao iznutra u svojoj koži, u svojoj krvi, stojiš vani. - Od onoga što zapravo vidiš od onoga što stoji tamo je, isprva, samo vanjski oblik, moglo bi se reći, ali transformiran. Oči, ono

što su nekad bile oči, sjaje kao dva Sunca, ali unutarnja, vibriraju blistavom svjetlošću, svjetlucaju, sjaje i blijede, u svojoj sjajnoj, blistavoj širećoj svjetlosti. Tako se oči pojavljuju na transformiranom ljudskom obliku. Uši počinju zvučati na određeni način, ono što se vidi od ušiju u fizičkom svijetu, zapravo se ne vidi, ali se osjeća određeni zvuk. Cijela koža zrači nekom vrstom zračenja koju se više osjeća nego što se vidi. Ukratko, ljudski oblik čovjeku se čini kao nešto svijetleće, rezonantno, magnetsko-električno, što emitira zračenje. Ali ovi izrazi su, naravno, nezgrapni jer su preuzeti iz fizičkog svijeta.

Ovako se svijet pojavljuje pred nama. I ovo je naš svijet na početku gore opisanog vidovitog iskustva: blistavo ljudsko biće, oči vidljive, uši čujne! I sada, kada imate ovaj dojam, znate: vidjeli ste svoje tijelo, svoje fizičko tijelo, od izvan svog tijela. Znate: iz perspektive duha, fizičko tijelo je takvo.

Ako se zatim pokuša uključiti u unutarnju aktivnost vani, ali izvan tijela, što se može usporediti s promišljanjem - ali to je nešto drugačije od običnog promišljanja; to je razvijanje unutarnje, kreativne sile duše - kada se to razvije, vidi se više, unutar ovoga svijetlećeg bića: unutra se vidi pokretne sile, koje, moglo bi se reći, prožimaju ovaj svijetleći oblik poput svojevrstne cirkulacije sila. I sada se zna: ono što percipirate unutra, poput svojevrstnog zatvorenog prostora u vašem svijetlećem tijelu, vaš je misaoni život viđen izvana. Sada ga možete prepoznati kao dio eterskog tijela koje vidite. Etersko tijelo vidite kao tkajući misaoni život. To je poput cirkulacije tamnih valova, duhovne cirkulacije krvi, moglo bi se reći, tamnih valova u svijetlećem tijelu koji cjelini daju neobičan izgled, i koji vas prisiljavaju na spoznaju: tamo, unutar vašeg fizičkog tijela, etersko tijelo, koje sada promatrate izvana, koje vam sada postaje vidljivo, mreška se i uzburkava.

Vidite, ovako, stojeći izvan svog tijela, shvaćate da fizičko tijelo i etersko tijelo zaista postoje, i kako izgledaju kada se gledaju izvana.

Ali ovo unutarnje jačanje može ići i dalje. Kad bi netko percipirao samo ono što sam upravo opisao, osjećao bi se neobično u duhovnom svijetu. Osjećao bi se kao biće koje na fizičkoj razini može primati dojmove iz vanjskog svijeta, ali je iznutra potpuno lišeno osjećaja, nesposobno osjetiti bilo što. Ali ono što odgovara tome osjećaju na fizičkoj razini, sada se može probuditi iznutra tamo vani, izvan tijela. To nije sam osjećaj, jer taj osjećaj ima opravdanje samo unutar fizičkog tijela; već je to ono što odgovara osjećaju unutar duhovnog svijeta. Prije se samo percipiralo: ti si u prostoru i lebdiš kroz vrijeme. Nalaziš se u prostoru u kojem si prije vidio procese, bića, i u vremenu u kojem si percipirao, tu si. Ali kada se unutarnje duševno koje odgovara ovom osjećaju probudi tamo vani, izvan tijela, tada to duševno počinje otkrivati znanje, kroz koje se svakakve stvari osvjetljavaju tamo vani, kroz koje se ne samo osjeća kao da je rašireno po prostoru, već kroz koje se opaža nešto što je u tom prostoru, što se kao biće uzdiže u toj struji

vremena. I više ne nalazi ono što je prije vidio u vanjskom svijetu kroz tijelo i njegove organe, već sebe nalazi kako doživljava sebe unutar ovog vanjskog svijeta, u duhovnom koje buja i uzdiže se kroz njega. Kao da je prostor u kojem je prije osjećao sebe, sada ispunjen bezbrojnim zvijezdama, sve u pokretu, kojima pripada. I sada zna: doživljavaš sebe u svom astralnom tijelu. Doživljavaš sebe u svom astralnom tijelu izvan fizičkog tijela, na takav način da ono što si prije osjećao, sada istinski oživljava.

Ako sada pogledate unatrag na ono što ste prije vidjeli o sebi, ono što je ranije opisano kao vanjski svijet, na ovo svijetleće tijelo s tamnom cirkulacijom misli eterskog tijela unutar njega, tada u trenutku kada se koncentrirate ne samo na tijelo već i na astralno, na zvjezdani život astralnog tijela, tada ono što ste ostavili iza sebe, napušteno tijelo, izgleda drugačije. I sada možete točno uočiti razliku, koja se može izraziti na sljedeći način: možete ponovno usmjeriti svoju pažnju na sebe, a zatim vidite svoje svijetleće tijelo i svoje etersko tijelo misli. Ali ako se sada možete koncentrirati na sebe na takav način da se unutarnji zvjezdani svijet, za koji znate da ga nastanjujete, manifestira u vama, i sada se osvrnete na svoje fizičko tijelo, koje ste ostavili iza sebe, tada sjaj može prestati, tada se zaustavlja cirkulacija misli. U određenom smislu, moguće je to učiniti proizvoljno, ali na tom mjestu nastaje slika našeg vlastitog bića, koja nam se čini - zapravo, ne može se drugačije reći - kao naša personificirana karma. Ono u nama, što nosimo kao ljudi, zbog čega uzrokuje ovu ili onu sudbinu, je poput spiralne kugle. Naša karma, naša sudbina, personificirana, stoji pred nama. I znamo, kada je sada pogledamo: ovo si ti, ali onakav kakav zaista jesi u svom unutarnjem moralnom biću. Ovo si ti, onakav kakav stojiš u svijetu kao pojedinac; ovo si ti potpuno sam.

Javlja se još jedna svijest. Ta dodatna svijest ima nešto vrlo opresivno u sebi. Čovjek ovu potpuno personificiranu sudbinu promatra u najdubljoj povezanosti s vlastitom tjelesnošću, sa svojom zemaljskom egzistencijom. I doista na takav način da ima neposrednu spoznaju: kako su tvoji mišići strukturirani u tvom zemaljskom tijelu, cijeli tvoj mišićni sustav, to je kreacija ove tvoje sudbine, tvoje karme. Sada dolazi vrijeme kada čovjek sebi kaže: koliko je maya ponekad drugačija od istine. Sve dok postojimo na fizičkoj razini, vjerujemo da se ova mišićava osoba jednostavno sastoji od mesnatih mišića; u istini, ti mesnati mišići su kristalizirana karma. I oni su tako oblikovani unutar čovjeka, tako kristalizirani, da čovjek u svom mišićnom sustavu nosi svoju kristaliziranu karmu, sve do najfinijeg kemijskog sastava. Nosi je tako potpuno da duhovni promatrač sada to savršeno razumije: ako je naprimjer, čovjek pomaknuo svoje mišiće na takav način da je otišao na mjesto gdje ga je zadesila nesreća, to se dogodilo zato što je duhovna sila boravila unutar tih mišića, tjerajući ih iznutra na mjesto gdje ga je zadesila nesreća. Poredak svijeta je kristalizirao našu sudbinu u našem mišićnom sustavu. A u našem mišićnom sustavu živi duh, za vanjsku

fizičku razinu kristaliziran, koji nas, bez našeg očiglednog znanja, vodi svugdje kamo moramo ići, kamo moramo stići, prema našoj karmi.

Ako ovo unutarnje jačanje ide još dalje, ako čovjek iskusi svoju nutrinu, takoreći, izvan svog tijela, tada se pokazuje ono što odgovara impulsu volje u fizičkom životu, na fizičkoj razini. Čim se ovaj život volje pojavi iznutra - ali izvan tijela - čovjek se ne osjeća samo kao unutar zvjezdanog sustava, već se osjeća kao unutar Sunca tog zvjezdanog sustava; zna da je jedno sa Suncem svog planetarnog sustava. Moglo bi se reći da kada netko doživi svoje astralno tijelo iznutra, zna da je jedno s planetima svog planetarnog sustava; kada netko doživi svoje 'Ja' izvan tijela, zna da je jedno sa Suncem svog zvjezdanog sustava, prema kojem je sve usmjereno.

Kad se sada osvrnemo na ono što nije unutra, nego vani - jer ono što je vani dok je netko u fizičkom tijelu, unutra je kad je izvan tijela, a ono što je unutra kad je netko u fizičkom tijelu, vani je kad je izvan tijela - kada se sada osvrnemo na sebe, suočeni smo s nečim drugim, suočeni smo s nužnošću u odnosu na nas same, da je ono što je vani u fizičkom svijetu kao vlastita tjelesnost moralo nastati i mora proći: suočeni smo s nastankom i nestankom fizičkog tijela. Čovjek postaje svjestan, takoreći, kako postoje duhovne moći i entiteti koji usmjeravaju i vode nastanak ovog fizičkog tijela, i kako su tu drugi koji ga razgrađuju, ovo fizičko tijelo. I postaje svjestan onoga što to stvarno nastajanje i nestajanje kristalizira u fizičkom svijetu. Jer zna se da je to fundamentalno vezano uz čovjekov koštani sustav. Ugradnjom koštanog sustava u čovjekovo fizičko tijelo, izriče se, takoreći, sud, o obliku u kojem čovjek doživljava rođenje i smrt u fizičkom svijetu. Kako se koštani sustav kristalizira unutar čovjeka, tako je tim formiranjem određeno i kako čovjek kao biće nastaje i nestaje. Čovjek zna: ne bi mogao biti biće kakvo jesi u fizičkoj egzistenciji, da cijeli svijet nije surađivao na otvrdnjavanju tvoje fizičke prirode, tako da se pojavljuje unutar koštanog sustava. I čovjek uči obožavati, u koštanom sustavu - koliko god to čudno zvučalo - univerzalne vladajuće sile svijeta koje pronalaze svoj duhovni izraz u svim tim bićima koncentriranim u životu Sunca. Uči prepoznati, kako je osnovni plan čovjeka, ovaj koštani sustav, upisan u svjetski poredak, a kako je ono drugo, a to su njegovi fizički organi, samo spušteno na njega.

Dakle, vidovito promatranje onoga što sada postaje vanjski svijet završava promatranjem simbola smrti - moglo bi se reći, promatranjem ljudskog kostura izvana. Jer kroz te vidovite procese, čovjek konačno dolazi do spoznaje kako su duhovni svjetovi, takoreći, oblikovali fizički, vanjski simbol - te duhovne svjetove kojima čovjek istinski pripada svojim unutarnjim bićem i u koje se smjestio izašavši izvan svog tijela. Čovjek upoznaje sebe svojim bićem izvan svog tijela. I sada, upravo u ovoj četvrtoj fazi, čovjek također prepoznaje da kada vršimo svoja djela u svijetu, kada razvijamo svoju volju, to je sila u nama koja nesvjesno djeluje na fizičkoj razini, što tek

sada istinski znamo: kada se jednostavno krećemo naprijed i koristimo mehaniku svog koštanog sustava za ovo kretanje naprijed, u ovom procesu hodanja djeluju univerzalne, kozmičke sile - sile u koje smo istinski uronjeni tek kada sebe doživimo izvan našeg tijela u ovoj četvrtoj fazi.

Razmislite o ovome, dragi prijatelji: čovjek hoda, pomičući svoje udove naprijed uz pomoć svoje skeletne mehanike; misli da to radi iz zadovoljstva. Da bi to bilo moguće, da bi postojale sile kojima se možemo kretati naprijed uz pomoć naše skeletne mehanike, cijeli svijet morao je postojati, i cijeli svijet morao je biti prožet božanskim duhovnim silama, božanskim duhovnim silama o kojima stječemo znanje tek kada postignemo ovu četvrtu fazu. Božanski duhovni kozmos živi u svakom koraku kojeg napravimo, i dok vjerujemo da smo mi ti koji pomiču svoja stopala naprijed, to ne bismo mogli učiniti da ne živimo u duhovnom kozmosu, u božanskom svijetu.

Sve dok smo u svojim fizičkim tijelima, usmjeravamo pogled posvuda oko sebe. Tu vidimo bića mineralnog, biljnog i životinjskog carstva; vidimo planine, rijeke, mora, jezera, oblake; vidimo zvijezde, Sunce i Mjesec; ono što vidimo izvana ima nutrinu, a mi sami ulazimo u tu nutrinu, kada na opisani način živimo izvan naših tijela. Kada živimo unutra, znamo: ono što je duhovno, ono što je skriveno iza blistavog Sunca, iza sjajnih zvijezda, iza planina, rijeka, mora, jezera i oblaka, živi u našoj skeletnoj mehanici, kada se krećemo, i sve to mora biti prisutno. Tada također stječemo dublje razumijevanje onoga što je rečeno prije. Kao što je naša volja usko povezana s našom skeletnom mehanikom, tako su i naši osjećaji usko povezani s našim mišićnim sustavom; ovaj mišićni sustav simbolični je izraz našeg sustava osjećaja. Kao što su naši mišići strukturirani, omogućujući nam kontrakciju i izduživanje, čime zauzvat pokrećemo skeletnu mehaniku, tako je nužan i planetarni sustav, što učimo kada se nađemo u našem astralnom tijelu. Cijeli planetarni sustav nalazi se unutar našeg mišićnog sustava, baš kao što se cijeli kozmos nalazi unutar skeletnog mehanizma. Ono što se na odgovarajući način može reći o mislima i osjetima osjetila, bit će raspravljano na sljedećim predavanjima.

Takve stvari pruža duhovno znanje. Iz ovoga vidimo da to duhovno znanje uistinu nije nešto što nam daje samo misli i ideje, već nešto što može prodrijeti u cijelu našu dušu, tako da istinski naučimo upoznati sebe, da postanemo drugačija osoba u svim svojim osjećajima i mislima. Jer ako pustimo da ono što je sada objašnjeno kao iskustvo vidovite svijesti djeluje na naš um i sažme to u temeljni životni osjećaj duše, kako se taj temeljni životni osjećaj duše može izraziti? Što treba reći, ako se u nekoliko riječi želi opisati što se u nama budi kao unutarnji osjećaj života takvim znanjem vidovitog istraživanja?

Čovjek gleda ono što se čini najobičnijim, što je izraz našeg najobičnijeg raspoloženja, i stječe nešto poput dojma onoga što je opisano u uvodnim

rečenicama 'Iskušenja duše' kroz usta Capesiusa i Benedikta: kako se, takoreći, ciljevi koje su postavili božansko duhovna bića spajaju unutar ljudi, kako se ono što su božansko duhovna bića zamislila kroz svjetove ulijeva u ono što čini ljudsku prirodu. I sada se to nastoji sažeti u jedno, duboko iskustvo: čovjek na ljudsku prirodu gleda drugačije nego prije, sada shvaća da je ta ljudska priroda prožeta božanskim kozmosom na potpuno drugačiji način nego prije. I ta se svijest rasplamsava, jača i potvrđuje unutarnjim razumijevanjem uma i osjećaja: ako netko želi razumjeti ljude, to može učiniti samo ako nauči da cijelo ovo ljudsko biće potječe iz božanskog duhovnog!

Kad ga pogledamo, kako se njegovi osjećaji uljevaju u njegovu mišićnu aktivnost, kako se božansko duhovno, kozmičko, ulijeva u njegove kosti, kako cijeli svijet živi u kretanju njegovih kostiju, kako cijeli planetarni sustav živi u kontrakciji, širenju i opuštanju mišića, kad se o tome razmisli i to osjeti, onda se s punim razumijevanjem kaže: da, ovaj čovjek je rođen iz božanskog.

Ex deo nascimur.

DRUGO PREDAVANJE

Beč, 10. travnja 1914.

Jučer mi je zadatak bio podijeliti neka ezoterična iskustva vezana za mišljenje, osjećanje, volju i percepciju, koja se javljaju u ljudskoj duši kada živi izvan tijela, s namjerom da duhovnim istraživanjem upozna svoju duševnu nutrinu i svoje biće. Danas će mi zadatak biti takva iskustva predstaviti iz drugačije perspektive, jer samo razmatranjem života sa različitih gledišta možemo uistinu steći uvid u njega.

Sjetite se na trenutak kako smo jučer pokušali pokazati što ljudska duša vidi, kada u prvom redu pogleda na svoju tjelesnost, i ono što je fizički s njom povezano, od izvan tijela, te što tada doživljava; to jest, što čovjekovo astralno tijelo i 'Ja' doživljavaju, kada sve više jačaju u prostoru, u koji su sada izvan tijela, takoreći, ušli. Sada, u biti, moguć je još jedan način razmatranja, iste stvari. Upravo je to značaj istinske duhovne kontemplacije: da se do misterija može doći samo duhovno razmatrajući stvar iz različitih perspektiva. Zapravo, postoji i drugi način napuštanja tijela. Rekao bih da je metoda opisana jučer pokazala da duša napušta tijelo na takav način da se jednostavno seli iz tijela u prostor, i počinje živjeti izvan tijela. Taj proces napuštanja tijela može se dogoditi i na sljedeći način. Da bi se pronašao izlaz iz sebe, prvo se može pokušati dublje zaroniti u sebe. Može se pokušati povezati s iskustvima koja su u duši, moglo bi se reći, najbližnja duhovnom iskustvu. Može se pokušati povezati s tim iskustvima putem našeg pamćenja. Često je rečeno: budući da smo mi kao ljudske duše, sposobni ne samo percipirati, misliti, osjećati i htjeti, već i sačuvati te misli i percepcije kao riznicu pamćenja, mi time u biti transformiramo svoj unutarnji život u nešto duhovno. I na javnom predavanju sam istaknuo da je već francuski filozof Bergson shvatio da ono što postoji kao riznica pamćenja u duši, da se ne može smatrati izravno povezanim s tjelesnim; radije se mora gledati kao duševna nutrina, kao nešto što duša razvija, što postoji čisto duhovno-duševno.

I doista, kada u vidovitoj svijesti započne imaginacija, kada iz tame duhovne egzistencije izrone prvi dojmovi, ti su dojmovi, po svojoj kvaliteti i svojoj suštini, vrlo slični onom sadržaju duše koji je u nama kao riznica sjećanja. Poput slika sjećanja, ali sada opet kao nešto beskonačno duhovnije, pojavljuju nam se kada počnemo percipirati vidovitom sviješću. Tada shvaćamo, takoreći, da je naša zaliha sjećanja prva istinski duhovna stvar, prva stvar s kojom se, u određenom smislu, već uzdižemo iz naših tijela, ali da onda moramo ići dalje, izvući takve slike koje lebde u duhovnom, kao što nam to sjećanje nudi - iako s daleko većom živopisnošću - iz dubina duha koje ne pripadaju našem iskustvu poput predodžbi sjećanja, da se nešto

uzdiže, takoreći, od iza sjećanja. To se mora naglasiti: nešto se uzdiže iz stranih duhovnih oblasti, dok se riznica sjećanja uzdiže iz onoga što smo doživjeli u fizičkom svijetu.

Ako sada pokušamo usmjeriti svoj duhovni pogled natrag na iskustva nas samih tijekom godina od djetinjstva, do kojih se proteže naše sjećanje, ako pokušamo zanemariti sve vanjsko i živjeti u potpunosti u sebi, tako da se sve više pronalazimo u svojim sjećanjima, izvlačeći iz svoje riznice sjećanja čak i ono što obično nije prisutno, tako se sve više približavamo vremenskoj točki do koje se možemo sjećati. I ako to često činimo, ako čak steknemo određenu praksu u tome - a to možemo - izvlačenja davno zaboravljenih sjećanja, tako da razvijemo jaču moć sjećanja, ako izvlačimo sve više i više onoga što je zaboravljeno, i kroz svoju moć donosimo sjećanja, tada ćemo vidjeti da, poput cvijeća koje se pojavljuje među pojedinačnim zelenim vlatima i biljkama na livadi, tada će se među slikama sjećanjima, pojaviti imaginacije o nečemu što prije nismo poznavali. To je doista nešto što se pojavljuje poput cvijeća na livadi među travom, ali što proizlazi iz sasvim drugih duhovnih dubina od sjećanja, koja izranjaju iz naše vlastite duše. I tada učimo razlikovati ono što bi moglo biti povezano s našim sjećanjima, od onoga što izranja iz duhovnih slojeva i duhovnih dubina. I tako postupno, razvijamo moć da izvučemo duhovno iz njegovih slojeva.

Ovo nam omogućuje da napustimo naša tijela na drugačiji način od onog opisanog jučer. U načinu opisanom jučer, tijelo napuštamo na izravan način. U načinu opisanom danas, prvo se vraćamo svom životu, prolazeći kroz cijeli svoj život. Uranjamo u svoj unutarnji život, navikavamo se, jačanjem moći sjećanja u našem unutarnjem životu, i između svojih sjećanja crpimo iz duhovnog svijeta, i tako konačno dolazimo dalje od našeg rođenja, dalje od vremenskog slijeda od našeg začeca, u duhovni svijet u kojem smo živjeli prije nego što smo se ujedinili s fizičkom supstancom nasljeđivanja u našoj sadašnjoj inkarnaciji. Jureći kroz svoj život, prelazimo u duhovni svijet, natrag u vrijeme prije nego što smo ušli u ovu inkarnaciju. Ovo je drugi način napuštanja tijela, ulaska u duhovno. I ovaj se način uvelike razlikuje od onog opisanog jučer. Obratite posebnu pozornost na ove razlike, jer u ovom nizu predavanja ima mnogo suptilnosti i intimnosti koje želim podijeliti s vama. Ali te suptilnosti i intimnosti je teško izraziti prikladnim terminima. Samo pokušajem preciznog shvaćanja takvih razlika, može se istinski razumjeti ta pitanja, i doći do sigurnog mišljenja o njima.

Kada netko napusti tijelo na način koji sam upravo opisao, iz njega izlazi na potpuno drugačiji način. Kada netko izađe iz tijela na način opisan jučer, osjeća se kao da je izvan njega, u vanjskom prostoru. Mogao sam opisati kako se čovjek širi po vanjskom prostoru, kako se osvrće na svoje fizičko tijelo. Čovjek izađe izvan sebe i, takoreći, ispunjava prostor; izađe u prostor. Ali kada se prođe kroz ono što se ovdje misli, iskoračuje se iz samog

prostora; prostor prestaje imati bilo kakvo značenje za njega; napušta se prostor i tada je samo u vremenu. Dakle, s takvim napuštanjem tijela, izraz 'ja sam izvan svog tijela' prestaje imati bilo kakvo značenje - jer 'izvan' podrazumijeva prostorni odnos. Čovjek više ne osjeća da postoji istovremeno sa svojim tijelom; sebe doživljava u vremenu. U vremenu u kojem je bio prije inkarnacije, u *prije*. I tijelo doživljava kao postojeće *poslije*. Čovjek je uistinu samo unutar strujećeg, neprekidnog vremena. I umjesto, izvana i iznutra, dolazi, prije i poslije.

Kroz ovaj način izlaženja iz vlastite tjelesnosti, čovjek je u stanju istinski prodrijeti u oblasti koje doživljavamo između smrti i ponovnog rođenja. Jer putuje se u prošlost, uranja se u život koji je doživljen prije ove zemaljske egzistencije. I ovaj zemaljski život pojavljuje se na takav način da se pitamo: što leži tamo u budućnosti, što nam se čini kao ono kasnije? Ovdje vidite precizniji opis nekih stvari koje nisam mogao detaljno objasniti na svom javnom predavanju: naime, kako se zapravo ulazi u oblasti koje se doživljavaju između smrti i novog rođenja.

Sada, ako se ovim putem izlazi iz tijela, time se vraćajući životu koji je prethodno proživljen u duhu, time se također napušta i prostor. Stoga ovo napuštanje tijela - od *sada* u ono *ranije* - posjeduje daleko veći stupanj nutrine nego drugo napuštanje, a za istraživača duha ovo napuštanje tijela opisano sada, doista ima beskonačno veći značaj od onog opisanog jučer, koje uključuje napuštanje prostora. Jer ono što se tiče istinski duboke nutrine duše, može se istinski shvatiti samo na način opisan danas. I ovdje bih želio početi navođenjem jednog primjera, iz kojeg ćete vidjeti kako se mora pokušati prodrijeti u intimnosti i suptilnosti ljudskog života.

Ovdje u našim fizičkim tijelima, živimo naše fizičke živote. Koristimo svoja osjetila, opažamo svijet, upoznajemo svijet, u njemu osjećamo, i kroz naše djelovanje u ovom svijetu pokušavamo sebi dati vrijednost; djelujemo svjesno kroz naša tijela. Tako se odvija život, tako se odvija utoliko što pripadamo fizičkom planu. Ali za svakog čovjeka koji istinski želi iskusiti svoje ljudsko dostojanstvo, mora postojati viši život; i oduvijek je postojao viši duševni život. Religije, koje su ljude ispunjavale višim životom, oduvijek su postojale. U budućnosti, ljude će ispuniti takvim višim životom znanost duha. Što želi taj viši život? Što želi ovaj viši život, koji u mislima, osjećajima i senzacijama nadilazi ono što fizička razina može ponuditi, što za neke postoji samo u nejasnim slutnjama u sferi religije, za druge u jasno definiranim obrisima znanosti duha - što nadilazi ono što osjetila mogu percipirati, što čovjek može misliti svojim razumom vezanim za mozak, što čovjek može postići svojim tijelom u svijetu?

Ljudska duša žudi za duhovnim životom. Osjetiti duhovni život u sebi, znati nešto o takvom duhovnom životu koji nadilazi fizički život, ono je što istinski ljudima daje dostojanstvo. Moglo bi se reći: sve dok čovjek prebiva u fizičkom

tijelu, nastoji uzdići svoje dostojanstvo, osjetiti svoju pravu svrhu kroz život koji zamišlja kao da se proteže izvan fizičkog svijeta, kroz osjećanje, spoznavanje duhovnog svijeta. Uperite pogled u duh, osjetite da duhovne sile prožimaju fizički svijet: to je u biti raspoloženje koje bi religijski život i srodne stvari trebali dati čovjeku. A briga odgojitelja koji ozbiljno shvaća dijete u razvoju, bit će osigurati da to dijete ne odrasta živeći isključivo u vanjskim, materijalnim konceptima, već da ga približi konceptima nadosjetilnog svijeta.

Nazovimo sada, bez namjere da naglasimo uskost ili dogmatska ograničenja religijskih sustava, ono što izvlači ljude iz ovog fizičkog svijeta, religijom, i za razliku od onoga što smo upravo opisali kao putovanje ljudske duše izvan rođenja i začeca, u duhovni svijet koji prethodi zemaljskom životu, gdje je duša također izvan prostora, zapitajmo se: postoji li, između smrti i novog rođenja u svijetu, u koji ulazimo kako smo opisali, nešto što bi se moglo nazvati religijom tog duhovnog carstva? Postoji li tamo nešto što bi se moglo usporediti s religijskim životom na Zemlji? Već smo detaljno opisali, i nastaviti ćemo opisivati, procese koje čovjek doživljava između smrti i novog rođenja. Ali sada se pitamo: postoji li nešto poput religije u ovom duhovnom životu? Nešto, za što se može reći: što se može usporediti s iskustvima koja opisujemo za duhovni svijet, na isti način na koji stoje reference za nadosjetilni svijet u svakodnevnom životu na fizičkom planu?

Svatko tko izađe iz svog tijela na opisani način, dolazi do spoznaje da nešto poput religioznog života postoji i tamo u zemlji duha. I dovoljno čudno, dok čovjek sve doživljava u zemlji duha što ima oko sebe, duhovna bića i duhovne procese, na isti način na koji doživljava fizička bića i fizičke procese ovdje, ondje, kroz ovaj život, ili barem u velikom dijelu između smrti i novog rođenja, stalno ima pred sobom, poput snažne duhovne strukture, sliku ljudskog ideala. Ovdje na Zemlji sve što nadilazi čovjeka imamo kao religiju. Međutim, ljudski ideal, ono je što imamo u duhovnom svijetu kao religiju. Čovjek uči razumjeti, da su razna bića različitih duhovnih hijerarhija udružila svoje namjere i snage, da bi kozmički tok pokrenuli u tom smjeru, na način opisan u mojoj 'Skici tajne znanosti'. Bogovi su zamislili ljudski ideal kao cilj svog stvaranja, točnije, ne onaj ideal koji se manifestira kao fizički čovjek sada, već kao najviši ljudski duševno-duhovni život koji bi se mogao manifestirati u potpuno razvijenom potencijalu ovog fizičkog čovjeka.

Dakle, kao cilj, kao najviši ideal, kao religija bogova, slika čovječanstva lebdi pred bogovima. I kao na dalekoj obali božanstva, za bogove lebdi hram, predstavljajući sliku božanskog bića u ljudskom obliku kao najviše umjetničko postignuće bogova. I neobično je to, da dok je čovjek u zemlji duha između smrti i ponovnog rođenja, on tamo postupno postaje sve zreliji, spreman gledati ovaj hram čovječanstva, ovaj uzvišeni ideal čovječanstva. I dok ovdje na Zemlji, religiozni život doživljavamo kao nešto što mora biti naš

vlastiti slobodni čin, nešto što moramo crpiti iz sebe, da je čak moguće da materijalistička sklonost poriče religiozno, suprotno je istinito u zemlji duha između smrti i novog rođenja. Što više živimo u drugoj polovici vremena između smrti i novog rođenja, to jasnije najviši ljudski ideal, božanski cilj svijeta, stoji pred nama, toliko jasno da ga ne možemo previdjeti, tako da je uvijek pred našim duhovnim pogledom. Ovdje na Zemlji, čovjek može ne biti religiozan, jer njegova duša može previdjeti duh u odnosu na fizičko. Tamo preko je nemoguće, da čovjek ne vidi božanski cilj; on mu je nedvosmisleno jasan. Dakle, posebno u drugoj polovici života, između smrti i novog rođenja, kao na obali egzistencije, to jest, na obali struje vremena - shvatite sve ove izraze sada na način da se bavimo vremenom izvan prostora - tamo stoji ideal čovječanstva. Religija spoznaje ne može tamo postojati; jer čovjek mora znati što predstavlja religijski sadržaj. Ono što sam upravo opisao, tamo je religijski sadržaj. U tom smislu, nitko ne može ne biti religiozan, nemati pred sobom religiozni ideal zemlje duha. Jer on stoji sam za sebe, cilj je bogova i predstavljen je kao najmoćnija, najveličanstvenija imaginacija, kada uđemo u drugu polovicu našeg života između smrti i novog rođenja. Ali čak i ako tamo ne možemo razviti religiju znanja, ipak pod vodstvom duhovnih bića koji djeluju u ime ljudi, razvijamo vrstu religije.

Iako se prepoznavanje, promatranje, ne mogu naučiti, jer su samorazumljivi, naša volja, naš voljni osjećaj, naša osjećajna volja, u drugoj polovici života između smrti i novog rođenja, moraju se potaknuti kako bismo istinski težili prema onome što promatramo. Božanska volja i božanski osjećaj ulijevaju se u naš voljni osjećaj, i osjećajnu volju, tako da u drugoj polovici naših života između smrti i novog rođenja, biramo put u tom smjeru. Svi izrazi su doista neadekvatni za ovu potpuno drugačiju vrstu života, ali izraz se može koristiti: ovdje nas uče u odnosu na naš intelekt; tek kada učenje prođe kroz predodžbu, ovdje na Zemlji nastavlja utjecati na naše osjećaje. Tamo je tako da, nakon što se prođe vremenska točka - koju ću kasnije opisati - koja se nalazi na pola puta između smrti i novog rođenja, nakon što se prođe ono što sam u svojoj posljednjoj misterijskoj drami 'Buđenje duše' nazvao ponoćnim satom, u početku postoji određena tupost, čak i u pogledu volje i osjećaja, prema onome što stoji poput veličanstvenog hrama u daljini vremena. Tu božanske sile osvjetljavaju i griju naše duševne sposobnosti: to je lekcija koja se izravno obraća našoj nutрини, i manifestira se na takav način da sve više stječemo sposobnost da istinski želimo ići putem prema onome što doživljavamo kao ideal. Dok u fizičkom životu možemo stajati pred učiteljem ili odgajateljem, a oni mogu stajati pred nama, ipak u osnovi osjećamo kao da nam izvana govore u srca, osjećamo da naši duhovni odgajatelji viših hijerarhija, obrazujući nas kako sam upravo opisao, svojim vlastitim moćima puštaju da teku izravno u našu nutrinu. Zemaljski odgajatelji nam govore; duhovni odgajatelji u životu između smrti i novog rođenja daju svoj život našim dušama obrazujući nas duhovno i religiozno. I

tako ih sve više osjećamo u sebi, te odgajatelje iz viših hijerarhija; osjećamo se sve intimnije povezani s njima. Kroz to naš unutarnji život jača i učvršćuje se. Bogovi te sve više prihvaćaju; bogovi sve više žive u tebi i pomažu da iznutra postaneš jači! To je temeljni osjećaj koji prožima ovaj život između smrti i ponovnog rođenja, posebno njegovu drugu polovicu.

Dakle, vidimo kako je sve u ovom životu osmišljeno tako da se naša iskustva odvijaju izravno u dubinama naših vlastitih duša. Sada, dok nas uče bogovi, dolazimo do određene točke u našem iskustvu između smrti i novog rođenja. Dolazimo do ključne točke. Rekao bih da u dalekoj budućnosti naziremo ideal čovječanstva; ali moći koje nam mogu usaditi ovi božanski duhovni učitelji, ovise o tome što smo od sebe stvorili tijekom naših inkarnacija, tijekom naših prethodnih života. I tako, dok živimo svoj put od ponoći svijeta, točno na sredini između smrti i novog rođenja, i dok nastavljamo živjeti sve dalje u vremenu, videći ideal čovječanstva u najdaljoj budućnosti, konačno dolazimo do točke, krajnje perspektive za ideal čovječanstva. Ali stojimo na ovoj točki, gdje sada moramo reći sebi - zapravo to ne kažemo sebi, mi to doživljavamo potpuno iznutra, ali to moramo izraziti riječima običnog života: božanske duhovne sile djelovale su na tebe, postaju sve više unutarnje u tvojoj duši, sada žive u tebi; ali sada si na točki gdje se više ne možeš prožimati tim silama, jer, morao bi biti daleko savršeniji ako bi želio ići dalje od ove točke.

I sada dolazi ključna prekretnica. U ovom trenutku, približava nam se teško iskušenje! Bogovi su dobro mislili s nama; u međuvremenu su nam dali sve što su nam mogli dati, učinili su nas što jačima, s obzirom na snagu koju smo do sada stekli u životu. Ta snaga, koju su nam bogovi dali, je u nama, a iskušenje se približava govoreći nam: da, sada možeš slijediti ove bogove, sada možeš pustiti da sve što jesi teče u moći koje su ti bogovi dali; možeš ući u duhovne svjetove. Jer bogovi su ti dali toliko toga.

Čovjek se može potpuno produhoviti: ta je perspektiva pred njim. Ali to se može učiniti samo skretanjem s puta prema velikom idealu čovječanstva, silaskom s puta. Drugim riječima, čovjek kreće na put u duhovno svjetove, noseći u duhovne svjetove sve svoje nesavršenosti. Tamo bi se one preobrazile u savršenstva. I doista bi. Moglo bi se ući s nesavršenostima; bio bi s njima, dok bi bio biće koje prožimaju božanske sile. Ali to biće bi se moralo odreći potencijala koji posjeduje, potencijala koji nije razvilo trenutno na svom putu, potencijala koji ukazuje na smjer velikog ideala čovječanstva; moralo bi se toga odreći. Svaki put prije nego krenemo u zemaljsku inkarnaciju, suočavamo se s iskušenjem da ostanemo u duhovnom svijetu, da uđemo u duhovnu oblast i dalje se razvijamo s onim što već jesmo, što je sada potpuno božansko, i da se odrekujemo onoga što mi, kao ljudska bića, možemo postati na putu prema dalekom religioznom idealu božanskog

duhovnog svijeta. Javlja se iskušenje da prestanemo biti religiozni u odnosu na zemlju duha.

Iskušenje je tim veće, jer ni u jednom trenutku razvoja čovječanstva Lucifer nema veću moć nad ljudima nego u ovom trenutku kada im šapuće: iskoristite priliku sada, možete ostati u duhu, sve što ste razvili možete prenijeti u svijetlo duha! Da bi duša zaboravila, koliko je to moguće, ono što postoji kao potencijal, što stoji tamo u dalekom hramu na dalekoj obali vremena.

U sadašnjem stanju, čovječanstvo ne bi moglo odoljeti iskušenju Lucifera, da duhovi, čiji je Lucifer protivnik, sada ne preuzimaju stvari ljudi. I tako počinje bitka između bogova koji čovječanstvo vode prema njegovom idealu, koji ispovijedaju religiju bogova, i Lucifera, za ljudsku dušu. Rezultat ove bitke je da je arhetip koji je čovječanstvo formiralo za svoju zemaljsku egzistenciju, izbačen iz vremena u prostor, magnetski privučen egzistencijom u prostoru. To je ujedno i trenutak kada se događa ta magnetska privlačnost kroz roditeljski par, kada se čovjek smješta u prostorne sfere, stječući s njima srodstvo. Ali kroz to, sve oko čovjeka što bi ga moglo navesti da ostane isključivo u duhovnom svijetu, je prikriveno. I to prikrivanje se izražava upravo u njegovom obavijanju fizikalnošću. Ljudi su smješteni unutar fizikalnosti, tako da ne vide ono što im Lucifer namjerava predstaviti. A kada su obavijeni tjelesnim ovojem, i svijet percipiraju kroz svoja tjelesna osjetila i tjelesni razum, ne vide ono čemu bi inače težili u duhovnom svijetu, zavedeni od strane zavodnika. Oni to ne vide; ovaj svijet duhovnih bića i procesa percipiraju izvana, onako kako se otkrivaju osjetilima i razumu vezanom za mozak. I dok je u osjetilnom tijelu, njihov razvoj preuzimaju duhovi koji ga pokreću naprijed.

A sada se zapitajmo: koliko se toga, između rođenja i smrti, događa u nama u podsvjesnim dubinama naših duša, koliko se toga događa u nama bez našeg znanja? - Kad bismo sve morali postizati svjesno, ne bismo mogli ići kroz cijelu zemaljsku egzistenciju. To sam već istaknuo u svojoj knjizi 'Duhovno vodstvo svijeta i čovječanstva': kada čovjek uđe u fizičku inkarnaciju, prvo mora oblikovno raditi na svom mozgu i živčanom sustavu. Radi, ali to čini nesvjesno. Sve je to izraz mudrosti daleko veće od one koju ljudi mogu shvatiti svojim osjetilnim razumom. U nama, između rođenja i smrti, prebiva mudrost koja postoji iza svijeta koji percipiramo svojim osjetilima i o kojem razmišljamo svojim intelektom vezanim za mozak. Ta mudrost postoji iza njega; od nas je skrivena između rođenja i smrti. Ali ona vlada, tka i djeluje u nama u podsvjesnim dubinama duše i mora, takoreći, preuzeti odgovornost za poslove ljudi iz tih podsvjesnih dubina, jer ljudi moraju privremeno biti uklonjeni od vizije koja bi bila primamljiva. U inače normalnim okolnostima, bez pažljive upute iz duhovnog svijeta, ako nas Čuvar praga ne bi spriječio da nazremo duhovne sfere, bili bismo u

iskušenju, korak po korak, tijekom cijelog života da napustimo svoje još nesavršene, svoje još ne u potpunosti razvijene ljudske sposobnosti, i da slijedimo uspon u duhovne svjetove, ali s našim nesavršenostima. Vrijeme našeg zemaljskog života nam je potrebno, da bismo se oslobodili iskušenja Lucifera tijekom ovog razdoblja.

Do izvjesnog vremena kada budemo izvedeni izvan prostora, Lucifer nema moć, još uvijek postoji mogućnost napretka, ali on stiže upravo u trenutku kada smo došli do točke odluke. Kroz naš prethodni život ne možemo napredovati, stoga želimo skrenuti sa svojim nesavršenostima i ostati u duhovnom svijetu. Bogovi napretka, čiji je Lucifer protivnik, štite nas od toga odvođeci nas iz ovog duhovnog svijeta, zaklanjajući nam ga, i provodeći, iza naše svijesti, ono što nam se mora dogoditi od unutar ovog duhovnog svijeta.

Dakle, tu smo kao ljudska bića u svijetu, sa svojom sviješću u našim fizičkim tijelima, i kažemo si: hvala vam, bogovi! Ostavili ste nam mogućnost da o svijetu znamo onoliko, koliko je dobro za nas. - Jer ako bismo gledali dalje od praga onoga što čini naš horizont svijesti, u svakom bi trenutku bili suočeni s opasnošću da ne postignemo cilj čovječanstva. Iz tog svjetlijeg, višeg stanja svijesti u kojem postojimo između smrti i novog rođenja, gdje smo okruženi duhovnim svjetovima i duhovnim bićima, gdje smo u duhu, morali smo biti preneseni u svijet prostora, kako bi nam, u svijetu prostora, svijet koji ne bismo mogli podnijeti bio zastrt dok ne prođemo kroz vrijeme između rođenja i smrti - vrijeme u kojem smo, uklanjanjem iz duhovnog svijeta, činjenicom da tijekom tog vremena ovaj duhovni svijet nije utjecao na nas, da su nas okruživale samo materijalne stvari, dobili novi poticaj prema dalekim ciljevima ideala čovječanstva. Jer kroz cijelo vrijeme koje živimo na Zemlji, tijekom kojeg naša svijest ne opaža duhovni svijet, božanski duhovi koji nas pokreću naprijed, sada djeluju u nama, neometani našom sviješću, neometani našim iskušenjem da slijedimo Lucifera. I oni nam ulijevaju toliko snage da, kada prođemo kroz vrata smrti, možemo malo dalje napredovati prema idealu čovječanstva.

Ono na što sam aludirao ovim riječima, još je jedna misterija koja leži iza egzistencije ljudi. I mislim da je dobar uskrnsni osjećaj pogledati one aspekte života koji se postižu kroz unutarnje transcendiranje fizičkog tijela, gledati na odnos, života između smrti i novog rođenja, i života koji potom dobivamo u fizičkom tijelu. Tu promatramo ovaj život između smrti i novog rođenja, i postajemo svjesni vodstva dobrih božanskih duhovnih bića koja nam pomažu ići naprijed. Kao što u duhu gledamo u svoju prošlost, gledamo u ta božanska duhovna bića i sada razumijemo da nam je ovo naše jastvo u tijelu između rođenja i smrti, darovano od strane bogova kako bi nam bogovi neko vrijeme mogli osigurati daljnji razvoj, bez potrebe da sami nešto učinimo. Dok percipiramo svijet, dok mislimo u svijetu, osjećamo u njemu, imamo volju u njemu, dok pohranjujemo svoja sjećanja kako bismo imali

koherentno biće u fizičkoj egzistenciji, iza svega toga, iza ovog našeg svjesnog života, djeluju božanska duhovna bića. Ona vode naprijed struju vremena. Pustila su nas u prostor kako bismo u ovom prostoru, imali upravo onoliko svijesti koliko nam ovi bogovi smatraju dobrim dopustiti, ako žele nastaviti voditi naše sudbine, iza ove svijesti, prema velikim idealima čovječanstva, prema idealima religije bogova.

Gledajući u svoju nutrinu na ovaj način - prema tom unutarnjem koje, u normalnim životnim okolnostima, ne možemo ni percipirati ni istražiti svojom svijesću - pokušajmo prodrijeti u sebe s osjećajem: u tebi živi nešto što ne možeš shvatiti normalnim moćima ljudskog života, ali što je tvoja najdublja duševna nutrina; pokušajmo postati svjesni toga u sebi, te dublje, skrivene duševnosti, a zatim pokušajmo postati svjesni kako, u tom duševnom kojeg sami ne vodimo, vladaju bogovi, Bog u nama vlada: tada ćemo steći ispravan osjećaj za Boga koji u nama vlada. I upravo zbog pojavljivanja takvog osjećaja, takvog ispravnog uskrsnog osjećaja, želio sam danas izgovoriti ove riječi, ne toliko zbog njihovog teorijskog sadržaja.

Ako se - klanjajući se onome što se duši predstavlja, kada ona, takoreći, iskorači iz sebe u prostor, ispunjavajući taj prostor - ova duša zna, može naučiti: rođen sam od božanskog - tada, kroz ono što je danas rečeno, može produbiti to znanje: sa svime što znam, sa svime što je u mojoj duši dostupno u percepciji, mišljenju, osjećanju i volji, rođen sam iz dubljeg duševnog, iz tog duševnog u meni, koje je još uvijek kod božanskog, koje teče u struji vremena, ali teče s božanskim. Možemo otkriti znanje koje se može izraziti u mnogo dubljem smislu od onog na koji se mislilo jučer na kraju naših razmatranja. Kao rezultat naših razmatranja, možemo predstaviti riječ u daleko dubljem smislu: od Boga smo rođeni. Jer otkrivamo da se ova duša, sa svime što može znati o sebi, u svakom trenutku rađa iz božanskog, tako da u svakom trenutku, svoje najdublje biće možemo ispuniti ovime: od Boga smo rođeni.

Ex deo nascimur.

TREĆE PREDAVANJE

Beč, 11. travnja 1914.

Prvo, danas moramo skrenuti pozornost na neke pozitivne rezultate okultnih istraživanja, koji su s jedne strane vrlo prikladni da nas uvedu u biće čovjeka, ali s druge strane nam pokazuju koliko je čovjek u svijetu uistinu složeno biće. Ali možemo li misliti drugačije, nego da čovjek u svijetu postoji kao uistinu složeno biće kada uzmemo u obzir da je prava slika idealnog čovjeka, ono što čovjek može postati kada istinski razvije sav svoj inherentni potencijal, u biti sadržaj religije bogova i da, u osnovi, sva duhovna bića različitih hijerarhija koja susrećemo povezane s ljudskom prirodom, rade od unutar kozmosa zajedno na izgradnji čovjeka, kao i smisla ovog kozmosa!

Prvo što treba reći, jest da percepcijama koje primamo iz vanjskog svijeta, onakve kakve se pojavljuju u našoj svijesti, zapravo primamo samo mali dio onoga što u nas struji. Dok stojimo u fizičkom svijetu, naši osjetilni organi su otvoreni, naš intelekt je vezan za naš mozak i živčani sustav, promatrajući svijet i pokušavajući objasniti što nam na taj način dolazi, samo mali dio onoga što juri prema nama dopire do naših predodžbi, samo mali dio istinski ulazi u našu svijest. U svijetlu i boji, u zvuku i tako dalje, sadržano je mnogo više nego što smo svjesni. Vanjska, materijalistička fizika, u svom dječjem svjetonazoru, govori o materijalnim procesima iza boja, iza svjetlosti i tako dalje, vibracijama atoma i slično. To je doista, moglo bi se reći, dječji svjetonazor. Jer u istini, događa se sljedeće.

Ljudsku percepciju moramo promatrati vidovitim uvidom, jer samo iz takvog promatranja stvarnog procesa percepcije, može proizaći razumijevanje odnosa između ljudi i njihove okoline, čak i ako ostanemo isključivo na fizičkom planu. Nešto vrlo neobično se otkriva kada se proces percepcije promatra vidovito. Recimo da nešto djeluje na naše oko; percipiramo svjetlost ili boju i stoga imamo osjet svjetlosti ili boje u našoj svijesti: izvanredna stvar koja se otkriva duhovnim istraživanjem, jest da se u biću čovjeka ne pojavljuju samo ta svjetlost i boja, već da se, kao u tragu svjetlosti i boje, istovremeno s našim osjetom svjetlosti i boje, susrećemo s nekom vrstom leša svjetlosti i boje. Naše oko uzrokuje da imamo osjet svjetlosti i boje. Stoga bi se moglo reći: svjetlost ulazi i priprema nas za osjet svjetlosti, ali gledajući dublje u svoje biće, otkrivamo da dok svjetlost prebiva u našoj svijesti, naše ljudsko biće je prožeto nečim što mora umrijeti unutar tog bića kako bismo mogli imati osjet svjetlosti. Ne možemo imati nikakvu percepciju, nikakav osjet izvana, bez neke vrste formacije leša, koja se probija kroz taj osjet, pojavljujući se kao u njegovom tragu. Duhovno istraživanje mora reći: gledam čovjeka, znam da sada doživljava crveno. Ali vidim da to crveno, koje živi u njegovoj svijesti, izljuje nešto iz sebe, prožima

cijelo njegovo biće, utoliko što je ušlo u kožu i na granicu eterskog tijela, ubija nešto unutra, nešto što postaje poput leša boje. Samo promislite da, zapravo, kad god se suočimo s fizičkim svijetom i otvorimo svoja osjetila, primamo leševe svih naših percepcija poput utvara, ali djelatnih utvara. Dok percipiramo vanjski svijet, nešto u nama uvijek umire. To je vrlo neobičan fenomen. I istraživač duha mora se zapitati: da, što se ovdje događa? Što je uzrok ovog vrlo neobičnog fenomena?

Moramo razmotriti pravu prirodu onoga što juri prema nama poput svjetlosti. To svjetlo ima mnogo toga iza sebe. Ono što, takoreći, svjetlost otkriva, to je samo predstraža onoga što juri prema nama. Iza svjetla, međutim, ne leži valno kretanje o kojem vanjska fizika fantazira, već iza svjetla, iza svih percepcija, iza svih dojmova, leži prije svega ono što možemo shvatiti kada svijet promatramo duhovno, kroz imaginaciju, kroz kreativne slike. U trenutku kada bismo sve vidjeli, percipirali sve što živi u svjetlu, ili u zvuku, ili u toplini, percipirali bismo, iza onoga što dolazi u našu svijest, kreativnu imaginaciju, a unutar nje, inspiraciju koja se otkriva, a unutar toga, intuiciju. Ono što dolazi u našu svijest kao osjet svjetla i zvuka, je najgornji sloj, takoreći, samo pjena, onoga što vibrira prema nama, ali unutar toga živi ono što bi, ako bi došlo u našu svijest, u nama moglo postati imaginacija, inspiracija i intuicija.

Dakle, u stvarnosti, percipiramo samo četvrtinu onoga što juri prema nama; preostale tri četvrtine prodiru u nas bez da dopiru do naše svijesti. Dakle, dok stojimo tamo i percipiramo boju, kreativna imaginacija, inspiracija i intuicija prodiru u nas, takoreći, kroz osjet boje, prodiru u nas. Ako pomnije proučimo ova tri potonja uljeza, otkrivamo da, ako bi ta imaginacija, inspiracija i intuicija, zaista ušle u naš organizam na način kako pokušavaju prodrijeti kroz osjetilnu percepciju, imale bi takav učinak da bi, čak i tijekom naše zemaljske egzistencije između rođenja i smrti, u nama probudile onu vrstu duhovnosti koju sam jučer naznačio kao moguću posljedicu iskušenja Lucifera. Te imaginacije, inspiracije i intuicije, utjecale bi na nas na takav način da bismo se osjećali prisiljenima napustiti sve, apsolutno sve, što još uvijek postoji u nama kao predispozicije za našu težnju za dalekom budućnošću, za ljudskim idealom, i htjeli bismo se duhovno razviti sa svime onime što već jesmo. Htjeli bismo postati duhovna bića na razini savršenstva koju smo postigli kroz naše prethodne živote. U određenom smislu bismo si rekli: postati čovjekom je prevelik napor za nas; još bismo u budućnosti morali proći težak put. Napustit ćemo svaki potencijal za čovjeka koji još leži u nama. Radije bismo postali anđeli sa svim nesavršenostima koje nosimo, jer se na taj način izravno uzdižemo u duhovni svijet, na taj način produhovljujemo svoje biće. Tada ćemo, biti nesavršeniji nego što bismo ikada mogli biti u kozmosu prema našoj inherentnoj prirodi, ali ipak ćemo postati duhovna, anđeoska bića.

Ovdje možete vidjeti, opet iz primjera, koliko je važno ono što se naziva pragom duhovnog svijeta, i koliko je važno biće koje se naziva Čuvarom praga. Jer on stoji na točki o kojoj sam upravo govorio. On u našu svijest pušta samo osjet, i ne pušta ono što bi, kao imaginacija, kao inspiracija, kao intuicija, ako bi ušlo u našu svijest, u nama izazvalo neposredan poriv za produhovljenjem, onakvi kakvi jesmo, s odricanjem od svakog sljedećeg ljudskog života. To nam se mora sakriti; vrata naše svijesti su zatvorena za impuls koji prodire u naše biće. I dok prodire u naše biće bez da ga možemo osvjetliti svjetlom naše svijesti, dok mu moramo dopustiti da siđe u mračne dubine naše podsvijesti, duhovna bića čiji je Lucifer protivnik ulaze u naše biće s druge strane, i sada se u nama javlja borba između Lucifera, koji šalje sve imaginacije, inspiracije, intuicije, i onih duhovnih bića čiji je Lucifer protivnik. Uvijek bismo svjedočili ovoj borbi sa svakim osjetom, sa svakom percepcijom, da za vanjsku percepciju nije postavljen prag duhovnog svijeta, prag koji nije zatvoren samo za vidoviti pogled.

Iz ovoga možete vidjeti, što se zapravo događa u nutrini ljudske prirode. Rezultat ove borbe je ono što sam okarakterizirao kao svojevrsni leš, djelomični leš u nama. Ovaj leš je izraz onoga što u nama mora postati potpuno materijalno, poput mineralnog depozita, tako da ga ne možemo produhoviti. Da se ovaj leš nije razvio kroz borbu Lucifera i njegovih protivnika, umjesto toga u sebi bismo imali rezultat imaginacije, inspiracije i intuicije, i uzdigli bismo se izravno u duhovni svijet. Ovaj leš tvori težinu kojom nas dobra duhovna bića, čiji je protivnik Lucifer, održavaju u fizičkom svijetu, čuvajući nas na takav način da smo, takoreći, sakrili ono što se moralo u nama pojaviti kao poriv za produhovljenjem, tako da bismo, nakon ovog prikriivanja, mogli težiti istinskom idealu ljudske prirode, razvijanju sveg potencijala koji je u nama. Dakle, budući da se ovaj depozit, ovaj fantom leša formira u nama, budući da smo, percipirajući, uvijek prožeti nečim što je istovremeno leš, mi time, u činu percipiranja, u sebi ubijamo taj stalno rastući poriv za produhovljenjem. I dok se ovaj depozit formira, nastaje ono na što sam često aludirao, a što je važno razumjeti u njegovom punom značenju.

Vidite, kada gledate u ogledalo, ispred sebe imate staklenu ploču, ali biste vidjeli ravno kroz nju da nije presvučena reflektirajućim slojem. Budući da staklo ima taj reflektirajući sloj, ono reflektira ono što je ispred ogledala. Ako biste stali pred svoje fizičko tijelo, na takav način da biste doživjeli ne samo percepcije već i imaginacije, inspiracije i intuicije, koje ulaze u njega, tada biste gledali kroz fizičko tijelo i doživjeli bi osjećaj koji bi vas naveo na kažete sebi: ne želim imati ništa s ovim fizičkim tijelom; čak ga ni ne primjećujem, već se uzdižem, takav kakav jesam, u duhovni svijet. Uistinu, fizičko tijelo bi pred vama stajalo poput staklenog ogledala bez ikakvog premaza. Ali sada je fizičko tijelo prožeto ovim lešom. To je poput premaza ogledala. I sada se sve što padne na njega odražava, ali samo onako kako to percipiramo kroz naša

osjetila. Tako nastaju osjetilna opažanja. Naš konstantni leš, koji nosimo u sebi, zrcalni je premaz cijelog našeg tijela i kroz njega vidimo sebe u fizičkom svijetu. Tako postojimo kao pojedinačno fizičko biće u fizičkom svijetu. Tako ljudsko biće kompleksno percipira sebe.

Razmotrimo drugi slučaj, da ne samo da percipiramo, već i mislimo. Kada mislimo, to nisu osjetilne percepcije. Osjetilne percepcije mogu biti poticaj za mišljenje, ali stvarno mišljenje se ne događa kroz osjetilnu percepciju; događa se više unutarnje. Kada mislimo, ne ostavljamo nikakve dojmove na svom fizičkom tijelu svojim mišljenjem, ali dojmove ostavljamo na svom eterskom tijelu. Međutim, pri mišljenju u nas ne ulazi sve što leži u mislima. Kad bi u nas ušlo sve što leži u mislima, onda bismo svaki put kad mislimo, prvo osjetili mnoštvo živih elementarnih bića kako pulsiraju u nama; osjećali bismo se potpuno živima iznutra. Jednom sam u Münchenu rekao: kad bi netko doživio misli kakve uistinu jesu, u takvom spletu misli bi se osjećao kao u mravinjaku; sve bi bilo život. U ljudskoj misli ne opažamo taj život jer, opet, samo njihova pjena, takoreći, dolazi do naše svijesti i tvori sjenovite slike misli koje se u nama pojavljuju kao naše mišljenje. Nasuprot tome, ono što prožima misli kao žive sile, spušta se u naše etersko tijelo. Ne opažamo živa elementarna bića koja vrtlože u nama; radije, u mislima opažamo samo ekstrakt, nešto poput sjene. Ali drugo, sam život, ulazi u nas i time nas prožima na takav način da se u našem eterskom tijelu javlja nova borba, sada borba između duhova napretka i Ahrimana, ahrimanskih bića. A izraz te borbe je da se misli ne odvijaju u nama kao što bi se odvijale u nama da su živi entiteti. Kad bi se odvijale onakve kakve uistinu jesu, osjećali bismo se u životu bića misli: kretali bi se naprijed i natrag - ali to ne opažamo. Umjesto toga, naše etersko tijelo, koje bi inače bilo potpuno prozirno, postaje, takoreći, neprozirno; rekao bih da postaje poput dimljenog topaza, koji je prožet tamnim slojevima, dok je kvarc potpuno proziran i čist. Dakle, naše etersko tijelo prožima duhovna tama. Ono što prožima naše etersko tijelo je naša riznica sjećanja.

Riznica memorije nastaje jer se u našem eterskom tijelu, kroz spomenute procese, misli zrcale, takoreći, ali sada reflektirane u vremenu, do točke do koje se sjećamo u fizičkom životu. To su reflektirane misli, koje imamo u sjećanju, misli reflektirane iz vremena. Ali duboko u našem eterskom tijelu, iza sjećanja, dobra božanska duhovna bića, čiji je protivnik Ahriman, djeluju, stvarajući, izgrađujući one sile koje mogu oživjeti ono što je umrlo u fizičkom tijelu kroz gore opisane procese. Dakle, dok se u našem fizičkom tijelu stvara leš - stvaranje koje se mora dogoditi jer bismo inače imali poriv da se produhovimo sa svim nedostacima koje nosimo - u eterskom tijelu se budi nešto poput životne sile. Tako da se ono što je ubijeno, može istinski ponovno roditi u budućnosti.

Ali sada istinski razumijemo značaj, 'prije', i 'poslije'. Kad bismo u našoj neposrednoj sadašnjosti djelovali na temelju imaginacija, inspiracija i intuicija, koje ulaze u nas, slijedili bismo Lucifera i produhovili se. Ali bacajući ih u budućnost, ne manifestirajući ih sada, već ih čuvajući kao sjeme za budućnost, one ponovno dobivaju svoju pravu suštinu. Ono što bismo zlouporabili u sadašnjosti, koristit ćemo u budućnosti, nakon što prođemo kroz vrata smrti, da iz duhovnog svijeta, za sebe izgradimo novi život. Ono što bi nas, ako se koristi u fizičkom svijetu, vodilo da se sa svim našim nedostacima produhovimo, nakon smrti nas kao sila vodi povratku u fizički zemaljski život. Dakle, stvari u različitim svjetovima funkcioniraju u različitim smjerovima.

Tako je s našim mišljenjem. A sada razmotrimo naš osjećaj, ono što nosimo u sebi kao unutarnji osjećaj, kao unutarnji osjet, nije ono što bi zapravo moglo biti, prema cijelom svom unutarnjem biću. Ono što nosimo u sebi kao osjećaj, ono što dolazi u našu svijest kao osjećaj, zapravo je samo sjena onoga što istinski živi u nama, jer u našem osjećaju također živi duhovno biće. Ako se sjetite onoga što sam rekao na prvom predavanju, osjetit ćete da duhovna bića, koja su u osnovi cijelog planetarnog sustava, žive u njemu, jedino što ne dolaze u našu svijest. Osjećaj, kakvog znamo, dolazi u našu svijest, drugi ostaje izvan naše svijesti. Što zapravo znači: drugi ostaje izvan naše svijesti? Uistinu je vrlo teško u običnom jeziku pronaći riječi koje precizno karakteriziraju te stvari. Kao što moramo reći: percepcija i misao u nama stvaraju nešto što je u biti kao ubijeno - iako je u mišljenju, kroz protudjelovanje, istovremeno vrsta procesa poticaja prema nečemu što će živjeti u budućnosti - tako moramo reći i: svaki osjećaj koji prebiva u nama, svaki osjećaj koji se u nama javlja, zapravo se ne rađa u nama u potpunosti, ne nastaje u potpunosti. Kad bi sve u nama, što prebiva kroz naš osjećaj, izronilo, onda bi nas ono što živi u osjećaju zaokupilo na potpuno drugačiji način, osnažilo na potpuno drugačiji način. Ono što leži iza osjećaja, ono što osjećaj čini živim bićem, bićem čiji se život hrani cijelim planetarnim sustavom, ne izlazi izravno. Osjećaj, pak, izranja iz nas samo poput sjene onoga što on uistinu jest. To znači da kada čovjek jednom uđe u svoj svijet osjećaja s dubljim univerzalnim iskustvom, sa svakim osjećajem osjeća nešto nezadovoljavajuće. Sa svakim osjećajem osjeća da bi se mogao pojačati, da bi se mogao jače pojaviti. Naime, mora se imati nešto poput iskustva tajnosti osjećaja: mogao bi nam otkriti mnogo više što se u njemu krije; skriva nešto od onoga što živi u nama, što prebiva u dubini duše i što se samo napola pojavljuje.

Kada se okrenemo svojoj volji, svemu u nama što može biti htijenje i volja, to je tu, samo u većoj mjeri, baš kako je i s osjećajem. Osim što iza volje stoji duhovno biće, temeljno biće, koje zapravo živi u Suncu. Ne samo ono što živi u planetima, već ono što živi u cijelom Suncu, također živi i unutar volje. Ali ostaje skriveno. Volja je još manje potpuno rođena od osjećaja. Volja bi nas

prožimala na potpuno drugačiji način kada bi sve što leži u njoj istinski izašlo na vidjelo u našoj svijesti. Samo, najudaljenija površina volje istinski dolazi do izražaja, samo najpovršniji, pjenasti oblici volje. Ostatak nam ostaje skriven. I zašto nam cijeli svijet, u osnovi, ostaje skriven u osjećajima i volji? Jer ono što nam ostaje skriveno, ako se gleda s fizičkom plana, bilo bi nepodnošljivo. S fizičke ravnine, činilo bi se kao nešto što bismo htjeli odbiti, nešto od čega bismo se htjeli okrenuti.

Ono što živi i nije rođeno u osjećajima i volji, to je karma u nastajanju. Recimo, da odaberemo konkretan primjer, osjećamo neprijateljsku emociju prema nekome. Da, ono što nam dolazi u svijest u toj neprijateljskoj emociji samo je vanjska igra valova. Unutar nje leže sile koje se šire cijelim planetarnim sustavom. Ali ono što nam ostaje skriveno upravo je ono što nam govori: kroz svoj neprijateljski osjećaj, u sebe usađuješ nešto nesavršeno, nešto što moraš uravnotežiti. - U trenutku kada bi ono što živi ispod izbilo na površinu, pred nama bi se pojavila slika onoga što, u karmi, mora uravnotežiti neprijateljske osjećaje. I ujedinili bismo se s Luciferom i Ahrimanom kako bismo spriječili to uravnoteženje, jer bismo sudili s gledišta fizičkog plana. Ali na ovom fizičkom planu to je skriveno od nas; Čuvar praga to skriva od nas iz jednostavnog razloga što o tim stvarima, koje nisu rođene u našim osjećajima ili našoj volji, možemo suditi samo kada živimo u duhovnom svijetu između smrti i novog rođenja. Tamo želimo ono što inače nikada ne bismo željeli; tamo želimo da ono što odgovara neprijateljskom raspoloženju bude istinski uravnoteženo, jer tamo imamo istinski interes za sadržaj religije bogova, za savršeni ideal čovječanstva, koji nas nastoji učiniti savršenim ljudskim bićima. Znamo da ono što je uzrokovano neprijateljskim osjećajem mora biti uravnoteženo suprotnom silom. Mora se sačuvati za budućnost nakon smrti, i tek tada se može roditi ono što je nerođeno u našim osjećajima i našoj volji.

Sada, vidite, predstavio sam, rekao bih, četverostruki aspekt jezgre ljudske duše. Ono što ostaje nerođeno od našeg osjećaja živi u astralnom tijelu; ono što ostaje nerođeno od volje, živi u 'Ja'. Dakle, percipirajući vanjski svijet imamo nešto poput fantomskog fizičkog leša u sebi, što je zapravo zrcalni premaz za naše fizičko tijelo. U sebi imamo depozit, neku vrstu zamračenja fizičkog tijela. U astralnom tijelu imamo što se ne rađa u vremenu između rođenja i smrti, i imamo nešto u našoj volji što se ne rađa u ovom vremenu. - Ova četverostrukost, koju čovjek u sebi nosi, mora se sačuvati za vrijeme između smrti i novog rođenja. Ali ona živi u nama kao jezgra naše duše, s istom sigurnošću kao što sjeme za sljedeću godinu leži u biljci. Vidite, dakle, da ne samo da možemo općenito govoriti o jezgri duše, već tu jezgru duše čak možemo shvatiti u njezinoj četverostrukosti. Ako recimo, u sebi nosimo osjećaj koji nam uzrokuje nelagodu, posebno iznutra, ako nismo sasvim u miru sa svojim životima, to se događa zato što se pritisak vrši iz nerođenog dijela naših osjećaja na svjesni dio. Kako se taj pritisak može održati?

Doista, vidite, taj pritisak je nešto čijoj je opasnosti u osnovi čovjek stalno izložen. Jer ono što sam upravo opisao, utoliko što se odnosi na osjećaj i volju - to jest na ono što istinski predstavlja naš unutarnji život duše u smislu prvog predavanja - upravo je ono što nas dovodi u unutarnji nesklad. Kad bi postojao pravi sklad između urođenog dijela osjećaja i volje, i onoga što ostaje izvan praga svijesti, kad bi postojala ravnoteža, pravi sklad, kretali bismo se kroz ovaj osjetilni svijet kao zadovoljne i sposobne osobe. Tu leži korijen svakog unutarnjeg nezadovoljstva. Kad netko doživi unutarnje nezadovoljstvo, ono proizlazi iz pritiska podsvjesnog dijela osjećaja i volje.

Sada moram dodati nešto onome što sam raspravljao, da se, s obzirom na uvjete koje sam upravo opisao, biće čovjeka doista promijenilo tijekom njegova razvoja. Stvari su upravo onakve kakve sam ih sada opisao, zapravo, u naše vrijeme. Nisu uvijek bile takve. U ranijim razdobljima ljudskog razvoja, recimo tijekom drevne perzijske, egipatske i indijske epohe, bilo je drugačije. Percepcije su pritjecale na potpuno isti način, a te su percepcije sadržavale imaginacije, inspiracije i intuicije, ali u ranijim vremenima te imaginacije, inspiracije i intuicije, nisu bile toliko neučinkovite na ljude kao danas. Nisu potpuno umrtvljivale unutarnje fizičko ljudi, nisu ostavljale tako gust mineralni otisak, to je proizlazilo iz činjenice da je u tim ranijim vremenima nešto nastalo s druge strane - iz osjećaja i volje - kada su pod određenim uvjetima percepcije dolazile izvana. Ako se vratimo, naprimjer, u ranija vremena egipatske i babilonske kulture i razmotrimo ljude tamo, ti su ljudi percipirali sasvim drugačije. Svakako su, baš kao i mi, stajali u odnosu na vanjski svijet, ali njihova su tijela bila organizirana na takav način, da imaginacije skrivene u osjetilnim percepcijama, nisu imale potpuno uništavajući učinak, već su pritiskale prema njima s određenom vitalnošću. Budući da su tako živo pritiskale, u nutrini ljudi su izazivale protusliku onoga što nam sada ostaje potpuno skriveno u 'Ja' i astralnom tijelu. Duhovna bića Sunca i planetarnog sustava gurala su od iznutra, odražavajući, takoreći, ono što je bilo oživljeno imaginacijom. Dakle, za pripadnika starije egipatske i babilonske kulture postojala su u određena vremena, percepcije kada je, gledajući prema van u fizički svijet, ne samo primao fizičke percepcije kakve mi imamo, već kada bi one oživjele. Znali su da nešto leži iza njih, nešto što je oživljeno u imaginaciji. Stoga još nisu bili toliko glupi da posumnjaju, poput naših današnjih fizičara, da se iza tih percepcija kriju materijalne vibracije atoma, već su znali da je iza njih život, i iz njih su se, zračeći natrag, pojavljivale slike živog zvjezdanog neba, čak i Sunca. To je bilo posebno snažno tijekom perzijske kulture, gdje je, u vanjskoj percepciji, zaista sjalo nešto poput unutarnje duhovne moći Sunca - Ahura Mazdao!

Ako se vratimo u još ranija vremena, nalazimo da je ova međuigra, ova konvergencija unutarnjeg i vanjskog svijeta, mnogo izraženija. To danas više nije moguće, ali zamjena može postojati, i ovdje dolazimo do točke gdje ćemo,

rekao bih, istinski razumjeti naš zadatak unutar antropozofskog svjetonazora iz same prirode stvari. Zamjena se mora stvoriti. Stojimo pred vanjskim svijetom sa svojim percepcijama. O njemu razmišljamo, dok nam dio ovog vanjskog svijeta ostaje zatvoren, dio koji na nas ima otupljujući i zamagljujući učinak. Ali ono što je zatupljeno i zamagljeno možemo oživjeti kroz znanost duha. I upravo kroz oživljavanje onoga što je inače zatupljeno i zamagljeno, nastaje znanost o evoluciji Saturna, Sunca i Mjeseca, kakva je predstavljena u mojoj 'Skici tajne znanosti'. Svaki čovjek posjeduje ovo znanje o evoluciji Saturna, Sunca i Mjeseca; ono jednostavno prebiva u dubinama svijesti. Ne bi htjeli biti Zemljani kad bi to mogli tako lako percipirati, bez dovoljne pripreme. Radije bi da nisu povezani sa Zemljom, mogli bi evoluciju završiti s Mjesecom. Sve znanje, koje možemo steći kroz znanost duha, osvjetljava ono što nam ostaje skriveno u vezi s razvojem u prošlosti, prodirući u nas. Jer ono što živi vani u području imaginacije, inspiracije i intuicije, u našim osjetilnim percepcijama, i ne ulazi, kada se gleda kroz veo osjetilne percepcije, zapravo je ono što smo doživjeli u prošlosti.

Druga je stvar s onim što živi u našim osjećajima i volji. Netko bi mogao reći - a danas mnogi ljudi imaju poriv za tim: oh, što me briga za sve te stvari koje ovi zamršene glave smišljaju ili su smislili o nadosjetilnom svijetu. Ja takve ideje ne prihvaćam. - Svatko tko to kaže nije nikada shvatio zašto su religije nastale tijekom razvoja svijeta. To je ono što je zajedničko svim religijskim predodžbama: odnose se na stvari koje ljudi ne mogu percipirati svojim osjetilima; da se religijskim konceptima ljudi moraju ispuniti nečim što ne mogu percipirati. Koncepti koji proizlaze iz onoga što se može percipirati osjetilima, nikada ne mogu dati impuls za naše osjećaje i volju koji će biti pokretačka snaga nakon smrti. Da bi ono što je nerođeno u nama bilo učinkovito u našim osjećajima i našoj volji - jer je namijenjeno da bude učinkovito nakon smrti - ne trebaju nam predodžbe koje možemo steći putem naših osjetila ili putem razuma, koji je vezan za mozak; one nam ne pomažu. Samo one predodžbe koje odgovaraju onome što nije stvarno izvana, one koje nas, kada ih prihvatimo, čine pobožnima, kroz koje gledamo duhovni svijet, one nam daju impuls, poticaj, koji nam je potreban nakon smrti. Religiozna predodžba, znači zamišljati ono što još ne može djelovati u nama, ali što je nakon smrti aktivna sila. S religijskim konceptima prihvaćamo ne samo spoznajne koncepte, već nešto što može postati učinkovito nakon naše smrti i što, upravo zbog toga, sada mora biti takvo u fizičkom tijelu, tako da im se onaj tko ne želi razmišljati o takvim djelatnim silama može samo smijati i odbaciti u svom materijalizmu. Ali on ima paraliziranu moć da unaprijedi ono što je nerođeno u njegovom osjećaju i volji, ako se ne probije do predodžbi o nadosjetilnom.

Stoga se mora tako često naglašavati: ono što je prošlost obasjava vidovita svijest. Ponovno se spoznaje u sadašnjosti, također utoliko što postoji iza

vela osjetilnog svijeta kao imaginacija, inspiracija i intuicija, te djeluje unutar osjetilnog svijeta. Prije je to ljudima davano kao religijsko uvjerenje, kako ne bi izgubili svu vitalnost u vrijeme nakon smrti, kako bi u jezgri svoje duše imali nešto što bi ih moglo održati na životu čak i nakon što su odbacili svoje fizičko tijelo. Sada je došlo vrijeme da predodžbe o nadosjetilnim svjetovima ljudi steknu kroz razumijevanje, kroz razumijevanje znanosti duha. Stoga se ne može dovoljno često naglašavati: samo duhovni znanstvenici mogu istraživati te stvari u nadosjetilnom svijetu. Ali jednom istraženo i priopćeno, postoji nešto u najvećoj dubini naše duše, tajni jezik te duše, koji nam omogućuje da razumijemo i shvatimo ono što istražuje duhovni znanstvenik. Tek kada se pojave predrasude razuma i osjetila, ono što duhovno istraživanje predstavlja kao nadosjetilne predodžbe, smatra se besmislicom, ludošću i fantazijom, no to je ono što, ako se prihvati, daje poticaj jezgri duše, tako da ona za svu budućnost može pronaći svoj put unutar kozmosa. Uvijek će samo oni koji prođu ezoterični razvoj istraživati sadržaj duhovnog svijeta. Poznavati taj sadržaj, proraditi ga iznutra u svijesti, imati ga u idejama i konceptima, posjedovati ga kao sigurnost suštine duše u duhovnom svijetu - to je ono što će čovječanstvu sve više trebati kao nužna duhovna hrana.

To nam od samog početka pokazuje kako razumjeti misiju našeg antropozofskog pokreta. U davna vremena, znanje je oživljavalo odozgo, a sadržaj koji odgovara tom znanju dolazio je odozdo. Stoga su drevni ljudi još uvijek imali neposrednu svijest o duhovnim svjetovima, koja je, međutim, postajala sve više zamagljena i otupljena. Da nije zamagljena i otupljivana, ljudi ne bi došli do pune svijesti o svojem 'Ja'. Do pune svijesti o svojem 'Ja' ljudi mogu doći, samo ako unutar svog fizičkog tijela razviju, u najvišem stupnju, onu utvaru leša o kojoj sam govorio. Naše fizičko tijelo, kao prozirni entitet mora, takoreći, biti potpuno prekriveno zrcalnim premazom, i tek kada je potpuno prekriveno, možemo istinski osjetiti sebe na takav način da kažemo: ja sam 'Ja'. Međutim, ovaj potpuni premaz razvijao se polako i postupno. Formirao se tijekom evolucije čovječanstva, a to je formiranje dovršeno u vrijeme kada se kada se dogodilo otajstvo Golgote. Zrcalni premaz tada je bio dovršen. Prije toga, ono donje i gornje još su uvijek međusobno djelovali, konvergirali su unutar čovjeka. Ali, moglo bi se reći, donje i gornje bilo je potpuno istisnuto činjenicom da je reflektirajuća površina postala savršena, a ljudi su percipirali samo odraz fizičkog tijela. To se dogodilo tek kada je u tijek evolucije čovječanstva ušao događaj Golgote.

Što se zapravo tu dogodilo? Pogledajmo pažljivo što se dogodilo! Zamislite te drevne ljude u vremenima prije otajstva Golgote, zamislite njihovu svijest! Izvana je dolazila vitalizacija imaginacijama; iznutra su se podizale slike izvanljudskog duhovnog svijeta. Što su bile slike koje su se pojavljivale unutar ljudi? Kao što znamo, to je bilo moguće u davna vremena i s prigušenim stanjem ljudske svijesti. Oni koji su znali te stvari, oni koji su,

kao inicirani u davna vremena, mogli zaviriti u ljudsku dušu, mogli vidjeti kako ta konvergencija vitaliziranih imaginacija izvana, i unutarne vizije još uvijek žive u njoj, nisu rekli: to sam čovjek vidi - nego su ti drevni inicirani rekli: on vidi svoj svijet u čovjeku, naprimjer, Jahve ili Jehova, kao što je bio slučaj sa starim Židovima. Bog misli u čovjeku. Kao što danas u našem razvojnom ciklusu kažemo, kada imamo misli: ja mislim; tako su i oni koji su te stvari znali u davna vremena, kada su se pojavljivale vizije iz duhovnog svijeta, rekli: bogovi misle u nama. - Ili kada se spoznalo jedinstvo božanskog u monoteizmu: Jahve misli u čovjeku. Čovjek je pozornica božanskih misli. - Ljudi su znali da su ispunjeni, pa su rekli: u meni misle bogovi.

Ali u ljudskom razvoju ležala je nužnost da to sve više bude nemoguće. Moglo bi se reći da se unutar čovjekove prirode, sve više tame suočavalo s vizijama, mislima bogova. Unutarnji fantom leša postajao je sve jači, sve značajniji. Bližilo se vrijeme kada iz ljudske prirode neće izlaziti misli bogova. Tada je to božansko biće, za koje se može reći da je mislilo kroz biće čovjeka, osjetilo da njegova svijest - jer se ta svijest sastojala od njegovih misli - postaje sve tuplja, sve prigušenija. I u tom božanskom biću probudila se čežnja da probudi novi oblik svijesti. Ljudi postižu drugačiji oblik svijesti. Bogovi, stvarajući novu svijest, stvaraju nešto bitno s njom; za njih nastaje nešto bitno. I ta bitna stvar koja se pojavila, bila je, za božansko biće na koje se sada misli, koje je osjetilo kako se svijest zatamnjuje: Krist. Krist je dijete božanstva, koje u ljudskom biću obnavlja svijest božanstva. Dakle, Krist biće, moralo se integrirati u ljudsko biće.

I u sebe moramo primiti svijest: percipirajući osjetilni svijet, neprestano u nas struji - umiranje. I tama i zamračenje teku u nas - misleći u ovom svijetu. I onom nerođenom puštamo da struji u nas, osjećajući ili imajući htijenje. Sve to prebiva u dubinama naše svijesti; tu puštamo da dotječe naše umiranje i naše nerođeno, koje možemo koristiti tek nakon što umremo. Ali to bi bilo osakaćeno, ako to ne bismo mogli uroniti u biće, koje je božanstvo rodilo kao biće nove svijesti, ako ne bismo pustili da to teče u biće Krista.

Ovu svijest možemo imati, istinskim razumijevanjem cijele evolucije kroz znanost duha: da, šaljemo dolje u podsvjesne dubine ono što umire u nama. Ali to umiranje, koje sve više i više uranjamo u vlastito biće, prima živi Krist, koji se u nama suprotstavlja. U onome što u nama umire, što se u nama zatamnjuje, što ostaje nerođeno, živi Krist. Puštamo da u nama umre, ono što mora umrijeti, kako bismo se mogli približiti istinskom idealu čovječanstva sa svim svojim potencijalom. Ali ono što u sebe ulijemo kao umiranje, ulijemo u biće Krista, koje prožima evoluciju ljudi od osnutka kršćanstva. A ono što ostaje nerođeno u nama, naši osjećaji i volja, znamo da je prožeto supstancom Krista, u koju je uronjeno nakon smrti.

Tamo, u nama, živi Krist, otkad je iskusio otajstvo Golgote. U Krista uranjamo umiranje, koje je prisutno sa svakom percepcijom. I u biće Krista uranjamo zatamnjenje u mišljenju. U svjetlo, duhovnu sunčevu svjetlost Krista, šaljemo svoje zamračene misli. I kada prođemo kroz vrata smrti, naši nerođeni osjećaji i naša nerođena volja, uronjeni su u supstancu Krista. Ako ispravno shvatimo ovaj razvoj, onda za ovaj razvoj kažemo: u Kristu umiremo.

In Christo morimur.

ČETVRTO PREDAVANJE

Beč, 12. travnja 1914.

Na drugom javnom predavanju koje sam ovdje održao, pokušao sam u najširim crtama, koliko je to moguće na javnom predavanju, opisati život kakav se za ljude odvija između smrti i novog rođenja. Ono s čim smo se tamo susreli, na sljedeća dva predavanja zaokupit će nas dublje, a posebno će biti produbljeno činjenicom da će nam se činiti kao da to sve više objašnjava život ovdje u fizičkom svijetu. Međutim, da bismo došli do takvog dubljeg razumijevanja, potreba priprema je dana na prethodna tri predavanja, a biti će proširena u današnjem. Posebno ova predavanja, trebala bi nam pružiti sredstva za daljnje istraživanje onoga što je javno predstavljeno.

Tu i tamo sam često govorio našim prijateljima, da ako ljudi žele upoznati i razumjeti duhovne svjetove - a u duhovnim svjetovima živimo između smrti i novog rođenja - moraju steći koncepte i predodžbe koje se ne mogu izvesti iz iskustva fizičke razine, međutim, kako ih čovječanstvo sve više stječe, one će biti od beskrajne važnosti, od sve veće važnosti, posebno za život na fizičkoj razini. Prvo, razjasnimo razliku između iskustva u duhovnom svijetu i iskustva na fizičkoj razini, razliku, koju kad prvi put predstavimo duši, mora biti potpuno upečatljiva i neobična, toliko da nam je lako vjerovati da takve stvari možemo razumjeti samo s poteškoćama. Ali što više uranjamo u znanost duha, vidjeti ćemo da takve stvari postaju sve razumljivije.

Kada smo na fizičkoj razini, kada pustimo da na nas utječu iskustva s fizičke razine, kada o tome razmišljamo jedna stvar nas mora posebno pogoditi. To je da na ovom fizičkom planu pred sobom imamo ono što nazivamo stvarnošću, ono što nazivamo egzistencijom, bitkom, aktualnošću. Moglo bi se reći: što je čovjek manje duhovan, to više gradi na onome što na fizičkom planu ima ispred sebe kao stvarnost koja se nameće. Drugačije je s onim što na fizičkoj razini želimo steći kao naše znanje, našu spoznaju. Kao djeca, prvo moramo biti obrazovani da razvijemo sposobnost stjecanja znanja, spoznaje fizičkog plana, a zatim moramo nastaviti raditi na tome. Stjecanje znanja pretpostavlja duhovni napor. Priroda, odnosno vanjska stvarnost, ne pruža spontano ono što sadrži kao mudrost, ono što sadrži kao svoje inherentne zakone. O toj mudrosti, o tim zakonima, znanje moramo steći. I u tome leži sva ljudska težnja za znanjem: aktivno stjecanje, iz pasivno primljenih iskustava, onoga što je u stvarima sadržano kao mudrost, kao inherentni zakon. Međutim, stvari su potpuno drugačije kada se uđe u duhovni svijet, bilo kroz vježbe koje vode do duhovnog istraživanja, ili kroz prolazak kroz vrata smrti. Istina, čovjekov odnos prema duhovnom okruženju nije uvijek onakav kao što ću opisati; ali jest u ključnim

trenucima, tijekom značajnih iskustava. Baš kao i u našim životima na fizičkoj razini, ne težimo uvijek znanju, već i zastajemo u toj potrazi. Slično tome, ono što ću opisati, nije stalno nužno u duhovnom svijetu, već je ponekad u duhovnom svijetu nužno.

Iznenadujuće je to da ljudima ne nedostaje mudrosti u duhovnom svijetu. U fizičkom svijetu može biti budala, a ipak u duhovnom svijetu mudrost teče k njemu u istinskoj stvarnosti, jednostavno time što je prenesen u njega. Mudrost, ona koju s mukom stječemo u fizičkom svijetu, ona za koju moramo raditi dan za danom ako je želimo, u duhovnom svijetu je prisutna baš kao što nas u fizičkom svijetu okružuje priroda. Uvijek je tu i tu je u izobilju. U određenom smislu, možemo reći: što manje mudrosti steknemo na fizičkoj razini, to nam ta mudrost obilnije dotječe na duhovnoj razini. Ali u odnosu na tu mudrost na duhovnoj razini, imamo specifičan zadatak.

Posljednjih dana govorio sam o tome kako na duhovnoj razini pred sobom imamo ideal čovječanstva, sadržaj religije bogova, i kako se prema tome moramo probiti. To ne možemo, osim ako na duhovnom planu ne dođemo u položaj, da našu volju - dakle volju, osjećajnu volju, voljni osjećaj - volju i osjećaj možemo primijeniti tako da neprestano umanjujemo mudrost koja nam neprestano teče, koja je poput prirodnih pojava u fizičkom svijetu, ako od toga neprestano nešto oduzimamo. Čovjek mora posjedovati tu sposobnost da sve više oduzima od mudrosti s kojom se tamo suočava. Ovdje na fizičkoj razini moramo postajati sve mudriji; tamo moramo težiti primjeni svoje volje i svojih osjećaja na takav način, da uklanjamo sve više i više te mudrosti, zamagljujemo je. Jet što tamo manje mudrosti možemo ukloniti, to ćemo manje pronaći snage da se ispunimo silama da se, kao stvarna bića, približimo idealu čovječanstva. To pristupanje mora se sastojati od stalnog uklanjanja sve više i više mudrosti. Ono što oduzmemo, možemo u sebi transformirati, tako da transformirana mudrost postane životna sila koja nas pokreće prema idealu čovječanstva. Te životne sile moramo steći tijekom vremena između smrti i novog rođenja. Samo na taj način možemo istinski pristupiti novoj inkarnaciji, transformirajući mudrost, koja nam u izobilju dotječe u životne sile. A kada se vratimo na Zemlju, moramo toliko mudrosti transformirati u životne sile, moramo toliko smanjiti svoju mudrost, da posjedujemo dovoljno životnih snaga, da nasljednu supstancu koju primamo od oca i majke, prožmemo s dovoljno organizirajućih duhovnih snaga. Stoga od mudrosti moramo neprestano oduzimati sve više i više.

Ako opet nakon smrti pronađemo pravog materijalistu - osobu koja na fizičkoj razini duhu poriče bilo kakvu stvarnost, koji za života govori: sve što govoriš o duhu je ludost; tvoja mudrost je čista fantazija, koju u potpunosti odbacujem; ne prihvaćam ništa osim onoga što je vanjska priroda - tada, kada se takva osoba pronađe nakon smrti, vidite mudrost koja se u nju

ulijeva toliko obilno da to ne može izbjeći. Duh joj teče odasvud. U istoj mjeri u kojoj ovdje nije vjerovao u duh, u istoj mjeri tamo je preplavljen duhom. Sada je suočen sa zadatkom transformacije ove mudrosti u životne sile, kako bi u svojoj sljedećoj inkarnaciji mogao oblikovati fizičku stvarnost. Ono što naziva stvarnošću trebao bi stvoriti iz ove mudrosti; ovu mudrost bi trebao umanjiti. Ali on je neće umanjiti; ona ostaje kakva jest. Ne može uspjeti u tome da iz nje oblikuje stvarnost. Suočen je s ogromnom kaznom duha: dok je u svom prošlom životu gradio samo na stvarnosti fizičke ravni, dok je potpuno nijekao duh, ne može, takoreći, pobjeći od duha i ostvariti bilo što od duha. Stalno se suočava s opasnošću da se uopće neće moći vratiti u fizički svijet silama koje sam stvara. Neprestano živi u strahu: duh će me prisiliti u fizički svijet, a ja ću tada imati fizičku egzistenciju koja niječe sve što sam u prošlom životu prepoznao kao ispravno. Morat ću pustiti da me duh gurne u fizičku stvarnost; neću moći sam dovesti do nje.

Ovo je prilično frapantno, ali istinito. Gušiti se, takoreći, u duhu nakon smrti i ne pronaći u njemu stvarnost kakvu smo štovali prije smrti, put do toga je prije smrti biti pravi materijalist i poricati duh. Tada se čovjek guši ili utapa u duhu.

Međutim, to su koncepti koje sve više moramo usvajati tijekom naših duhovno znanstvenih nastojanja. Jer kada steknemo takve koncepte, oni nas skladno vode i u našim fizičkim životima, pokazujući nam, u određenom smislu, kako se dvije strane života moraju nadopunjavati i uravnotežiti. U sebi negujemo instinkt, da tu ravnotežu istinski postignemo u svojim životima.

Želio bih navesti još jedan primjer povezanosti između fizičkog života i duhovnog života. Razmotrimo vrlo konkretan, individualni slučaj. Pretpostavimo da smo na fizičkom planu nekome lagali. Govorim o individualnim slučajevima, zar ne. Ako smo nekome lagali, to se događa u određenom trenutku. Ono što ću sada opisati kao odgovarajući događaj u duhovnom svijetu, također se događa u određenom trenutku između smrti i novog rođenja. Dakle, pretpostavimo da smo nekome lagali u određenom trenutku na fizičkom planu. Tada će, tijekom našeg vremena u duhovnom svijetu, bilo da ulazimo kroz inicijaciju ili kroz smrt, doći točka kada će naše duše biti potpuno ispunjene istinom koju smo trebali izgovoriti. Ali ta nas istina muči; ta istina stoji pred nama, mučeći nas u istoj mjeri u kojoj smo od nje odstupili u svojoj laži. Potrebno je samo lagati na fizičkoj razini, da bi se u duhovnom svijetu izazvao trenutak kada nas muči odgovarajuća istina, suprotna laži, jer ta istina živi u nama, gori u nama i ne možemo je podnijeti. Naša patnja sastoji se u prepoznavanju: ovo je istina. Ali mi smo u takvom stanju da nam ta istina ne donosi užitek, zadovoljstvo, oduševljenje, već nas muči. Biti mučen dobrim stvarima, onim za što znamo da bi nas trebalo uzdići, jedna je od osobitosti iskustava u duhovnom svijetu.

Naprimjer, ako smo samo jednom u životu bili lijeni u nečemu gdje je marljivost bila dužnost, tada će u duhovnom svijetu doći vrijeme kada će marljivost koja nam je tada nedostajala živjeti u nama. Ta je marljivost tu; sigurno će doći, živi u nama, ako smo ikada istinski bili lijeni na fizičkoj razini. Tada će doći vrijeme, kada će nas unutarnja nužda prisiliti da tu marljivost primijenimo u sebi. Potpuno se posvećujemo toj marljivosti i znamo da je to nešto izuzetno vrijedno, ali nas muči; patimo pod njom.

Ili, razmotrimo slučaj koji možda manje leži u čovjekovoj volji, a više u drugim životnim procesima, koji se, rekao bih, više događaju u podlozi egzistencije i povezani su s odvijanjem naše karme; razmotrimo slučaj bolesti u fizičkom životu. Ako smo u fizičkom životu prošli kroz bolest koja nam je uzrokovala bol ili slično, tada u nekom trenutku u duhovnom svijetu doživljavamo suprotno raspoloženje, suprotno stanje bića: stanje zdravlja, dobrobiti. U istoj mjeri u kojoj nas je bolest oslabila, ovo stanje dobrobiti nas jača tijekom našeg boravka u duhovnom svijetu. Ovo je slučaj koji možda ne samo da šokira naš razum, kao i druge stvari koje su predstavljene, već prodire mnogo dublje u emocionalni aspekt duše, to dušu uznemiruje. Naravno, znamo da se stvari znanosti duha uvijek moraju dohvaćati osjećajima. Ali u ovom slučaju moramo uzeti u obzir sljedeće: mora nam biti jasno da postoji, takoreći, sjena bačena na vezu između fizičke bolesti i jačanja zdravlja u duhovnom svijetu. Veza je istinita, ali postoji nešto u čovjekovim grudima, s čime se osjećaj ne može pomiriti u toj vezi. To se mora u potpunosti priznati. Međutim, ta veza ima još jedan učinak kada je istinski shvatimo. A taj učinak možemo okarakterizirati na sljedeći način.

Pretpostavimo da se čovjek bavi znanošću duha, ulaže istinski napor da je istinski upije, ne na isti način kako se upijaju druge znanosti. Njih se može proučavati teoretski, ono što se nudi može se steći pukim mislima i konceptima. Međutim, znanost duha nikada ne bi trebala biti apsorbirana na ovaj način. Ona bi trebala biti poput duhovne krvi života u nama. Znanost duha trebala bi živjeti i tkati u nama; ona bi, zapravo, u svim konceptima koje nam daje, u nama trebala probuditi osjete i osjećaje. Za nekoga tko istinski sluša znanost duha s pravim uhom, nema u tome ničeg što nas s jedne strane ne uzdiže, ili s druge strane, što nam ne dopušta da zavirimo u ponore egzistencije, kako bismo svoj put pronašli upravo unutar tih ponora. Moglo bi se reći: tko istinski razumije znanost duha, njenu poruku slijedi posvuda, praćeno raznim osjećajima. Tko god upije znanost duha, jednostavno će pustiti da koncepti znanosti duha žive u njemu, stjecanjem navika onih predodžbi koje su naznačene kao potrebne za bavljenje znanošću duha, zapravo će u fizičkom svijetu preobraziti svoju dušu. Često sam isticao da je proučavanje, ozbiljno proučavanje znanosti duha, među najboljim i najdubljim vježbama.

Postupno se nešto neobično pojavljuje u osobi koja se bavi znanosti duha. Takva osoba, koja možda prakticira vježbe, ili možda čak ni ne prakticira vježbe da bi i sama postala duhovni istraživač, već samo iskreno teži razumijevanju znanosti duha, možda jako dugo neće moći imati vidovite vizije. Jednom će moći, ali to za nju još uvijek može biti daleki ideal. Ali tko god istinski pusti znanosti duha da djeluje na njegovu dušu u naznačenom smislu, vidjet će da se instinkti života, nesvjesni izvori poriva života, mijenjaju unutar njegove duše. Njegova duša istinski postaje drugačijom. Čovjek ne ulazi u oblast znanosti duha, a da ova znanost duha ne utječe na instinkte duše, čineći je drugačijom, dajući još drugačije simpatije i antipatije, takoreći, osvjetljavajući je svjetlošću tako da se osjeća sigurnijom nego ranije. To se može primijetiti u svakom području života; u svakom području života znanost duha se manifestira na opisani način. Može se biti nevjesta osoba u životu i postati duhovni znanstvenik, i vidjet će da, bez da je učinio išta drugo osim uronio u znanost duha, postaje vještiji, čak i u običnim radnjama. Nemojte reći: poznajem vrlo nespretne znanstvenike duha koji nisu nimalo spretni! - Pokušajte razmotriti u kojoj mjeri se još nisu istinski, kako to zahtijeva njihova karma, uronili u znanost duha. Može se biti slikar, do određene mjere savladati umijeće slikanja. Ako netko postane znanstvenik duha, vidjet će da ono što je upravo naznačeno utječe na instinktivno rukovanje slikanjem. Lakše mijesha boje, a ono što želi dolazi lakše. Ili pretpostavimo da je netko znanstvenik zadužen za neku vrstu znanstvenog rada. Mnogi u ovoj situaciji znaju koliko je truda često potrebno da se prikupi potrebna literatura za odgovor na bilo koje zadano pitanje. Kada postanete znanstvenik duha, više ne idete u knjižnice kao nekada, i ne dobivate pedeset beskorisnih knjiga; umjesto toga, idete izravno na pravu stvar. Znanost duha istinski intervenira u životu, mijenjajući naše instinkte i usađujući u naše duše pokretačke sile koje nam omogućuju da učinkovitije upravljamo životom.

Naravno, ono što ću sada reći, uvijek se mora promatrati u kontekstu ljudske karme. Ljudska bića su podložna karmi u svim okolnostima; to se uvijek mora uzeti u obzir. Ali sada, razmatrajući karmu, istina je sljedeće: pretpostavimo da određena vrsta bolesti pogađa nekoga tko je prodro u znanost duha na opisani način, i u njegovoj karmi leži da se može izliječiti. Naravno u karmi može biti da se ne može izliječiti. Ali karma nikada ne govori, kada se suočimo s bolešću, na način da pod svim okolnostima, u fatalističkom smislu, bolest mora imati neki lijek, da se može izliječiti ili se ne može izliječiti. Oni koji su uronili u znanost duha, u svoju dušu imaju ugrađen instinkt koji im pomaže da se suprotstave bolesti i njenom slabljenju, odgovarajućim jačanjem ili ispravnim lijekom iznutra. Ono što se doživljava kao posljedica bolesti u duhovnom svijetu, dalje djeluje natrag u dušu, utoliko što je još uvijek u fizičkom tijelu, djelujući kao instinkt. Ili se sprječava bolest ili se u sebi pronalazi put do moći iscjeljenja. Kada vidovita

svijest pronade prave iscjeliteljske faktore za određenu bolest, to se događa na sljedeći način: takav vidovnjak ima mogućnost, da pred sobom ima sliku bolesti. Pretpostavimo da ovu sliku ima pred sobom: ovo je bolest; tako i tako ona slabi čovjeka. Budući da čovjek posjeduje vidovitu svijest, pojavljuje mu se suprotna slika: odgovarajuće raspoloženje iscjeljenja i jačanje koje proizlazi iz tog raspoloženja. Vidovnjak se suočava s onim, što nad osobom, koja je bila bolesna u fizičkom svijetu, dolazi kao uravnoteženje u duhovnom svijetu. Iz toga može dati svoj savjet. Ne treba čak ni biti potpuno razvijen vidovnjak; to može instinktivno proizaći iz promatranja simptoma bolesti. Međutim, ono što u svijesti vidovnjaka donosi ono što se uistinu pojavljuje kao protuteža u duhovnom svijetu, nešto je što pripada simptomima bolesti, poput uzlaznog njihanja njihala s jedne strane, do uzlaznog njihanja s druge strane. Iz ovog primjera možete vidjeti odnos između fizičke i duhovne razine, te koliko znanje i razumijevanje duhovnog svijeta mogu biti plodonosni za život na fizičkoj razini.

Vratimo se još jednom na ono što je danas navedeno kao konkretan slučaj: kao što nas priroda okružuje na fizičkoj razini, tako nas i duhovno, mudročću ispunjen duh, okružuje u duhovnom svijetu, i uvijek je prisutan. Sada, upravo kada to shvatite na određeni način, izvanredno važno svijetlo bit će bačeno na djelovanje duhovnog svijeta. U fizičkom svijetu, možemo jednostavno proći pored stvari, promatrajući je i pitajući se: što je sa suštinom ove stvari? Kako se ponaša? Koji je zakon koji upravlja ovom biti, ovim procesom? Ili možemo proći ništa se ne pitajući, ništa ne pitati. Na fizičkoj razini nikada nećemo naučiti ništa smisleno, osim ako nas same stvari ne potaknu na spoznajna pitanja, osim ako nam stvari ne postavljaju zagonetke, tako da se te zagonetke pojavljuju u nama. Samo promatranjem stvari i procesa, na fizičkoj razini nikada nećemo moći doći do duše koja vodi sebe. Na duhovnoj razini je drugačije. Na fizičkoj razini postavljamo pitanja stvarima i procesima, i moramo se truditi ispitati ih, otkriti kako možemo formirati odgovor na pitanje koje postavljamo. Stvari moramo ispitati. Međutim, na duhovnoj razini, stvari i bića oko nas su duhovni; i stvari nam postavljaju pitanja, a ne da mi pitamo o stvarima. Stvari nam postavljaju pitanja; one su tu, procesi i bića, a mi stojimo pred njima i oni nas neprekidno propituju. Sada iz beskrajnog oceana mudrosti moramo imati sposobnost odabrati ono što može odgovoriti na postavljena pitanja. Odgovore ne smijemo tražiti unutar stvari i procesa, već u sebi, jer stvari su te koje nam postavljaju pitanja; sve oko nas su stvari koje postavljaju pitanja.

U obzir dolazi i sljedeće: pretpostavimo da smo suočeni s nekim procesom ili bićem duhovnog svijeta; u biti nismo suočeni ni na koji drugi način, nego time što nam postavlja pitanje. Pretpostavimo da postavlja pitanje. Stojimo tamo sa svojom mudročću. Ali ne možemo pronaći mogućnost da razvijemo takvu volju, takvu osjećajnu volju, takav voljni osjećaj, da iz te mudrosti

možemo dati odgovor, iako znamo: odgovori su u nama. Naše unutarnje biće je beskonačne dubine; svi odgovori su u nama, ali ne možemo pronaći mogućnost da istinski damo odgovor. Posljedica toga je da jurimo u struji vremena, propuštajući priliku - to jest, pravi trenutak - da damo odgovor, jer nismo stekli mogućnost, možda kroz naš prethodni razvoj, zrelost, da na to pitanje odgovorimo u tom trenutku. Previše smo se sporo razvijali u odnosu na ono što bismo trebali odgovoriti: mogli bismo odgovoriti tek kasnije. Ali prilika se ne vraća; propustili smo je. Nismo iskoristili sve prilike. Stoga prolazimo pored stvari i događaja bez odgovora. U duhovnom svijetu stalno imamo takva iskustva. Stoga se događa da u životu između smrti i novog rođenja stojimo pred bićem koje nam postavlja pitanje. Nismo uspjeli, kroz naše zemaljske živote i duhovne živote koji su u međuvremenu, dati mu odgovor sada kada nas ono pita. Moramo proći, moramo ući u sljedeću inkarnaciju. Posljedica toga je da, moramo ponovno primiti potrebne impulse od dobrih bogova, bez naše svjesnosti, u sljedećoj zemaljskoj inkarnaciji, kako sljedeći put pored istog pitanja ne bismo prošli. Tako stvari funkcioniraju.

Često sam spominjao, da što dalje idemo unatrag u razvoju ljudi, to više shvaćamo, da ljudi nisu posjedovali trenutno stanje uma, već neku vrstu vidovitosti na fizičkom planu. Naš sadašnji pogled na stvari razvio se iz tupe, sanjive vidovitosti. I što više ljudi pronalazimo koji su još uvijek u primitivnom, elementarnim fazama duševnog razvoja, to više u njihovom mišljenju i osjećanju nalazimo sličnosti s tom izvornom vidovitosti. Iako istinska vidovitost - mislim na primitivno, atavističku vidovitost - postaje sve rjeđa, ipak se, ako se krene u ruralne, elementarne uvjete, nalaze ljudi koji su sačuvali nešto iz ranijih vremena, tako da se pronalaze odjeci vremena ranije vidovitosti. Ta vidovitost nam pokazuje, iako u tupom, snolikom obliku, jer je to uvid u duhovne svjetove, karakteristike koje ponovno susrećemo u razvijenoj vidovitosti, samo što tu nije tupa i snolika, već jasna i izražajna. Znanost duha nam pokazuje da ljudi, u trenutnom ciklusu vremena, dok prolaze kroz život između smrti i novog rođenja, moraju stalno i sve češće davati odgovore bićima koja postavljaju pitanja u odgovarajuće vrijeme. Jer čovjekov pravilni razvoj, njegov pristup idealu bogova o savršenom ljudskom biću, ovisi o tome može li dati odgovor. Kao što sam rekao, ljudi su to prevodili u snove, a ostatak toga ostao je u mnogim motivima bajki i legendi. Oni postaju sve rjeđi u narodu. Ali ovi motivi bajki i legendi, govore nam nešto poput ovoga: taj i taj susreće duhovno biće koje mu stalno iznova postavlja pitanja, a on stoji pred njim, mora odgovoriti. Ali svjestan je da mora odgovoriti do određenog zvona ili nečeg drugog. Ovo, što bi se moglo nazvati motivom pitanja, iz bajki i legendi, vrlo je rašireno. To je bila stvar iz ranije snolike vidovitosti koja se sada ponovno pojavljuje u duhovnom svijetu u obliku koji sam opisao. Općenito, ono što karakterizira duhovni svijet može, u svim slučajevima, poslužiti kao divan vodič za

ispravno razumijevanje mitova, legendi, bajki i tako dalje, i njihovo postavljanje u odgovarajući kontekst. Upravo se tu vidi kako svugdje, čak i u suvremenoj duhovnoj kulturi, razvoj, u određenom smislu, stoji pred vratima znanosti duha. Prilično je zanimljivo da je knjiga poput 'Zagonetke sfinge' mog pokojnog prijatelja Ludwig Laistnera, koja je u mnogim aspektima lijepa u svojim namjerama, stoga neadekvatna jer, da bi bila adekvatna, morala bi se pozabaviti motivima tog pitanja, koje Ludwig Laistner posebno detaljno obrađuje, iz perspektive znanosti duha; to jest, autor bi morao nešto znati o tome kako istina utemeljena na znanosti duha igra ulogu u toj stvari.

Dakle, kada razmotrimo spomenute karakteristične slučajeve, vidimo da je nešto vrlo specifično ključno u našim uvjetima u duhovnom svijetu. Ne radi se o skupljanja znanja u duhovnom svijetu, onako kako to činimo ovdje na fizičkoj razini. Čak se radi o umanjivanju tog znanja, naime, pretvaranju moći znanja u životnu energiju. Ne može se biti istraživač u duhovnom svijetu na isti način kako se može biti u fizičkom svijetu; to bi tamo bilo vrlo neprimjereno. Jer tamo se može znati sve, znanje je svuda oko nas. Važno je da se može razviti volja i osjećaj u odnosu na znanje, na spoznaju, tako da se u svakom pojedinačnom slučaju iz cijele riznice naše volje, može izvući upravo ono što nam omogućuje primjenu mudrosti; inače se čovjek guši ili utapa u mudrosti. Dakle, dok je u fizičkom svijetu važno mišljenje, u duhovnom svijetu to je odgovarajući razvoj volje - osjećajne volje, volje, koja iz mudrosti priprema i oblikuje stvarnost, volje koja postaje kreativna sila, vrsta stvaralačke moći. Tamo imamo duh, baš kao što ovdje imamo prirodu; ali voditi duh prirodi, to je naš zadatak. Iz teozofske literature prve polovice 19. stoljeća sačuvana je prekrasna rečenica Ötingera, koji je živio u Murrhardt u Württembergu, i koji je u svom duhovnom razvoju toliko napredovao da je u određenim trenucima bio sposoban sasvim svjesno pomagati duhovnim bićima, odnosno dušama koje nisu na fizičkoj razini. Skovao je izvanrednu rečenicu, koja je vrlo lijepa i sasvim istinita: priroda i prirodni oblik, rezultat su duhovne stvaralačke moći. - Ono što sam sada razvio iz samog duhovnog svijeta leži u toj frazi. U duhovnom svijetu, stvaralačka moć nastoji ono što se u početku nadima i talasa u mudrosti, dovesti do stvarnosti. Kao što se ovdje iz fizičke stvarnosti donosi mudrost, tamo se radi obrnuto. Iz mudrosti se ima zadatak stvarati stvarnosti, proživjeti u stvarnosti ono što je tamo u mudrosti. Kraj božanskog puta je oblikovana stvarnost.

Dakle, vidimo, to ovisi o osjećaju prožetom voljom, o volji prožetoj osjećajem, koja se pretvara u kreativnu moć, generativnu moć, koju tamo u duhovnom svijetu moramo primijeniti na isti način na koji se moramo naprezati ovdje u fizičkom svijetu u našem istraživačkom mišljenju, kako bismo u fizičkom svijetu došli do mudrosti.

Sada je stvar u tome, da moramo pravilno razviti svoje osjećaje i misli za ovu mogućnost u duhovnom svijetu, da se za nju moramo pripremiti ovdje na fizičkom planu na način koji je primjeren trenutnom vremenskom ciklusu. Jer sve što se događa u duhovnom svijetu između smrti i novog rođenja, posljedica je onoga što se događa u fizičkom svijetu između rođenja i smrti. Istina, ono što postoji u duhovnom svijetu, kao što smo vidjeli, toliko je drugačije da moramo steći potpuno nove predodžbe i koncepte ako to želimo razumjeti. Ali ipak: to dvoje je međusobno povezano poput uzroka i posljedice. Tek kada istinski spoznamo veze između duhovnog i fizičkog, razumijemo ih. Moramo se pripremiti u fizičkom svijetu. Stoga bih sada želio razmotriti pitanje: kako se u trenutnom vremenskom ciklusu vremena ispravno pripremiti na fizičkoj razini, tako da u duhovnom svijetu imamo dovoljno unutarnjih impulsa - bilo kroz inicijaciju ili kroz vrata smrti - da bismo istinski posjedovali duhovnu moć da iz dane mudrosti crpimo ono što nam je potrebno da iz strujeće, uzburkane mudrosti iznesemo stvarnost? Odakle dolazi takva moć? Ključno je da na takva pitanja odgovorimo za naš trenutni vremenski ciklus. U vremenima kada su ljudi mislili na način da su se formirali prvi, iskonski izvori spomenutih mitskih motiva, bilo je drugačije. Ali odakle dolazi takva moć u trenutnom vremenskom ciklusu?

Kako bih pristupio odgovoru, želio bih razmotriti sljedeće. Moguće je ispitati različite filozofije i pogledati kako filozofi dolaze do koncepta Boga. To, naravno, moraju biti filozofi koji posjeduju dovoljnu duhovnu dubinu da puste da ih svijet uvjeri da se može govoriti o božanskom biću koje ga prožima. U 19. stoljeću dovoljno je uzeti u obzir Lotzea, koji je u svojoj filozofiji religije nastojao stvoriti nešto što je u skladu s njegovim drugim filozofijama. Ali mogli bi se uzeti u obzir i drugi filozofi, oni koji su bili uistinu dovoljno duboki da također posjeduju filozofiju religije, da tako kažem. Kod svih tih filozofa pronaći će se prepoznatljiva značajke, vrlo specifična karakteristika. Doista, ovi filozofi, kroz svoja promišljanja, pristupaju božanskom s fizičke razine; oni misle, istražuju na način filozofa, i dolaze do zaključka - kao što je slučaj s Lotzeom - da pojave i suštinu svijeta na okupu drži božanska osnova koja tka u svemu i sve dovodi u određeni sklad. Ali kada se takve filozofije religije pomnije ispituju, one uvijek posjeduju prepoznatljivu značajku. Dolazi se do božanskog bića koje sve prožima i obuzima, i kada se pomnije pogleda to božansko biće, ovog Boga filozofa, otkriva se da je to otprilike Bog kojeg hebrejska, ili posebno kršćanska religija, naziva ocem Bogom, Bogom Ocem. Filozofija može doći do tog zaključka. Može promišljati o prirodi i biti dovoljno duboka da ne poriče sve božansko na prazan, materijalistički način; može doći do božanskog, ali onda dolazi do Boga Oca. Može se prilično precizno pokazati, slijedeći filozofe, da sama filozofija, kao misleća filozofija, ne može voditi ni do čega drugog osim monoteističkog Boga Oca. Kada se u djelima pojedinih filozofa pojavljuje Krist, naprimjer Hegela i drugih, on ne potječe iz filozofije - to se

može dokazati - već je preuzet iz pozitivne religije. Ljudi su znali da pozitivna religija ima Krista, pa su o njemu mogli raspravljati. Razlika je u tome što se Boga Oca može pronaći u filozofiji; Krista se ne može pronaći ni kroz kakvo filozofsko promišljanje. To je sasvim nemoguće.

Ovo je rečenica koju bih vam savjetovao da pažljivo razmotrite i duboko razmislite o njoj. Ako se pravilno shvati, vodi do dubokih ljudskih propitivanja i duševnih nastojanja. Međutim, povezana je s nečim što je čak lijepo simbolički i figurativno izraženo u kršćanskoj religiji: naime, da se odnos ovog drugog Boga, Krista, prema Bogu Ocu, shvaća kao odnos Sina prema Ocu. To je vrlo značajno, iako je to samo simbol. Zanimljivo je, naprimjer, da Lotze, ne može tome pripisati nikakvo značenje. Da se ovaj simbol ne može shvatiti doslovno, samo je po sebi očito, kaže Lotze, jer jedan Bog ne može biti sin drugog Boga, tvrdi on. Pa, postoji nešto vrlo značajno u ovom simbolu. Između Oca i Sina postoji nešto poput odnosa između uzroka i posljedice. Jer u određenom smislu, u Ocu se može tražiti uzrok Sina. Sin ne bi postojao da nema Oca. Ali treba uočiti nešto neobično: naime, čovjek koji potencijalno može imati sina također ima mogućnost da ga nema; može biti bez sina. Tako bi bio isti čovjek. Uzrok je osoba A, posljedica je osoba B, sin. Ali posljedica se ne mora dogoditi; posljedica je slobodan čin, posljedica slijedi iz uzroka kao slobodan čin. Stoga, kada se proučava uzrok i razmatra ga se u odnosu na njegovu posljedicu, ne smije se pitati samo o prirodi uzroka, jer se time ne postiže apsolutno ništa, već se mora pitati da li uzrok zaista uzrokuje, a to je ono što je važno. Svaka filozofija ima karakteristiku da se kreće po niti misli, razvijajući jednu kariku iz sljedeće, dakle tražeći sljedeće u prethodnom. Na taj način je ispravna kao filozofija. Ali tako se nikada ne dolazi do odnosa koji nastaje kada se uzme u obzir da uzrok ne mora uopće ništa uzrokovati. Uzrok u svojoj biti, može biti isti bez obzira uzrokuje li nešto ili ne. To ništa ne mijenja u prirodi uzroka. I značaj toga nam je predstavljen u simbolu Boga Oca i Boga Sina: da Krist dolazi Bogu Ocu kao slobodno stvorenje, kao stvorenje koje ne slijedi izravno iz njega, već se, kao slobodan čin, postavlja uz prethodno stvorenje; koje također ima mogućnost da ne bude; koje stoga nije dano svijetu jer je Otac morao dati Sina svijetu, već je Sin dat svijetu kroz slobodan čin, kroz milost, kroz slobodu, kroz ljubav, koja se slobodno daje kroz stvaranje. Stoga se nikada ne može doći do Boga Sina, do Krista, kroz istu vrstu istine kojom se dolazi do Boga Oca, kao što to čine filozofi. Da bi se doseglo Krista, potrebno je filozofskoj istini dodati istinu vjere, ili - jer vrijeme vjere stalno opada - prihvatiti drugu istinu koja dolazi kroz vidovito istraživanje, koje se, kao slobodan čin, također prvo mora razviti unutar ljudske duše.

Stoga se mora reći: kao što poredak prirodnih procesa dokazuje da Bog postoji, tako se nikada ne može izvana dokazati, kroz niz uzroka i posljedica, da Krist postoji. Krist je bio tu, i može proći pored ljudskih duša ako one u sebi ne osjete snagu reći: da, to je Krist. Potrebno je aktivno poticati impuls

za istinom, kako bismo prepoznali Krista u onome koji je bio prisutan kao Krist. Možemo biti prisiljeni priznati i druge istine koje leže unutar oblasti Boga Oca, ako jednostavno promišljamo i dosljedno to primjenjujemo, jer biti materijalist i istovremeno nijekati Boga je nelogično. Filozofija religije u smislu Lotzea, a zapravo i svaka filozofija religije, proizlazi iz činjenice da kroz mišljenje možemo doći do ovog božanskog aspekta filozofije religije. Ali pukom filozofijom nikada nećemo moći doći do toga da priznamo Krista. To mora biti naš vlastiti slobodni čin. Moguće su samo dvije stvari: ili se slijedi vjera do konačne posljedice, ili se kroz znanost duha počinje istraživati duhovni svijet. Krajnja posljedica vjere izvlači se kada se kaže, kao što je to učinio ruski filozof Solovjev: da, s obzirom na sve filozofske istine koje čovjek stječe o svijetu, na način da dopušta da ga sili logika, čovjek ne stoji ni u jednoj slobodnoj istini. Upravo viša istina je ona koja nas ne sili, to je naš slobodni čin: najviša istina vjere. Za Solovjeva, najviše dostojanstvo ispunjeno je u ovome, on kaže: viša istina koja priznaje Krista, istina je koja je stvorena kao slobodan čin, koja se ne može prisiliti. - a za istraživača duha i za one koji razumiju znanost duha, tu je znanje. Ali to je aktivno znanje koje se od mišljenja uzdiže do imaginacije, inspiracije i intuicije; koje iznutra postaje stvaralačko, koje kada je stvaralačko uranja u duhovne svjetove, i time postaje slično onome što moramo razviti, bilo da u duhovni svijet ulazimo kroz inicijaciju ili kroz smrt.

Mudrost do koje se na Zemlji probijamo, u duhovnom svijetu posjedujemo u izobilju, baš kao što ovdje na fizičkom planu imamo prirodne pojave. Ono što je važno u duhovnom svijetu, jest da imamo impuls, moć, da iz te mudrosti nešto stvorimo, da kroz nju oblikujemo stvarnost. Slobodno stvaranje koje proizlazi iz mudrosti, duhovno djelovanje kao čin - to je ono što u nama mora živjeti kao impuls. To možemo imati samo ako pronađemo pravi odnos prema Kristu. Krist je to biće koje se ne može dokazati logikom vanjskog intelekta, koja je vezana za mozak, već koje se otkriva, koje se dokazuje u nama, dok stječemo duhovno znanje. Kao što se znanost duha, kao slobodan čin, pridružuje drugim znanostima, tako i znanje o Kristu dolazi čim se približimo tom svijetu u koji ulazimo kroz duhovno istraživanje ili u koji ulazimo prolaskom kroz vrata smrti. U trenutku kada u sadašnjem vremenskom ciklusu u duhovni svijet želimo ući na ispravan način - to jest, kada želimo umrijeti za fizički svijet - potreban nam je takav odnos prema svijetu kakav dobivamo kada se na pravi način odnosimo prema Kristu. Boga koji je, da tako kažemo, poput Boga Oca kršćanske religije, možemo steći kroz kontemplaciju prirode; možemo ga steći kroz kontemplaciju koju imamo dok živimo u fizičkom tijelu. Istinski razumjeti Krista bez tradicije, bez prenošenja, isključivo iz same spoznaje, moguće je samo kroz znanost duha. Ona nas vodi u oblasti u koje ljudi ulaze kroz smrt, bilo da se radi o simboličnoj smrti, odlasku iz fizičkog tijela kako bi se spoznalo sebe u duši izvan tijela, ili o drugoj smrti, prolaskom kroz vrata smrti. Impulsima koji su

nam potrebni pri prolasku kroz vrata smrti, opremamo se kada pronađemo pravi odnos s Kristom. U trenutku kada počnemo napuštati fizičko tijelo, bilo kroz duhovno znanstveni razvoj, ili stvarnim prolaskom kroz vrata smrti, u trenutku kada počnemo umirati, napuštati fizičko tijelo, ključno je da mi, u sadašnjem vremenskom ciklusu, stojimo na pravi način pred tim Bićem koje je došlo na svijet, kako bismo pronašli svoj odnos s Njim. Boga Oca možemo pronaći tijekom života. Krista pronalazimo kada shvatimo ulazak u duh, kada shvatimo umiranje na pravi način. U Kristu umiremo.

In Christo morimur.

PETO PREDAVANJE

Beč, 13. travnja 1914.

Sada će mi biti zadatak još jednom govoriti o procesima između smrti i novog rođenja, ali koristeći predodžbe koje smo stekli na posljednja četiri predavanja. Naravno, budući da će se na neki način obraditi kratko, neki će se aspekti ove sveobuhvatne teme moći samo dati naslutiti, a neke stvari koje možda ne proizlaze iz onog predstavljenog, morat će se razraditi. Ali ono što naši antropozofski prijatelji danas neće naći u potpunosti otkriveno, postat će jasno tijekom daljnjih uvida znanosti duha.

Kada čovjek prođe kroz vrata smrti, odbacio je svoje fizičko tijelo; ono se predaje elementima Zemlje. Drugim riječima, može se reći i sljedeće: fizičko tijelo se odvojilo od sila i zakona koji ga prožimaju između rođenja i smrti, i razlikuju se od pukih kemijskih i fizičkih zakona pod koje potpada nakon smrti kao fizičko tijelo. Iz perspektive fizičkog svijeta, ljudi prirodno smatraju da ono što ostaje od ljudskog bića na fizičkom planu pripada tom fizičkom planu. Ono što pripada fizičkom planu, sada se također i vraća fizičkom planu. Međutim, za pojedinca, i za svako razumijevanje duhovnog svijeta, u obzir dolazi perspektiva koju mora usvojiti umrli, čovjek koji je prošao kroz vrata smrti. Za njega napuštanje fizičkog tijela označava unutarnji proces, proces duše; za one koji ostaju, ono što se događa s fizičkim tijelom nakon smrti je vanjski proces. Nutrina čovjeka, čovjekova duševnost, više se ne izražava unutar onoga što ostaje kao posmrtni ostatak. Međutim, za samog čovjeka koji je prošao kroz vrata smrti, nešto je ipak povezano s napuštanjem tijela. To znači unutarnje iskustvo duše: napustio si svoje fizičko tijelo i ovo fizičko tijelo ostavljaš iza sebe.

Rekao bih da je izvanredno teško točno opisati, s gledišta fizičkog plana, što se događa unutar ljudske duše. Jer je to unutarnji proces koji je u osnovi izuzetno sveobuhvatan, izuzetno značajan. To je unutarnji proces koji je zapravo kratak, ali od univerzalne važnosti za cijeli ljudski život. Sada, ako bi se htio konceptualno opisati sadržaj onoga što se događa u duši - taj sadržaj predodžbi, kojeg se naravno još ne može dotaknuti na javnom predavanju, za javnost bi bio previše zapanjujući, iako će možda doći vrijeme i za to - ako bi se htio opisati vanjski, odnosno duhovno vanjski, konceptualni proces kojim, takoreći, počinje put života, put koji se proteže između smrti i novog rođenja, tada bi se moglo reći da osoba koja je prošla kroz vrata smrti u prvom redu ima osjećaj: sada si u potpuno drugačijem odnosu prema svijetu nego što si bio prije, i cijeli tvoj prethodni odnos prema svijetu je u biti obrnut, radikalno obrnut. Zapravo bi se ono što se doživljava, konceptualno moralo opisati na sljedeći način. Moralo bi se reći: čovjek je do svoje smrti živio na Zemlji; tijekom tog vremena navikao je stajati na čvrstoj,

materijalnoj Zemlji, vidjeti bića mineralnog, biljnog i životinjskog carstva, planine, rijeke, oblake, zvijezde, Sunce i Mjesec na ovoj materijalnoj Zemlji, i navikao se, kroz vlastitu perspektivu i kroz sposobnosti prisutne u njegovom fizičkom tijelu, zamišljati ovu cjelinu onako kako to čini, iako sada znamo preko Kopernika, da je to u osnovi iluzija: gore je plavi nebeski svod poput nebeske zdjele, na njemu su zvijezde, iznad njih su Sunce i Mjesec i tako dalje; sam čovjek je kao u ovoj zdjeli, u ovoj šupljoj sferi, unutar nje, u sredini, na Zemlji, s onim što mu Zemlja nudi za percepciju.

Sada nam nije važno da je to iluzija, da mi sami stvaramo ovu plavu sferu kroz ograničenje naših sposobnosti, već da je ne možemo ne vidjeti. Vidimo je takvu, samo zbog ograničenja naših sposobnosti; iznad nas vidimo plavu sferu oblikovanu kao nebeski svod. Kada čovjek prođe kroz vrata smrti, prvo što mora je izgraditi predodžbu svoje duše: sada si izvan ove plave sfere u kojoj si bio. Vidite je izvana, ali kao da se smanjila na veličinu zvijezde. U početku čovjek nema svijest o zvjezdanom svijetu u koji se zapravo širi, već samo svijest o onome što je ostavio iza sebe: da je napustio sferu svijesti koju je imao u fizičkom tijelu, da je iza sebe ostavio granice do kojih su mu sposobnosti, razvijene u fizičkom tijelu, dopuštale da vidi. Dogodilo se nešto slično, ali duhovno, onome što bi se moralo dogoditi ako bi, kroz svjesno iskustvo, pile unutar ljuske jajeta razbilo ljusku i zatim promatralo svoj prijašnji svijet izvana umjesto iznutra, kroz razbijenu ljusku koja ga je prije zatvarala. Naravno, ova ideja je opet maya koja prolazi kroz ljudsku dušu, ali nužna maya. Kao što sam rekao, ono što nam je prije davalo sadržaj naše svijesti smanjilo se na veličinu zvijezde, jedino što se, izbijajući iz te zvijezde, otkriva ono što bi se moglo nazvati: blistava kozmička mudrost.

Ova blistava kozmička mudrost, ista je mudrost o kojoj sam raspravljao na jučerašnjem predavanju i za koju sam rekao da je posjedujemo u izobilju. Ona sjaji i svjetluca prema nama poput vatrene zvijezde. Sada nije plava poput nebeskog svoda, već je vatrena, sjajno crvenkasta i zrači u prostor obilje mudrosti, koja nam prvo otkriva - sama po sebi je potpuno fluidna - ono što bi se moglo nazvati tabelom sjećanja iz našeg posljednjeg zemaljskog života. Svi procesi koje smo prošli svojim unutarnjim duševnim iskustvom između rođenja i smrti, u kojima smo bili svjesno prisutni, pojavljuju se pred našom dušom, ali na takav način da znamo: sve to vidite jer je zvijezda koja sja pred vama kulisa koja vam svojom unutarnjom aktivnošću omogućuje da to vidite, ono što se odvija kao prikaz sjećanja. To se kaže više sa stajališta imaginacije. S unutarnjeg gledišta, iskustvo je otprilike ovo: onaj tko je prošao kroz vrata smrti sada je potpuno ispunjen mišlju: da, napustio si svoje tijelo. Sada, u duhovnom svijetu, ovo tijelo je čista volja. Zvijezda volje, zvijezda čija je supstanca volja - to je tvoje tijelo. I ta volja sjaji toplinom, i zrači natrag u prostranstva svijeta, u koji ste se sada izlili, vaš vlastiti život između rođenja i smrti. I toj okolnosti dugujete što ste mogli boraviti unutar ove zvijezde, što ste mogli crpiti i apsorbirati iz svijeta, ono što ste crpili i

apsorbirali na fizičkoj razini. Jer ova zvijezda, ova zvijezda volje koja sada tvori pozadinu, duhovni je aspekt vašeg fizičkog tijela; ova zvijezda volje je duh koji prožima i ojačava vaše fizičko tijelo. Ono što vam sja kao mudrost je aktivnost, pokretljivost vašeg eterskog tijela.

Vrijeme prolazi, kao što je već opisano na javnom predavanju, vrijeme koje u biti traje samo danima, tijekom kojih se ima dojam: život se odvija poput tabele sjećanja. Naše misli, koje su tijekom našeg života na Zemlji postale naša sjećanja, odvijaju se, takoreći, na ovoj tabeli sjećanja, pojavljujući se još jednom pred našom dušom. I možemo to održati onoliko koliko imamo snage ostati budni u svojim fizičkim tijelima pod normalnim okolnostima. Nije važno koliko smo dugo ostali budni nekad u životu u abnormalnim uvjetima; važno je kakvu snagu posjedujemo da se održimo budnima. Za neke je ta snaga takva da jedva mogu ostati budni cijelu noć bez da ih svlada umor, dok je za druge takva da mogu izdržati dulje bez da se umore. Duljina vremena koju čovjek treba da obradi ovu tabelu sjećanja, ovisi o stupnju te snage. Ali čovjek također ima vrlo jasnu unutarnju svijest da, budući da je u pozadini zvijezda volje, ova tabela sjećanja sadrži ono što je postigao u posljednjem zemaljskom životu; sadrži ono u što smo sazreli, ono što smo, takoreći, pronijeli kroz smrt kao nešto veće ono onoga što smo posjedovali kada smo ušli u svoje rođenje. Ovo, što možemo opisati kao plod našeg posljednjeg života, osjećamo kao da neće ostati kakvo je bilo tijekom tabele sjećanja, već kao da se povlači, kao da odlazi, kao da ulazi u budućnost i nestaje u budućnosti.

Danas ću govoriti o životu između smrti i novog rođenja prvenstveno za one koji su živjeli normalnim životom i umrli pod normalnim okolnostima. Više detalja o iznimnim slučajevima dati ću sutra.

Dakle, plod našeg života, nakon što ga steknemo, povlači se, a mi u duši znamo: taj plod je nekako prisutan, ali mi smo za njim zaostali. Imamo svijest da smo ostali u ranijoj vremenskoj točki: plod života se brzo udaljava, tako da ranije dolazi u kasniju vremensku točku, i mi ga moramo slijediti, plod ovog života. Ovo što sam upravo rekao, ovo unutarnje iskustvo da plod našeg života prebiva u kozmosu, moramo ispravno sebi predstaviti, jer to je ono što čini osnovu za našu svijest, za početak naše svijesti nakon smrti. Naša svijest mora, takoreći, uvijek biti nečim stimulirana. Kad se ujutro probudimo, naša svijest se iznova pali - dok smo tijekom spavanja nesvjesni - uranjanjem u fizičko tijelo i vanjskim svijetom s kojim se suočavamo, nečim što djeluje izvana. U uvjetima neposredno nakon smrti, ta se svijest rasplamsava unutarnjim osjećajem i doživljavanjem onoga što je plod našeg posljednjeg života, onoga što smo postigli i osvojili. To je prisutno, ali postoji izvan nas. Kroz ovo osjećanje i doživljavanje našeg najdubljeg zemaljskog bića izvan nas samih, doživljavamo prvo paljenje naše svijesti nakon smrti; to je ono što oživljava tu svijest.

Tada počinje vrijeme u kojem postaje nužno da razvijemo duševne snage koje zapravo moraju ostati nerazvijene tijekom života na fizičkom planu, jer se sve one koriste za organiziranje fizičkog tijela i svega što mu pripada - cijelog fizičkog života - duševne snage koje moraju biti transformirane u nešto drugo tijekom fizičkog života. Te se snage moraju postupno probuditi nakon smrti. Čak i u danima tijekom kojih doživljavamo tabelu sjećanja, možemo promatrati takvo buđenje duševnih sposobnosti. Kada tabela sjećanja postupno blijedi i prigušuje se, to se zapravo događa zato što tijekom tih dana razvijamo one moći koje su temelj sposobnosti pamćenja, ali ne postaju svjesne tijekom fizičkog života. To je zato što ih tijekom fizičkog života moramo transformirati upravo kako bismo oblikovali sjećanja. Posljednje veliko sjećanje koje nakon smrti imamo iz tabele sjećanja, prvo mora izblijediti, mora postupno izblijediti, a zatim se iz te tame razvija ono što nam nije bilo dopušteno svjesno posjedovati prije smrti. Jer da smo to svjesno posjedovali, moć pamćenja nikad se ne bi mogla formirati u nama. U tu sposobnost pamćenja, transformiraju se sile koje se sada razvijaju u duši tijekom blijedenja sjećanja iz tabele života. Te su se sile prije smrti transformirale u moć pamćenja, a sada se pojavljuju, time što je prevladana sposobnost prisjećanja zemaljskih misli na uobičajeni način. Ta moć pamćenja, transformirana, takoreći, u duhovno, budi se u nama kao prva duhovno-duševna sila, koja nakon smrti izlazi iz čovjekove duše na isti način na koji se duševne snage pojavljuju u djetetu koje raste tijekom prvih tjedana života. Kako ta snaga duše raste, postaje nam jasno, da iza misli, koje su bile samo sjene dok smo bili na fizičkom planu, postoji nešto živo, da postoji život i aktivnost u svijetu misli. Postajemo svjesni, da je ono što unutar fizičkog tijela imamo kao tablicu misli, da je to u istini zbroj, difuzija elementarnih bića. Vidimo, takoreći, kako naša sjećanja blijede, a na njihovom mjestu vidimo cijelo mnoštvo elementarnih bića koja se bude iz univerzalnog kozmosa mudrosti.

Mogli biste se pitati, dragi prijatelji: ne nedostaje li nam to nakon smrti, to prevladavanje moći sjećanja i posjedovanje nečeg drugog? To nam ne nedostaje, jer za to imamo obilnu naknadu nakon smrti. Umjesto da se sjećamo svojih misli kao što smo se sjećali u životu, nakon smrti shvaćamo da nam se te misli, koje smo imali kao sjećanja u životu, pojavljuju samo kao puka sjećanja. Oh, ova riznica sjećanja tijekom života, postaje nešto sasvim drugačije od puke riznice sjećanja! Nakon što napustimo fizičko tijelo, vidimo cijelu ovu riznicu sjećanja kao živu prisutnost; ona je tu. Svaka misao živi kao elementarno biće. Sada znamo: mislio si tijekom svog fizičkog života; tvoje su se misli pojavile. Ali dok si bio u zabludi, formirajući misli, nisi stvorio ništa osim elementarnih bića. To je nova stvar koju ste dodali cijelom kozmosu. Sada je tu nešto, što se u duhu rodilo; sada se pred vama pojavljuje ono što su vaše misli zaista bile. Čovjek nauči prepoznati elementarna bića u prvom redu izravnim promatranjem, jer prvo nauči

prepoznati ona elementarna bića koja je sam stvorio. Ovo je značajan dojam prvog razdoblja nakon smrti, da posjedujemo tabelu sjećanja. Ali ta tabela počinje živjeti, istinski živjeti, i počevši živjeti, transformira se u mnoštvo elementarnih bića. Sada otkriva, takoreći, svoje pravo lice, i u tome leži njezin nestanak, da postaje nešto sasvim drugo. Ako smo, naprimjer, umrli u šezdesetoj ili osamdesetoj godini, više se ne moramo prisjećati nijedne misli koju smo imali, recimo, u dvadesetoj godini života, jer je ona tu kao živo elementarno biće; čekala je i ne moramo je se sjećati. Jer da smo umrli, recimo, u četrdesetoj godini, misao bi bila stara samo dvadeset godina - i to jasno vidimo. Ta elementarna bića sama nam govore koliko su davno nastala. Vrijeme postaje prostor. Stoji pred nama dok živa bića pokazuju vlastite vremenske potpise. Za ta stanja, vrijeme postaje neposredna prisutnost.

Iz tih vlastitih elementarnih bića, onih koja su nas okruživala u životu i koje vidimo u smrti, učimo prirodu elementarnog svijeta općenito, i tako se postupno pripremamo da razumijemo ona elementarna bića vanjskog svijeta koja nismo stvorili, već koja postoje neovisno o nama u duhovnom kozmosu. Kroz vlastito elementarno stvaranje upoznajemo drugo. Razmislite koliko se ovaj život između smrti i novog rođenja, zapravo beskrajno razlikuje od zemaljskog života. Prvo, nakon rođenja jest da čovjek još ne prepozna sebe. Ono što doživljavamo kao vrlo malo dijete, drugi doživljavaju s nama. Rođeni smo, a drugi, naši roditelji, promatraju ovo novorođenče. Nakon smrti, međutim, čovjek u početku ne gleda sebe, već sebe kao novorođenče promatra kao vanjski svijet. Ono što je vani, ono što se rodilo u trenutku smrti, to je ono što gleda. Kao što čovjek, kada fizičkim rođenjem uđe u egzistenciju, pred sobom ima neshvatljiv vanjski svijet, i u biti je biće koje se samo vrpolti, plače i smije za druge, tako i nakon smrti, nakon rođenja, za duhovni svijet, koji je smrt za fizički svijet, čovjek u početku počinje biti u okruženju koje je stvorio oko sebe, jer ga je rodio. Rodio je svijet, dok kada se netko rodi u fizičkom, rađa se od svijeta. To vrijedi i za naše misli, i ono što iz njih proizlazi, za sjećanje, riznicu sjećanja.

Drugačije je s onim što pripada našoj sferi osjećaja i volje. Na prvom od svojih predavanja objasnio sam da ono što pripada našoj sferi osjećaja i naše volje, još nije u potpunosti rođeno u nama, da volja i osjećaj, u određenom smislu, predstavljaju nešto što ne doseže puno rođenje. To nakon smrti postaje posebno uočljivo, jer volja i osjećaj, kako prožimaju fizičko tijelo, još uvijek su prisutni nakon smrti. Dakle, nakon nekog vremena, nakon što zvijezda volje ode s plodovima svog posljednjeg zemaljskog života, čovjek živi u elementarnom svijetu koji je njegova okolina, i u kojem on sam, takoreći, daje temeljni ton kroz svoja transformirana sjećanja. Čovjek živi u ovom svijetu, koji je uistinu onakav kako je objašnjeno, znajući: da, ali tvoji osjećaji i tvoja volja još uvijek žive u tebi; oni sada imaju neku vrstu sjećanja, neku vrstu veze s posljednjim zemaljskim životom. To traje

desetljećima. Kada smo u zemaljskom životu, između rođenja i smrti, uživamo i patimo; živimo u strastima, razvijajući impulse volje, noseći u našim tijelima dušu volje i osjećaja. Ali nikada nije slučaj da sve sile svojstvene osjećajima i volji mogu izići kroz tijelo. Čak i kada čovjek dosegne najstarije godine, umire na način da je mogao iskusiti još više užitaka, još više patiti i razviti još više impulsa volje. Ali ono što je preostalo kao mogućnost duše za osjećaje i volju, mora se prevladati. Sve dok se to potpuno ne prevlada, održavamo vezu žudnje s našim posljednjim zemaljskim životom. Mi, takoreći, gledamo unatrag na ovaj posljednji zemaljski život. To je, kako sam to često trivijalno nazivao, svojevrsno odvikavanje od veze s fizičkim zemaljskim životom. Svatko tko i u manjoj mjeri postane istraživač duha, vrlo brzo će shvatiti prirodu ove sile koju čovjek mora prevladati, čije prevladavanje zapravo traje desetljećima, jer se duhovnim istraživanjem ona relativno lako otkriva.

Kada iz dnevnih iskustava svaki dan zaspemo, provodeći vrijeme između pri uspavljanju i buđenju, tada smo u duševno-duhovnom izvan svoga tijela. Vraćamo se jer imamo impuls u svom duševno-duhovnom da se vratimo, jer istinski žudimo za svojim tijelom. Apsolutno žudimo za svojim tijelima, i svatko tko može svjesno iskusiti buđenje zna: želiš se probuditi, i moraš se željeti probuditi. U duhovno-duševnom doista postoji privlačnost prema tijelu. Ta privlačnost mora postupno nestati, mora se potpuno prevladati. To traje desetljećima. To je vrijeme u kojem postupno prevladavamo svoju povezanost s našim posljednjim zemaljskim životom. Zato, što se tiče iskustva nakon smrti, u vremenu koje teče, kako sam upravo opisao, moramo sve doživjeti neizravno kroz naš zemaljski život.

Sada kada su održana prethodna predavanja, mogu detaljnije nego inače opisati razne situacije, gdje je bilo potrebno dati općenitiji pregled, jer se za precizan opis uvijek prvo moraju uvesti koncepti.

Pretpostavimo da smo nekog ostavili na Zemlji i da smo mi sami prošli kroz vrata smrti. Nalazimo se, dakle, u vremenu kada smo stekli sposobnost gledanja elementarnih bića i osjećanja sebe, tako da znamo: plodovi našeg života su daleko. Ali mi smo još uvijek povezani s našim posljednjim zemaljskim životom. Pretpostavimo da smo ostavili osobu koju smo jako voljeli kada smo prošli kroz vrata smrti. Da, sada nakon smrti, kada se viđenjem vlastitih elementarnih kreacija postupno navikavamo vidjeti elementarna bića drugih, sada možemo pronaći način da percipiramo misli drugih kao elementarna bića. Postupno to učimo s vlastitim elementarnim bićima, a također i kod drugih ljudi koje smo ostavili iza, da vidimo što misle, koje misli žive u njihovim dušama; mi to vidimo. Jer to je izraženo u elementarnim bićima koja se pojavljuju pred našom dušom u moćnim imaginacijama. U tom smislu, sada možemo imati daleko više veze s unutarnjim životom dotične osobe nego što smo imali u fizičkom svijetu. Jer

dok smo mi sami bili u fizičkom tijelu, nismo mogli percipirati misli drugoga; sada možemo. Ali potrebno nam je, takoreći, sjećanje na osjećaj - molim vas, obratite posebnu pozornost na ovu riječ - sjećanje na osjećaj, emocionalna veza s našim vlastitim posljednjim zemaljskim životom. Moramo osjećati, takoreći, onako kako smo osjećali u svojim tijelima, i taj osjećaj mora odjeknuti u nama; tada odnos oživljava, koji bi inače imali samo kao neku vrstu slike, kako nam izgledaju misli drugoga. Dakle, živu vezu stječemo neizravno, kroz svoje osjećaje. I tako je u biti sa svime.

Vidite, to je proces izlaska iz stanja koje se može okarakterizirati riječima: to je vrijeme kada još uvijek trebamo crpiti snagu iz našeg posljednjeg zemaljskog života kako bismo stupili u živi odnos s našom duhovnom okolinom; još uvijek trebamo biti povezani s tim zemaljskim životom. Volimo duše, koje smo ostavili iza sebe, čiji nam duševni sadržaj izgleda kao misli, kao elementarna bića, ali ih volimo jer i sami još uvijek živimo od ljubavi koju smo prema njima razvili tijekom našeg zemaljskog života. Gotovo je neugodno, mogao bih reći, koristiti takve izraze, ali neki od vas će razumjeti kada kažem: zemaljski život - ne život misli - zemaljski život kao osjećajni i voljni sadržaj duše, s kojim smo još uvijek povezani, postaje poput svojevrsnog električnog prekidača između naše vlastite individualnosti i onoga što nas duhovno okružuje. Poput električnog prekidača: sve percipiramo neizravno, kroz naš posljednji zemaljski život. Ali samo kroz ono što je u tom posljednjem zemaljskom životu bio osjećaj i volja, percipiramo ono što nam pripada u duhovnom svijetu. Sada je doista slučaj da osjećamo da nastavljamo živjeti u vremenu, poput neke vrste kometa u vremenu. Naš zemaljski život je još uvijek tu poput jezgre, ali ta jezgra u bliskoj budućnosti razvija neku vrstu repa koji doživljavamo. Još uvijek smo povezani s našim zemaljskim životom, utoliko što je to ispunjeno osjećajem i voljom. Unutar naše duše, iz ovog iskustva mora proizaći nešto, kao što sam opisao, što sada nije neposredan osjećaj i volja. Jer duševne snage koje razvijamo ovdje u fizičkom svijetu - uključujući moć osjećaja, kakvu moć osjećaja imamo u fizičkom svijetu, i moć volje, kakvu imamo u fizičkom svijetu - posjedujemo u tom obliku upravo zato što živimo u fizičkom tijelu. Kada duša više ne živi u fizičkom tijelu, mora razviti druge sposobnosti koje tijekom fizičkog života samo leže neaktivne, dok odjeci osjećaja i volje nastavljaju u njoj djelovati godinama, oni moraju sazrijeti iz tog konteksta u ono što će joj trebati za duhovni svijet - moći koje sam opisao kao nešto poput voljnog osjećaja ili osjećajne volje. Znamo da naši osjećaji i naša volja prebivaju u našoj duši. Ali nakon smrti, od takvih osjećaja i volje kakvi prebivaju u našoj duši u biti nemamo ništa; oni moraju postupno izbljediti i otupjeti, i upravo se to događa tijekom godina. Ali tijekom tog blijeđenja i otupljivanja, od osjećaja i volje mora se razviti nešto što ćemo posjedovati nakon smrti.

Naše misli postoje izvana kao elementarna bića. Osjećaj i volja, kakvi su živjeli u nama, ne bi nam bili od koristi u ovom svijetu, u kojem mi sami

jesmo i koji postoji vani. Moramo postupno razviti volju - i mi je razvijamo - koja struji iz nas, koja se izlijeva iz nas, uzdiže se i raste i teče tamo gdje prebivaju naše žive misli. Ona prodire u te misli, jer na valovima volje pliva osjećaj, koji postoji u nama samo u fizičkom životu. Na valovima volje pluta osjećaj; vani, more naše volje se uzdiže i uzburkava, i na njemu pluta osjećaj. Pluta kada volja susretne elementarno biće misli; tada, kroz ovaj sudar volje s elementarnim biće misli, nastaje bljesak osjećaja i mi percipiramo ovaj sudar naše volje kao pravu stvarnost duhovnog svijeta.

Dozvolite mi da to kažem ovako: pretpostavimo da u duhovnom svijetu postoji elementarno biće. Nakon što smo se izvukli iz stanja kroz koje prvo moramo proći, naša volja, koja sada izvire iz nas, juri prema tom elementarnom biću. Tamo gdje se susretne s elementarnim bićem, ona se reflektira natrag: sada se ne vraća kao volja, već kao osjećaj, koji nam se vraća u ovom moru volje. Kao osjećaj, koji nam se vraća na valovima volje, naše vlastito biće živi izliveno u kozmos. Kroz to, elementarna bića za nas postaju stvarna; kroz to postupno percipiramo sve više i više onoga što uistinu postoji vani u duhovnom svijetu izvan nas samih.

Ali iz nas mora izroniti još jedna sila duše, ona koja drijema u daleko dubljim slojevima duše od osjećaja i volje: kreativna sila duše, poput unutarnjeg duševnog svijetla, koje mora sjati nad duhovnim svijetom, tako da ne samo da promatramo živa, tkajuća, objektivna misaona bića koja plutaju na valovima osjećaja koji se vraćaju morem naše volje, već i da ovaj duhovni svijet osvjetli duhovnim svjetlom. Iz naše duše mora proizlaziti kreativni duhovni sjaj u duhovni svijet. Ona se postupno budi.

Vidite, dragi moji prijatelji, dok živimo u fizičkom tijelu, u sebi imamo, rekao bih, barem diferencirani par osjećaja i volje. Imamo ih kao dva odvojena entiteta, dok nakon što prođemo kroz vrata smrti oni postaju jedno. Ova kreativna sila duše, koju zračimo poput svjetlosti duše u duhovni prostor - ako smijem upotrijebiti izraz 'prostor', jer to zapravo nije prostor, ali se te odnose mora, na neki način, izraziti figurativno - ova svjetlost duše drijema duboko u nama jer je povezana s onim što nam nije dopušteno i ne možemo znati u ovom životu. Duboko u nama, tijekom života na fizičkom planu, drijema ono što se tada oslobađa kao svjetlo i osvjetljava i posvjetljuje duhovni svijet. Ovo svjetlo koje zrači iz nas, tijekom našeg fizičkog života mora biti transformirano i koristiti se kako bi naše tijelo moglo istinski živjeti i sadržavati svijest. Ne smijemo ga unositi u zemaljsku svijest, inače bismo svom tijelu oduzeli upravo moć koja ga mora organizirati. Sada, kada nemamo tijelo o kojem bismo brinuli, to postaje duhovni sjaj, prožima, osvjetljava, posvjetljuje i blista kroz sve - ove riječi označavaju pravu stvarnost.

Tako se postupno probijamo do toga da se u duhovnom svijetu osjećamo jednako kod kuće, doživljavajući ga kao stvarnost, baš kao što ovdje kao

stvarnost doživljavamo fizički svijet. Postupno se probijamo do toga da istinski imamo duše umrlih ljudi, ukoliko one istinski žive u duhovnom svijetu, kao naše suputnike u duhovnom svijetu. Živimo među dušama, baš kao što ovdje u fizičkom tijelu živimo među tijelima. I kako se sve dublje prodire u pravi unutarnji duh znanosti duha, tvrdnja koju bi netko mogao izreći - da se nakon smrti nećemo ponovno ujediniti sa svim ljudima s kojima smo živjeli - svakome tko dublje zalazi u tu stvar postaje jednako glupa kao kada bi za fizički plan tvrdili da, pri ulasku na ovu Zemlju rođenjem, nećemo pronaći druga ljudska bića. Uostalom, ljudska bića su svuda oko nas. Postupno je isto za nekoga tko poznaje duhovni život kao da kaže: dijete živi u svijetu, ali ne vidi druge ljude. To je očita besmislica. Slično tome, besmislica je reći: kada uronimo u duhovni svijet, ne nalazimo sve duše s kojima smo bili u kontaktu, i ne nalazimo bića viših hijerarhija, koja postupno upoznajemo, kao ovdje na Zemlji, minerale, biljke i životinje. Ali razlika je, ovdje u fizičkom svijetu: znamo da kada vidimo i čujemo stvari, mogućnost da ih vidimo i čujemo dolazi iz vanjskog svijeta putem osjetila. U duhovnom svijetu znamo da ta sposobnost dolazi iznutra, kroz ono što bismo mogli nazvati svjetlošću duše, ili svjetlom duše, koje zrači iz naše duše i svijetli, osvjetljava i sjaji kroz stvari.

Tako živimo u razdoblju koje se može nazvati prvom polovicom života, između smrti i novog rođenja. Živeći kroz ovo razdoblje, prolazimo kroz dva stanja o kojima sam također govorio na javnom predavanju: razdoblje koje traje godinama, u kojem smo, kako je opisano, povezani s duhovnim svijetom kroz moć sjaja naše duše, u kojem percipiramo duhove i duše oko sebe. To se zatim smanjuje i osjećamo: sjaj svoje duše možeš razvijati sve manje i manje; moraš dopustiti da u duhovnom smislu postane sve tamnija i tamnija. Kao rezultat toga, sve manje i manje vidimo duhovna bića. To postaje sve više tako, izmjenjujući se s vremenima kada si kažete: eno, bića su svuda oko mene, ali vi postajete sve usamljeniji; imate samo svoj unutarnji sadržaj. I taj unutarnji sadržaj postaje bogatiji u mjeri u kojoj prestajete biti u stanju osvijetliti bića vani. Postoje vremena duhovne društvenosti i vremena duhovne samoće, u kojima dolazi do ponovnog proživljavanja onoga što se doživjelo u vremenima duhovne društvenosti, ali sve to sada prebiva u duši: njiše se i izmjenjuje. Tako doživljavamo sebe u duhovnom svijetu: duhovna društvenost - duhovna samoća. U vremenima duhovne samoće znamo: ono što ste inače doživjeli u duhovnom svijetu oko sebe, sve je to bilo tamo, sve to znate, ali sada u vama ostaju samo odjeci toga. Moglo bi se reći: u vremenima duhovne samoće, to su sjećanja. Međutim, korištenje takvih riječi ne pogađa baš sasvim bit. Stoga ću pokušati to opisati iz druge perspektive.

Nije kao da se u duhovnoj tami, gdje nema društvenog kontakta, netko može prisjetiti onoga što je prethodno doživio u duhovnom svijetu, već kao da u svakom trenutku to mora iznova stvoriti: to je kontinuirano unutarnje

stvaranje. Ali zna se: dok je vanjski svijet vani, ti si sam sa samim sobom, stvarajući i stvarajući. Ono što stvaraš, je svijet, koji buja oko tebe vani, izvan obala tvog vlastitog bića.

Ali kako čovjek nastavlja živjeti na ovaj način tijekom prve polovice života, između smrti i novog rođenja, i približava se sredini tog razdoblja, osjeća kako samotni život postaje sve bogatiji, dok bljeskovi duhovnog okruženja postaju, takoreći, kraći i nejasniji, sve dok ne dođe vrijeme u sredini između smrti i novog rođenja, što sam pokušao prikazati u svojoj posljednjoj misterijskoj drami, 'Buđenje duše', kao ponoć svijeta, gdje čovjek posjeduje najjači unutarnji život, ali više nema kreativnu snagu duše koja bi obasjala njegovu duhovnu okolinu, gdje nas, takoreći, beskonačni svjetovi iznutra mogu duhovno ispuniti, ali ne možemo znati ništa ni o jednom drugom biću osim o našem vlastitom. To je središnja točka u iskustvima između smrti i novog rođenja: ponoć svijeta.

Sada počinje vrijeme kada se čežnja unutar čovjeka pretvara u pozitivnu, kreativnu silu. Jer iako posjedujemo beskonačan unutarnji život, čežnja za iskustvom vanjskog svijeta budi se u nama. Uvjeti duhovnog svijeta toliko su različiti od onih u fizičkom svijetu, da, dok je čežnja u fizičkom svijetu najpasivnija sila - ako imamo nešto za čime žudimo, to je nešto što nas definira - suprotno je istinito u duhovnom svijetu. Tamo čežnja postaje kreativna sila; transformira se u ono što nam sada, kao nova vrsta svjetla duše, može dati vanjski svijet, vanjski svijet koji je ipak unutarnji svijet, po tome što nam otvara pogled za naše prethodne zemaljske inkarnacije. One sada leže pred nama, osvjetljene svjetlošću rođenom iz naše čežnje. Postoji sila u duhovnom kozmosu koja, proizlazeći iz čežnje, može osvjetliti i omogućiti nam da iskusimo ovu retrospektivu. Ali da bi se to dogodilo, jedna je stvar potrebna u našem trenutnom vremenskom ciklusu.

Rekao sam da se tijekom cijelog ovog razdoblja prve polovice života, između smrti i novog rođenja, izmjenjujemo između unutarnjeg života i vanjskog života, između samoće i duhovnog druženja. Uvjeti duhovnog svijeta su takvi, da svaki put kada se vratimo svojoj samoći unutar ovog duhovnog svijeta, mi iznova donosimo pred svoju dušu, u svojoj unutarnjoj aktivnosti, ono što smo doživjeli u vanjskom svijetu. To stvara svijest koja se širi cijelim duhovnim svijetom, kao na krilima beskonačnosti. Ta se krila zatim ponovno skupljaju u samoći.

Ali jednu stvar moramo sačuvati, nešto što mora ostati, bez obzira širimo li se u veliki duhovni svijet ili se povlačimo. Prije nego što se dogodio misterij na Golgoti, bilo je moguće, kroz sile kojima su ljudi bili povezani s iskonskim vremenima, održati čvrst 'Ja' osjećaj, ne izgubiti taj 'Ja' osjećaj, odnosno zadržati potpuno jasno sjećanje na prošli zemaljski život: čovjek je u ovom životu na Zemlji bio 'Ja'. To se mora protezati kroz vremena samoće i društvenosti. Prije misterija na Golgoti, to je bilo osigurano naslijeđenim

silama. Jedini način da se to sada osigura, jest da ono što smo odvojili od sebe kao naša zemaljska dobra, ono što smo odmah po napuštanju fizičkog tijela osjećali udaljenim, ostane povezano s duševnim sadržajem, duševnim sadržajem koji možemo postići kroz izlivanje Krista u zemaljsku auru. To prožimanje Krist supstancom je ono što nam, u sadašnjosti, tijekom prijelaza iz fizičkog života u smrt, daje mogućnost očuvanja sjećanja na svoje 'Ja' do ponoći svijeta, unatoč svakom širenju u duhovnu oblast, unatoč svakom sažimanju u samoću. Do tu se proteže impuls koji proizlazi iz moći Krista, tako da ne izgubimo sebe. Ali tada, iz naše čežnje, nova duhovna moć mora rasplamsati našu čežnju za novim svjetlom. Ta moć je samo u duhu, u duhovnom životu.

Dragi moji prijatelji, u fizičkom svijetu postoji priroda i tu prirodu prožima božansko, iz kojeg se rađamo u fizičkom svijetu. Postoji Krist impuls, koji je prisutan u auri Zemlje, odnosno u auri fizičke prirode. Ali snaga koja nam dolazi u ponoć svijeta, da osvjetli našu čežnju kroz cijelu našu prošlost, postoji samo u duhovnom svijetu, postoji samo tamo gdje nijedno fizičko tijelo ne može živjeti. I ako nas je Krist impuls doveo do ponoći svijeta, i ako je duša ponoć svijeta iskusila u duhovnoj samoći, jer svjetlo duše više ne može sjati iz nas samih, i ako se spustila svjetska tama, ako nas je Krist doveo do ove točke, onda sada, iz ponoći svijeta, iz naše čežnje, izranja nešto duhovno, stvarajući novo svjetlo svijeta, šireći sjaj izvan našeg vlastitog bića, kroz koje iznova zahvaćamo egzistenciju svijeta, kroz koje se iznova budimo u egzistenciju svijeta. Spoznajemo duh duhovnog svijeta, koji nas budi, dok novo svjetlo zasja iz ponoći svijeta, obasjavajući našu prošlu čovječnost. U Kristu smo umrli - kroz duh, kroz bestjelesni duh, koji se tehnički naziva Duh sveti, to jest onaj koji živi bez tijela, jer to je ono što riječ 'svet' znači, bez oslabljenog koji živi u tijelu, kroz ovog Duha ponovno se budimo u svom biću iz ponoći svijeta.

Dakle, po Duhu svetom uskrsavamo u tami svijeta.

Per spiritum sanctum reviviscimus.

ŠESTO PREDAVANJE

Beč, 14. travnja 1914.

Na ovom, posljednjem predavanju, želio bih nastaviti tamo gdje smo jučer stali. Završili smo s onim što sam si uzeo slobodu nazvati 'velikim ponoćnim satom duhovne egzistencije između smrti i novog rođenja', tim ponoćnim satom kada čovjekovo unutarne iskustvo postaje najintenzivnije, i gdje ono što bismo mogli nazvati duhovnom društvenošću, vezom s vanjskim duhovnim svijetom, doseže svoju najnižu točku, tako da nas u određenom smislu, tijekom ovog ponoćnog sata duhovne egzistencije, okružuje duhovna tama. Ali rečeno je da čežnja za vanjskim svijetom, zauzvrat, djeluje u nama, i da ta čežnja aktivira duh koji djeluje u duhovnim svjetovima i da ta čežnja stvara novo svijetlo duše u nama, tako da nam sada postaje moguće vidjeti vanjski svijet sasvim posebne vrste. Taj vanjski svijet, koji tada vidimo, naša je vlastita prošlost, kakva se odvijala kroz prethodne inkarnacije i intervale između smrti i novih rođenja, i koju sada promatramo kao vanjski svijet osvrćući se na ono što smo imali i uživali iz egzistencije svijeta, te na ono što nismo uspjeli učiniti u ovoj egzistenciji svijeta. Posebno, kada imamo ovaj retrospektivni pogled na naša prošla iskustva, s dvije stvari smo suočeni s velikim intenzitetom. Uživali smo - kao kroz duhovnu viziju - u ovome i onome, i ovo i ono nam je darovano u smislu radosti i zadovoljstva. Možemo pregledati sve što smo ikada iskusili u smislu radosti i zadovoljstva egzistencije. Ali primamo na takav način da to pregledavamo, takoreći, u svojoj duhovnoj vrijednosti, u odnosu na ono što je to od nas učinilo.

Razmotrimo konkretan slučaj. Osvrćemo se na nešto što smo u prošlosti, u jednom od naših života, doživjeli kao užitak, kao zadovoljstvo. Tada osjećamo: to nije nešto prošlo, doista je to bilo u prošlosti kada smo imali taj užitak, ali to nije nešto što je apsolutno prošlo. To je nešto što nastavlja imati učinka u svim vremenima, nastavljaajući na takav način da čeka ono što mi od toga napravimo.

Kada smo iskusili zadovoljstvo, užitak, osjećamo u sebi - doživljavamo ga izravno u biću duše kada se osvrnemo unatrag: to u vama mora postati snaga, snaga vaše duše, i toj snazi duše možete pustiti da djeluje u vama na dva načina. Sada, u ovoj duhovnoj egzistenciji nakon kozmičke ponoći, u kojoj stojite, imate ovu dvostruku mogućnost. Duhovni svijet vam jednostavno daje sposobnost da jednu od ovih mogućnosti pretvorite u stvarnost. Možete transformirati ovo prošlo uživanje, ovo prošlo zadovoljstvo, u svojoj duši u sposobnost, koja vam omogućuje da učinite ovo ili ono, stvarajući time nešto u svijetu, bilo to najmanje ili najveće, što ima vrijednost za svijet. Drugo je da si možemo reći: pa, imao sam to zadovoljstvo, želim biti zadovoljan time, želim to zadovoljstvo unijeti u svoju

dušu i uživati u činjenici da sam u prošlosti imao to zadovoljstvo. Ako stvorimo takvu mogućnost, s mnogo toga u čemu smo uživali, što nas je zadovoljilo, tada u sebi stvaramo silu kojom postupno degeneriramo i duhovno se gušimo. I to je jedna od najvažnijih lekcija koju možemo naučiti u duhovnom svijetu, da čak i kroz uživanje, kroz ono što nas zadovoljava, postajemo dužni egzistenciji svijeta. Pred našim duhovnim pogledom, javlja se perspektiva gušenja u posljedicama zadovoljstva i užitaka, ako iz prošlih zadovoljstava i užitaka u pravo vrijeme ne odlučimo stvoriti nešto što može donijeti nešto vrijedno u životu. Iz ovoga možete vidjeti kako su duhovno i ono što se događa na fizičkom planu međusobno povezani.

Tko god se, u duhu jučerašnjeg predavanja, sve više i više bavi uvidima znanosti duha, otkrit će da znanost duha postaje dio instinktivnog života njegove duše, razvit će, kao kroz poticaj unutarne savjesti, sklonost prema užicima i zadovoljstvima koja se doživljavaju na fizičkom planu: ne smije prihvatiti nikakvo zadovoljstvo, radost ili užitak samo radi njih samih - već to zadovoljstvo prožeti nekom vrstom zahvalnosti prema svemiru, prema duhovnim moćima svemira. Jer će znati da svakim užitkom, svakim zadovoljstvom, postaje dužan svemiru. Najlakše i najsigurnije se nosimo s transformacijom onih užitaka i radosti koji su duhovne prirode. Takvi užici i požude, koji se mogu zadovoljiti samo tjelesnim alatima, ili čak samo činjenicom da čovjek nosi tijelo na fizičkom planu, također stoje pred nama u naznačenom vremenu između smrti i novog rođenja kao nešto što se mora transformirati, ako se ne želimo postupno ugušiti u njima. Osjećamo nužnost ove transformacije, ali također osjećamo da će biti potrebno mnogo inkarnacija kako bismo mogli biti u duhovnom svijetu između tih inkarnacija i na kraju ostvariti ovu transformaciju.

Zatim u duhovnom svijetu pronalazimo nešto drugo. Otkrivamo, da u našem sadašnjem ljudskom ciklusu, s takvim užicima, s takvim radostima, u koje naše duševno-duhovno biće potpuno uranja na fizičkom planu, i užitak, zadovoljstvo, poprima podljudski, neću reći životinjski karakter - jer radost i užitak mogu poprimiti podljudski karakter - da mi zapravo takvim užicima uzrokuje beskonačnu bol određenim bićima duhovnog svijeta, s kojima se suočavamo tek kada uđemo u ovaj duhovni svijet. I prizor te boli, koju uzrokuje određenim bićima u duhovnom svijetu, toliko je uznemirujući, toliko tlačeći, prožima naše duše takvom snagom da nikako nismo dobro opremljeni za skladno uspostavljanje veza za suočavanje sa sljedećom inkarnacijom.

Za razliku od onoga što doživljavamo na Zemlji u smislu boli i patnje, na duhovnoj razini postaje očito da bol i patnja podnesene na fizičkom planu, nastavljaju imati učinak, i, na duhovnoj razini, prožimaju našu dušu takvim silama da te sile postaju sile volje, da time u svojim dušama postajemo jači i imamo mogućnost tu snagu transformirati u moralnu snagu, koju zatim

možemo vratiti na fizičku razinu, ne samo da bismo imali određene sposobnosti kroz koje možemo stvoriti nešto vrijedno za okolinu, već i da bismo imali moralnu snagu te sposobnosti razviti u karakter.

Takva i mnoga druga iskustva, imamo odmah nakon duhovnog ponoćnog sata egzistencije. Osjećamo i doživljavamo koliko smo postali vrijedni kroz naše prošle živote; osjećamo i doživljavamo koje sposobnosti moramo steći u budućnosti. Nakon što nastavimo neko vrijeme živjeti u duhovnom svijetu, iz sumraka duhovnog okruženja izranja jasna percepcija, sada ne samo naših vlastitih prošlih života, već posebno svega ljudskog što je bilo povezano s tim životima, doista, svega ljudskog što je bilo bliže povezano s tim životima. U duhovni odnos s nama stupaju ljudi s kojima smo imali ovu ili onu vezu u ranijim fazama egzistencije. Nije kao da veza s tim ljudima nije postojala prije - uvijek sebe doživljavamo zajedno s onima koji su nam bili bliski u životu, tijekom velike većine vremena između smrti i novog rođenja - ali sada, pri ponovnom susretu s tim ljudima nakon ponoćnog sata duhovne egzistencije, ono što im dugujemo ili što oni nama duguju, postaje jasno i izrazito očito. Više ne doživljavamo samo pogled: tako si stajao s tim ljudima između ovog i onog vremena - to smo imali i prije - već ti ljudi za nas postaju izraz onoga što predstavlja kompenzaciju za prošla iskustva. U načinu na koji se ti ljudi suočavaju s nama, vidimo koja nam nova iskustva na fizičkom planu omogućuju stvaranje ravnoteže za ono što smo im dugovali i slično. Mi, da tako kažem, gledamo duše ljudi i promatramo buduće posljedice naših prošlih odnosa s njima. Naravno, to se najbolje razumije ispitivanjem specifičnog, konkretnog primjera.

Pretpostavimo još jednom da smo nekome lagali. Sada je vrijeme kada duhovni svijet nudi mogućnost da nas muči istina koja proturječi našoj laži. Ali mučit će nas činjenica da se tijekom tog razdoblja naš odnos s osobom kojoj smo toliko lagali drastično mijenja - a dovoljno često ćemo je vidjeti svojim duhovnim okom - da ona postaje uzrok istine koja proturječi laži koju smo rekli, istine koja nas muči. Iz toga u nama proizlazi tendencija: dolje na Zemlji moraš ponovno sresti tu osobu, i moraš nešto učiniti da ispraviš nepravdu koju si počinio s laži koju si rekao. Jer ovdje u duhovnom svijetu, ono što je stvoreno vašom laži ne može se ispraviti; tu u kozmosu možete samo steći punu jasnoću o učinku laži. Ono što je takve vrste stvoreno na Zemlji, također se na Zemlji mora uravnotežiti. Čovjek zna, da su za tu ravnotežu u njemu potrebne snage koje se mogu steći samo kada se ponovno uzme zemaljsko tijelo. Dakle, u našoj duši se javlja tendencija: moraš uzeti zemaljsko tijelo koje nudi mogućnost izvođenja takvog čina, čime se uravnotežuju nesavršenosti koje ste prouzročili na Zemlji; inače, kada prođete kroz sljedeću smrt, ta će vam se osoba ponovno pojaviti i donijeti muku istine. Vidite cijelu duhovnu tehniku, kako se u duhovnom svijetu u nama stvara poriv za stvaranjem karmičke ravnoteže za ovo ili ono.

Ovi procesi uravnoteženja događaju se i u vezi drugih potreba; ali naravno, morao bih navesti tisuće i tisuće specifičnih slučajeva kada bih želio osvjetliti sve što je relevantno za ovo značajno karmičko pitanje. Uzmimo, naprimjer, sljedeći slučaj. Pretpostavimo da se u vremenu nakon ponoćnog sata egzistencije, nalazimo u duhovnom svijetu na takav način da se osvrćemo na određene radosti koje smo imali i kažemo: učinke tih iskustava možemo transformirati u sposobnosti koje zatim možemo izraziti kada se ponovno inkarniramo. Da, ali tada se može dogoditi sljedeće. Možete primijetiti: dok ta prošla iskustva transformirate u sposobnosti, u svom sadašnjem stanju, određena elementarna bića vas ometaju. To se može dogoditi. Ta elementarna bića vas sprječavaju da istinski steknete te sposobnosti. Sada bi se moglo pitati: što sada učiniti? Ako popustim tim elementarnim bićima koja mi prilaze i ne mogu podnijeti razvoj tih sposobnosti u meni, onda ih neću moći razviti. Ali moram razviti te sposobnosti. Znam da ću samo posjedovanjem tih sposobnosti moći istinski služiti određenim ljudima u svojoj sljedećoj inkarnaciji. U takvom slučaju, uobičajena odluka je stjecanje tih sposobnosti. Međutim, to vrijeđa elementarna bića koja nas okružuju. Osjećaju se napadnutima od nas na određeni način. Točnije, kada steknemo određene sposobnosti, kao što je upravo spomenuto, osjećaju da im je egzistencija zamračena, kao da im je oduzeta neka vlastita mudrost. Jedna od posljedica koja se često javlja jest da, kada se ponovno rodimo, zateknemo jednu ili više osoba na Zemlji koje su opsjednute tim elementarnim bićima i koje gaje posebno neprijateljske namjere prema nama.

Zamislite koliko nam to omogućuje duboki uvid u ljudsko iskustvo, i koliko nas u temelju uči razumjeti ljudski život, steći istinski pravi instinkt, ispravno se ponašati na fizičkom planu. Međutim, to ne znači da kad god smo na fizičkom planu, da bismo uvijek trebali reći: pa, morao sam se tada zaštititi. Time sam prizvao te neprijatelje protiv sebe; sada ih moram pustiti da rade što žele. Možda će biti trenutaka kada je dobro pustiti ih da učine što žele, ali mogu postojati i trenuci kada će, ako im dopustimo da učine što žele, ta neprijateljska elementarna bića, djelujući kroz ovu ili onu osobu, kroz ono što postignu na fizičkom planu, više nego nadoknaditi ono što smo im, da tako kažem, oduzeli vlastitom zaštitom; ići će dalje od onoga što smo im oduzeli. Posljedica toga bila bi, da se čovjek ne može zaštititi od njih kada u odgovarajuće vrijeme uđe u struju vremena između smrti i novog rođenja; da bi ga, u određenom smislu, ubili zbog određenih sposobnosti.

Svijet postaje sve složeniji što više stječemo istinski uvid u njega. Ali to nas zapravo uopće ne bi trebalo iznenaditi. Želio bih istaknuti samo nekoliko slučajeva karmičke veze između života na Zemlji i života između smrti i novog rođenja. Naprimjer, razmotrimo slučaj kada osoba recimo, umre ranije zbog bolesti nego što bi u normalnom odvijanju života. Na taj način, osoba prolazi kroz vrata smrti, budući da je bolest dovela do smrti, ali zadržava

određene snage koje bi u potpunosti razvila da je živjela normalnim životom. Te snage ostaju s osobom kao rezidualne sile, snage koje bi mogla koristiti da nije ranije umrla. I duhovnim istraživanjem, prilikom ispitivanja života nakon smrti, postaje očito da se te snage dodaju volji i osjećajima osobe, da je jačaju i okrepljuju. Dakle, takva osoba je sposobna koristiti ono što joj te sile pružaju prije ponoćnog sata egzistencije, nakon ponoćnog sata egzistencije, na takav način da u zemaljski život ulazi kao jača osoba, odlučnija i moćnija u svojoj volji, nego što bi bila da nije doživjela tako ranu smrt. Međutim, da upravo to mora biti slučaj, povezano je s prethodnom karmom, i, naravno, bila bi najveća ludost za nekoga tko vjeruje da bi mogao postići ono što je opisano, umjetnim izazivanjem rane smrti; tada to ne bi postigao. Što se postiže ovim umjetnim izazivanjem rane smrti opisano je u mojoj 'Teozofiji', ukoliko je potrebno steći uvid u to. Također sam spomenuo slučaj kada osoba doživi ranu smrt zbog nesreće. Ako je nesreća otkine od iskustva fizičke razine, i snaga bi joj još uvijek bila dovoljna da dosegne veću dob, tada zadržava ostatak snage, koja je sada toliko dodana da, kada prođe ponoćni sat egzistencije, ono što joj dotječe može koristiti za svoju intelektualnu moć, za svoje spoznajne sposobnosti. Duhovno istraživanje otkriva da su veliki izumitelji upravo oni ljudi koji su u prethodnim inkarnacijama stradali u nesreći.

U takvim slučajevima vidimo da ako zaista želimo steći razumijevanje za ove stvari, prvo se moramo upoznati s činjenicom da je perspektiva u duhovnom svijetu doista drugačija od one koja može biti u fizičkom svijetu. Postajat će vam sve jasnije da, kako biste razumjeli duhovni svijet, morate uvesti nove predodžbe i koncepte, jer su duhovni svjetovi nešto sasvim drugačije od fizičkog svijeta. Stoga se nitko ne bi trebao u početku iznenaditi ako se neki opis o duhovnim svjetovima čini nezadovoljavajućim kada se na to primjene koncepti fizičkog svijeta. Naprimjer, činjenica je, potvrđena duhovnim istraživanjem u mnogim slučajevima, da netko tko umre s materijalističkim načinom razmišljanja, i ostavi za sobom voljene koji su također materijalisti, u duhovnom svijetu u početku doživljava određenu oskudicu. Ako je prošao kroz vrata smrti bez duhovnog načina razmišljanja, i želi se osvrnuti na svoje voljene na Zemlji, ne može ih izravno vidjeti ako u njihovim dušama nema duhovnih misli; za njih zna samo do trenutka kada je prošao kroz smrt. Ono što sada doživljavaju dolje na Zemlji, svojim duhovnim okom ne može vidjeti, jer u njihovim dušama nema duhovnog života, jer samo duhovni život baca svijetlo prema gore u duhovne svjetove. Kako bi jasno vidjela stvari, takva osoba tada mora čekati dok u samom duhovnom svijetu u njoj ne narastu snage. Naime, da vidi da su te duše koje je ostavila dolje materijalističke, jer ih opsjeda Ahriman. Kad bi netko to doživio odmah nakon smrti, bilo bi nepodnošljivo. Prvo treba doći do toga da Ahriman opsjeda materijalističke duše; tada može započeti vizija tih duša, sve dok i one ne prođu kroz vrata

smrti i u duhovnom svijetu se ne oslobode svog materijalističkog načina razmišljanja. Tek tada se doživljava povezanost s njima.

Netko bi mogao reći: da, ali to nisu nimalo utješne okolnosti koje opisuje kao da se odvijaju nakon smrti. Da, dragi moji prijatelji, to je predodžba stečena na fizičkom planu, ako tako govorimo. To nije predodžba koja je prožeta razumijevanjem duhovnih svjetova. Umrli između smrti i novog rođenja dolazi do vremenske točke kada sam sebi kaže: oh, kako neutješno mora biti vidjeti ove duše odmah nakon smrti, ako je netko materijalistički nastrojen! Koliko je bolje za sve te duše da prvo prođu kroz ovo razdoblje kušnje! Izgubili bi sebe; ne bi mogli postići ono što se treba postići da nije tako. - Perspektiva postaje sasvim drugačija kada se stvari svijeta promatraju s duhovne strane, i doći će vrijeme kada će ljudi morati steći istinsko razumijevanje istina znanosti duha, čak i na fizičkom planu.

Zato se znanost duha sada pojavljuje u svijetu, jer razvoj čovječanstva zahtijeva da ovo prodiranje duhovnih svjetova i njihovih uvjeta egzistencije bude sve prisutnije u dušama, prvo instinktivno, a zatim svjesno. Želim s vama podijeliti jedno čisto vanjsko opažanje, da biste mogli vidjeti kako će se život na fizičkom planu sve više moći prosuđivati u njegovoj istinskoj biti samo razumijevanjem zakona duhovne egzistencije - čisto vanjsko opažanje, ali koje je iznimno važno. Kada promatramo prirodu, vidimo izvanrednu stvar, da se svugdje samo mali broj klica iskoristi za širenje života iste vrste, dok ogroman broj klica propada. Promatramo ogroman broj ribljih klica prisutnih u moru. Samo nekoliko njih postanu ribe; ostale propadaju. Gledamo na polje i vidimo ogroman broj klica žitarica. Samo će se neke razviti u biljke žitarica; ostale propadaju kao zrna, koja se koriste za ljudsku hranu i u druge svrhe. U prirodi se mora proizvesti mnogo veća količina od one koja zapravo donosi plod, i ponovno klija u struji egzistencije koja stalno teče. To je dobro u prirodi, jer tamo vani u prirodi prevladavaju red i nužnost, i ono što se udaljava od vlastite struje egzistencije i davanja ploda, koristi se na način da služi drugoj struji egzistencije koja stalno teče. Bića ne bi mogla živjeti ako bi svo sjeme istinski donosilo plod i dostiglo svoj inherentni razvoj. Mora postojati sjeme koje se koristi za uspostavljanje, takoreći, temelja iz kojeg bića mogu rasti. Samo prividno, prema mayi nešto se gubi; u stvarnosti se ništa ne gubi unutar djelovanja prirode. U ovoj prirodi vlada duh, a to što se prividno nešto gubi iz kontinuirane struje razvoja, utemeljeno je na mudrosti duha, to je duhovni zakon, i mi na ovu stvar moramo gledati sa stajališta duha. Tada ćemo doći do toga, da je opravdano i ono, što je naizgled daleko od struje događaja svijeta. To je utemeljeno u duhu; stoga, može vrijediti i za fizički plan, ukoliko vodimo duhovni život.

Dragi moji prijatelji, razmotrite konkretan slučaj koji nam je sasvim blizak: o našoj znanosti duha, moraju se održavati javna predavanja. Ona se

održavaju pred publikom koja se jednostavno okuplja putem publikacija. Ovdje se događa nešto slično onome što se događa sa zrnima pšenice, od kojih je samo nekoliko iskorišteno u kontinuiranoj struji egzistencije. Ne smije se zazirati od činjenice da se, pod određenim okolnostima, struja duhovnog života mora predstaviti mnogim, mnogim ljudima naizgled bez izbora, i da se samo nekolicina tada odvoji i istinski uđe u ovaj duhovni život, postanu antropozofi i nastave u kontinuiranoj struji. U ovom području još uvijek je slučaj da to raspršeno sjeme dopre do mnogih koji, naprimjer, odu nakon javnog predavanja i kažu: kakve je gluposti taj tip izgovorio! Iz neposredne, vanjske perspektive, to je kao, recimo, klice koje se gube u moru kao riblja jaja; ali sa stajališta dubljeg istraživanja, nije tako. Duše koje su došle kroz svoju karmu, koje zatim odlaze i kažu: kakve je gluposti taj tip izgovorio! - još nisu spremne primiti istinu duha, ali njihove duše nužno trebaju to u njihovoj trenutnoj inkarnaciji, kako bi osjetile ono što leži kao moć u ovoj znanosti duha. I to ostaje u njihovim dušama, koliko god se žalili; ostaje kao moć u njihovim dušama za njihovu sljedeću inkarnaciju, i tada se klica ne gubi, ona pronalazi svoj put. Egzistencija, u odnosu na duhovno, podliježe istim zakonima, bilo da tu duhovnost promatramo u poretku prirode ili u slučaju koji bismo mogli navesti kao vlastiti.

Ali pretpostavimo da smo ovo htjeli primijeniti na vanjski, materijalni život, i netko bi mogao reći: pa, netko radi istu stvar u vanjskom životu. Da, dragi prijatelji, upravo jer to radimo, ono što sada opisujem, živimo prema budućnosti u kojoj to postaje sve očitije! Proizvodimo sve više i više, osnivaju se tvornice i ne pitamo: koliko ih je potrebno? - kao što je nekada bio slučaj kada su u selu bili krojači koji su odijelo šili samo po narudžbi. Tada je potrošač diktirao koliko treba proizvesti; sada je proizvodnja za tržište, robe se slaže što je više moguće. Proizvodnja u potpunosti funkcionira po principu po kojem priroda stvara. Priroda se prenosi u društveni poredak. To će u početku postajati sve dominantnije. Ali ovdje ulazimo u područje materijalnog. U vanjskom životu, duhovni zakon, budući da se odnosi samo na duhovni svijet, nema primjenu i nastaje nešto vrlo neobično. Budući da smo među nama, možemo kazati takve stvari. Svijet nas, naravno, u tome danas neće razumjeti.

Dakle, danas je proizvodnja usmjerena prema tržištu bez obzira na potrošnju, ne u smislu onoga što sam objasnio u svom eseju 'Znanost duha i socijalno pitanje', umjesto toga, sve što se proizvede jednostavno se gomila u skladištima, i sve je povezano s tržištem novca, a zatim svi čekaju da vide koliko se kupuje. Ta će se tendencija nastaviti povećavati sve dok - i shvatit ćete zašto kada objasnim što slijedi - ne uništi samu sebe. Sama činjenica da ova vrsta proizvodnje ulazi u socijalni život, u socijalni kontekst ljudi na Zemlji, nastaje potpuno ista stvar kao i u organizmu kada se razvije karcinom. Potpuno ista stvar: kancerogena izraslina, karcinom, kulturni rak, kulturni karcinom! Takvu kancerogenu izraslinu vidi svatko tko duhovno

razumije socijalni život; vidi kako strašne predispozicije za socijalne čireve niču posvuda. To je velika kulturna briga koja se javlja kod onih koji proziru kroz egzistenciju. To je strašna stvar koja je toliko opresivna i koja, čak i ako bi se mogao potisnuti sav entuzijazam za znanost duha, ako bi se moglo potisnuti ono što otvara usta znanosti duha, tjera čovjeka da vapi, takoreći, za lijekom svijeta za ono što se već tako snažno razvija i što će postajati sve jače. Ono što u svom području mora biti, širenje istina u jednoj sferi kao što to radi priroda, postaje kancerogeno kada uđe u kulturu na opisani način.

Ovo istinski razumjeti, a zatim i ispraviti, bit će moguće samo kada znanost duha zahvati srca i prodre u duše. I kad netko shvati ove stvari, intenzivno čezne da to strasno izrazi riječima, da privuče pozornost naših suvremenika. koliko god ih to može shvatiti, na vremena prema kojima idemo! Ove stvari mogu se razumjeti samo upoznavanjem s različitim gledištima koja postoje, ponekad za jednu oblast egzistencije, ponekad za drugu. Oni koji stoje u iskustvu između ponoćnog sata i novog rođenja, suočeni su s ovim drugim gledištima, jer upravo iz tih drugih gledišta oni sami moraju biti kreativni.

Kada čovjek izgradi svoje sklonosti ispunjavanju svoje karme u odnosu na svoja bliska iskustva, tada pred njegovu dušu dolaze manje intimna iskustva. Religijske zajednice i druge skupine kojima je čovjek pripadao, tada se doživljavaju kao da pokazuju: da bi izbjegao postati jednostran, sada u sljedećoj inkarnaciji moraš učiniti ovo ili ono. Ukratko, ovaj se život sada odvija na takav način da se, iako se još uvijek izmjenjuje između duhovne društvenosti i duhovne samoće, u biti vrti oko izgradnje arhetipa za novi zemaljski život, u početku čisto duhovno.

Mnogo prije silaska u ovaj zemaljski život, čovjek konstruira duhovno-eterski arhetip iz duhovnog svijeta, koji u sebi nosi sile koje bismo mogli nazvati duhovno-magnetskim silama, privlačeći čovjeka prema paru roditelja, za koji osjeća: oni daju nasljedne osobine kako bi se mogao pojaviti u novom zemaljskom životu. Već sam naznačio da je normalna vremenska točka za to kada imamo osjećaj: sjedinjujemo se s onim što se povuklo od nas kao plod našeg života iz našeg posljednjeg zemaljskog života. Ali ljudi ne dosegnu uvijek tu točku. Naši se životi tada odvijaju na takav način, da bismo u potpunosti iskusili vezu između fizičkog i duhovnog, kada bismo dosegli tu točku, ali ljudi obično ranije ulaze u egzistenciju. Većina ljudi su duhovno prijevremeno rođeni, a to se tek kasnije uravnotežuje iskustvima u kojima se potpuno i skladno stapamo s plodovima naših prethodnih zemaljskih života.

Ali jedna stvar je od posebne važnosti. Opisao sam to jučer: tamo gdje naša čežnja za vanjskim svijetom mora biti najveća, jer smo najdublje ušli u samoću, u ponoćnom satu duhovne egzistencije, tamo je ono što istinski navire i buja samo u duhovnim oblastima; tamo je duh koji nam prilazi i našu čežnju pretvara u neku vrstu svijetla duše. Do ovog trenutka moramo održavati vezu s našim 'Ja'. Moramo, takoreći, sačuvati sjećanje: ti si ovo 'Ja'

bio na Zemlji. Ovo 'Ja' mora ostati kao sjećanje. Da čovjek to može u našem vremenskom ciklusu, ovisi o činjenici da je Krist u auru Zemlje unio moć koja inače ne bi bila donesena iz zemaljskog života, moć koja nam omogućava da sačuvamo sjećanje do ponoćnog sata. Bilo bi to kidanje, ponor, da tako kažem, koji bi našu egzistenciju učinio neskladnom između smrti i novog rođenja, ako Krist impuls ne bi tekao kroz zemaljski svijet. Mnogo prije nego što dođe ponoć, zaboravili bismo da smo u prošlom životu bili 'Ja'. Osjećali bismo se povezani s duhovnim svijetom, ali bismo zaboravili sebe. To je zato što tako snažno na Zemlji razvijamo svoje 'Ja'. Da sve više i više postizemo tu 'Ja' svijest, postalo je nužno od misterija na Golgoti. Ali sve više i više razvijajući svoju 'Ja' svijest na Zemlji, trošimo upravo onu snagu koja će nam trebati nakon smrti, kako uistinu ne bismo zaboravili sebe do ponoćnog sata egzistencije. Da bismo sačuvali ovo sjećanje, moramo umrijeti u Kristu. Dakle, Krist impuls morao je biti: on nam, do ponoćnog sata egzistencije, čuva mogućnost da ne zaboravimo svoje 'Ja'.

Zatim, u ponoćnom satu egzistencije, duh nam prilazi. Sada smo sačuvali sjećanje na naše 'Ja'. Ako ga nosimo sa sobom do ponoćnog sata egzistencije, dok nam ne pristupi Duh sveti i ne podari nam sjećanje i vezu s našim vlastitim unutarnjim svijetom kao s vanjskim svijetom, ako smo sačuvali tu vezu, tada nas Duh može voditi do naše reinkarnacije, koju ostvarujemo formiranjem našeg arhetipa u duhovnom svijetu. Ali u stvarnosti se stvari ne događaju na način da se u biti radi samo ono nužno. Jer, baš kao što njihalo ne miruje, već se zanjiše u drugom smjeru, i baš kao što je ispravno da se to tako događa, tako je i s duhovnim životom. Krist impuls ne obdaruje nas samo takvom snagom da jedva uspostavljamo vezu, već nam pod određenim okolnostima daje toliko da bi nas, ako nam se Duh ne bi približio, Krist impuls mogao nositi. Međutim, samo sa sjećanjem ne bismo mogli uspostaviti vezu, ali bi nas Krist impuls nosio. Ima veliko značenje i to što primamo takav impuls od Krista, onaj koji nadilazi ono najnužnije, jer će to čovječanstvu postati sve potrebnije kako se razvija u budućnost. Čak i sada je nužno da čovjek, u određenom smislu, nauči ne samo osnovne stvari o Kristu tijekom svog zemaljskog života, već da Krist impuls, kao snažan impuls, pusti korijenje u njegovoj duši, tako da je nosi i nakon ponoćnog sata egzistencije. Jer na taj način, Krist impuls jača impuls Duha, i mi nosimo impuls Duha snažnije kroz drugu polovicu života, između smrti i novog rođenja, nego što bismo ga inače nosili bez Krist impulsa.

Ono što ostane od Krist impulsa, jača impuls Duha. Inače bi duh postojao samo za duh, i prestao bi djelovati nakon što smo se rodili. Prožimajući se Krist impulsom, Krist impuls jača impuls Duha svetoga. I kroz to se takav impuls Duha može unijeti i u našu dušu, što je, kada uđemo u zemaljsku inkarnaciju, snaga koja se ne potroši onako kako se troše snage koje donosimo sa sobom rođenjem. Naglasio sam da sile koje sa sobom donosimo iz duhovnog svijeta, transformiramo u našu unutarnju organizaciju. Ali ono

što na ovaj način primamo kao dodatak, kao povećanje, kroz Krist impuls koji pojačava duhovni impuls, nosimo u egzistenciju; to ne treba transformirati tijekom zemaljskog iskustva. Sve više ljudi bit će potrebno za razvoj Zemlje, što se više krećemo prema budućnosti, koji će nešto od ovog prožimanja Krist impulsa i duhovnog impulsa, donijeti u zemaljski život kroz svoje rođenje u novoj inkarnaciji. Duh mora snažnije djelovati, kako ne bi djelovao samo do rođenja, gdje se sve iz duhovnog života transformira u unutarnje organizirajuće sile, ostavljajući nam samo taj djelić svijesti, koji nam daje spoznaju o našem fizičkom okruženju, i o tome što razum, vezan za mozak, može shvatiti. Ako mi kao ljudska bića, kako se razvijamo prema budućnosti, ne bi postupno stekli višak duha koji nastaje na opisani način, tada bi čovječanstvo na Zemlji, tijekom zemaljskog života, sve više postajalo nesvjesno duha. Tada bi tijekom zemaljskog života vladao samo neduhovni duh, Ahriman, a ljudi bi mogli spoznati samo fizičko-osjetilni svijet koji se percipira osjetilima i ono što se može shvatiti razumom koji je vezan za mozak. Sve takve stvari, u određenom smislu, razvijaju se u ljudima upravo sada, dok se čovječanstvo suočava s opasnošću od gubitka Duha svetoga.

Ali ono ga neće izgubiti. Znanost duha će biti čuvar, osiguravajući da čovječanstvo ne izgubi duh, duh koji se približava duši u ponoćnom satu egzistencije, kako bi u njoj probudio čežnju da sebe u vidi u svojoj prošlosti u svoj njenoj vrijednosti. Znanost duha morat će sve više, sve hitnije govoriti o Krist impulsu, tako da kroz rođenje u ljude ulazi sve više i više duha u fizičku egzistenciju, i da se u ovoj fizičkoj egzistenciji pojavljuje sve više ljudi koji osjećaju: u sebi svakako imamo snage koje se moraju transformirati u organizirajuće snage, ali u mojoj duši nešto sja što se treba transformirati. Duh, koji je samo za duhovne svjetove, nešto sam od toga ponio sa sobom u ovaj fizički svijet, iako živim u svom tijelu. Duh će voditi ljude da vide ono što Theodora kaže u mojoj misterijskoj drami 'Vrata inicijacije': da će ljudi vidjeti eterski oblik Krista. Moć duha, koji tako ulazi u tijelo, dat će duhovno oko, omogućujući nam da vidimo i razumijemo duhovne svjetove. Prvo ćemo ih morati razumjeti; zatim ćemo ih početi promatrati s razumijevanjem. Jer duh tako obuzima ljude da će oni ovaj duh unijeti u svoja fizička tijela, i duh će također zasjati u njihovim zemaljskim inkarnacijama: prvo u nekolicini, zatim će u mnogima duh zasjati. I dok s jedne strane možemo reći: po duhu, po Duhu svetom, probuđeni smo u velikom ponoćnom satu egzistencije, moramo također reći, gledajući što duh postiže u zemaljskoj evoluciji za budućnost: čak i u fizičkom tijelu, ono nabolje od duše, ono što nudi uvid u duhovne svjetove, sve će više biti probuđeno Duhom svetim. Probuđen Duhom svetim u ponoćnom satu egzistencije, čovjek će se također probuditi dok živi u svom fizičkom tijelu, kada uđe u fizičku egzistenciju. Probudit će se iznutra, dok ga duh budi iz sna u kojem bi inače bio zarobljen pukom percepcijom osjetilnog svijeta i razumom vezanim za mozak. Ljudi bi uvijek spavali, s pukom osjetilnom percepcijom i razumom vezanim za mozak. Ali

duh će zasjati u ovom ljudskom snu, koji bi inače činio čovječanstvo sve više zamračenim idući prema budućnosti, čak i tijekom fizičke egzistencije. Usred umirućeg duhovnog života, usred duhovnog života koji umire na fizičkoj razini pukom osjetilnom percepcijom i svijetom razuma, ljudske će duše biti probuđene čak i u fizičkoj egzistenciji Duhom svetim.

Per spiritum sanctum reviviscimus.

GOVOR

Beč, 14. travnja 1914. (prije predavanja)

O Johannesbau u Dornachu

Prije nego što započnem svoje današnje izlaganje, želio bih vam reći nekoliko riječi, jednostavno da vas obavijestim da, nažalost, nećemo moći održati događaje u Münchenu sredinom ljeta ove godine, kao što smo to činili prethodnih godina. To je zato što je sljedeći takav događaj planiran u Johannesbau, a njegova izgradnja traje dulje nego što je prvobitno predviđeno. Nadamo se da ćemo u posljednja dva mjeseca ove godine biti dovoljno odmakli kako bismo održali formalno, svečano otvorenje Johannesbau.

Ovaj građevinski projekt zahtijeva više posla nego što se obično misli, te ćete stoga razumjeti da su osobni sastanci morali biti privremeno obustavljeni.

Za naše drage austrijske prijatelje, sigurno se u mnogim aspektima nije bilo lako pomiriti s činjenicom da se Johannesbau nalazi tako daleko. Međutim, iako sada ne mogu ovo objašnjavati, jer je vremena malo, dogodilo se da nas je karma navela da gradimo Johannesbau tamo gdje se gradi; i to će biti dobra stvar.

Mora nam biti jasno da u ovoj zgradi vidimo svojevrsno središnje mjesto i simbol našeg duhovnog pokreta. Ono što je za jednu osobu daleko, za drugu je blizu, to od samog početka nije moglo biti drugačije. Međutim, svakako se treba nadati da će i naši austrijski prijatelji pronaći načine i sredstva da ovaj simbol našeg antropozofskog pokreta dožive kao svoj, želio bih naglasiti, osobnim prisustvovanjem odgovarajućim događajima u Johannesbau. To nije samo simbol zbog onoga što će biti kao monumentalna građevina, već je i simbol toga što se, ako se doista izgradi, mogla izgraditi, i mogla se izgraditi samo kroz velike žrtve nekih od naših prijatelja, koji su zaista podnijeli najveće žrtve kako bi ovu tešku, i, prije svega, skupu građevinu doveli do završetka, baš onako kako je bilo i zamišljeno.

Ono što se treba stvoriti, trebalo bi u svakom pogledu izražavati kakav će biti naš duhovni pokret. I cijeli arhitektonski stil tome mora odgovarati. Sve što se ulijeva u zgradu, mora biti takvo da to u nju ne ulazi na simboličan ili alegorijski način, već da se u tu zgradu ulijeva na istinski umjetnički način. Iznad svega, bilo je potrebno: podići takvu zgradu koja je u svim svojim oblicima utjelovljenje duhovne suštine kojoj smo posvećeni. Različita razdoblja, različite kulture ljudskog razvoja, također su imale svoje odgovarajuće, prepoznatljive zgrade. Zgrada koja će se podići u Dornachu, u svim svojim oblicima, koji su namijenjeni da tvore ljusku za naš duhovni

rad, kroz način na koji se ta ljuska otvara i zatvara prema van i prema unutra, i kombinira, pokazati da njeni oblici izražavaju nešto u osnovi neviđeno u arhitekturi za takvu strukturu.

Kao što grčki hram predstavlja prebivalište Boga koji unutra prebiva, kao što gotička katedrala tvori cjelinu zajedno s okupljenom kongregacijom, tako bi se i naša zgrada trebala predstaviti na način da njezini oblici, izravno - rekao bih - oblikuju zgradu u duhovnom, duhovno znanstvenom smislu, čineći je duhovno transparentnom. To jest, kada se netko nađe unutar zgrade, kroz arhitekturu i ono što prelazi iz arhitekture u skulpturu, imat će osjećaj da ti zidovi nisu poput drugih ranijih arhitektonskih zidova, samo zatvarajući, već su istovremeno komunikatori koji otvaraju duhovni život u beskonačnim duhovnim prostranstvima. To su zidovi koji se istovremeno negiraju kroz svoje oblike, koji istovremeno nisu prisutni u onome što fizički jesu. Cilj je da svatko unutra, tko se postupno navikne na razumijevanje ovih oblika - ne alegorijski ili simbolički, već kroz živ osjećaj - ima nešto poput uvida u svijet o kojem govorimo, jednostavno kroz doživljaj oblika.

Ovo je, naravno, nešto potpuno novo u arhitekturi, nešto sasvim neobično; i zahtijeva vrijeme i trud, i kao što je tako često slučaj u naše vrijeme - oprostite na grubom izrazu - također zahtijeva, i zahtijevalo je, novac! I spremnost nekih naših prijatelja na žrtvu je bila toliko velikodušna da možemo reći: i ta spremnost na žrtvu je u određenom smislu svjedočanstvo načina na koji je naš duhovni pokret prodro u razumijevanje duša.

Ovim riječima sam samo htio spomenuti da ovu zgradu primite k srcu, da je osjetite kao središte našeg pokreta, kako biste mogli misliti da ste sjedinjeni s njom, i da budete prisutni, koliko god to bude moguća u budućnosti, od trenutka njezina otvaranja.

**ANTHROPOSOPHISCHE GESELLSCHAFT
ARBEITSGRUPPE WIEN.**

An die Mitglieder der Anthroposophischen Gesellschaft.

Hiedurch wird freundschaftlich
eingeladen zu dem
VORTRAGS-CYCLUS

**Inneres Wesen des Menschen und Leben
zwischen Tod und neuer Geburt**

welchen

DR. RUDOLF STEINER

in Wien, Festsaal des Ingenieur- und Architektenvereins, I. Bez., Eschenbachgasse 9,
in der Zeit vom 9. April bis 14. April 1914 halten wird. (Täglich halb 8 Uhr abends.)

Anmeldungen werden erbeten an Herrn ALFRED ZEISSIG, WIEN, III., Untere Viadukt-
gasse 17, 1. Stock. Wünsche bezüglich der Unterkunft sind zu richten an die ANTHRO-
POSOPHISCHE GESELLSCHAFT, WIEN, VI., Köstlergasse 6—8, 1. Stock, Tür 6.
Karten für den Cyclus à K 10.— werden zugeschickt oder am ersten Cyclusabend im
Vorraum zum Saal bereitgehalten.

Dem Vortrags-Cyclus werden vorangehen zwei öffentliche Vorträge:

6. APRIL (Festsaal des Ingenieur- und Architektenvereins, halb 8 Uhr):

Aufgabe und Ziel der Geisteswissenschaft und das geistige Suchen in der Gegenwart.

8. APRIL (Festsaal des Ingenieur- und Architektenvereins, halb 8 Uhr):

Was hat die Geisteswissenschaft über Leben, Tod und Unsterblichkeit der Menschenseele zu sagen?

Karten für jeden Vortrag à K 5.—, 3.—, 2.— und K 1.—.

Hoffend, recht viele Freunde bei dieser Veranstaltung begrüßen zu können,

**DIE WIENER ARBEITSGRUPPE
DER ANTHROPOSOPHISCHEN GESELLSCHAFT.**

Napomena

'Unutarnje biće čovjeka i život između smrti i novog rođenja' posljednja je velika serija predavanja koju je Rudolf Steiner održao prije izbijanja Prvog svjetskog rata. Dana 32. ožujka 1914., samo nekoliko dana prije početka bečkih predavanja, pjesnik Christian Morgenstern umro je u Meranu; pogrebna služba na kojoj je Rudolf Steiner održao govor, održana je 4. travnja u Baselu; odmah nakon toga Rudolf Steiner otputovao je u Beč. Komemoracija za Christiana Morgensterna dodana je bečkom programu 10. travnja, prije predavanja iz ciklusa (tiskano u 'Naši umrli', GA 261).

Unutar sabranih djela Rudolfa Steinera, ovaj svezak, u svojoj sadašnjoj kompilaciji (4. izdanje, 1959), uredio je dr. Hans W. Zbinden. Za 5. izdanje revidirala ga je Caroline Wispler 1976. godine.

Tekstualna osnova: predavanja koja je Rudolf Steiner slobodno održao transkribirali su sudionici. Javna predavanja stenografski je snimio dr. Karl Trunda, član Bečke antropozofske radne skupine.

Postoje dva različita transkripta serije predavanja, koja se razlikuju samo u nekoliko detalja. Osoba koja je napravila ove transkripte nije poznata. Za 5. izdanje (1978) i 6. izdanje (1997) nejasni odlomci uspoređeni su s izvornim transkriptima.

Naslov sveska i ciklusa predavanja, kao i naslovi dvaju javnih predavanja od 6. i 8. travnja 1914. potječu od Rudolfa Steinera.